

Platser för fritid, fostran och fest

Skollovskolonier, semesterhem och festplatser i Halland

Innehållsförteckning

FÖRORD	3	FESTPLATSER	79
INLEDNING: PLATSER FÖR FRITID...	4	Att driva dansbana. Intervju med Nore Nilsson	84
SKOLLOVSKOLONIER	9	Kungsbacka	86
Exemplet Norrahammar-Tabergsbygden	15	Varberg	87
Kungsbacka	18	Falkenberg	91
Varberg	24	Halmstad	98
Falkenberg	34	Laholm	102
Halmstad	42	Hylte	108
Laholm	46	KARTOR	111
Hylte	53	KÄLLOR	115
SEMESTERHEM	55		
Exemplet Solvik	60		
Kungsbacka	64		
Varberg	66		
Falkenberg	67		
Halmstad	70		
Laholm och Hylte	77		

Text och layout: Lina Lo Gillefalk
Fotografier, om inte annat anges: Lina Lo Gillefalk

ISSN 1101-1084 ISRN LSTY-N-M-10/18-SE Länsstyrelsens meddelande 2010:18

Förord

Projektet ”Platser för fritid och rekreation” är en av flera tematiska studier inför utarbetandet av en regional kulturmiljöstrategi.

I föreliggande rapport ”Platser för fritid, fostran och fest” har halländska mötesplatser för folklig fritidsverksamhet och rekreation studerats. Rapportens syfte är att utifrån litteratur, arkivuppgifter, intervjuer och inventering av ett stort antal byggnader och miljöer teckna en bild av företeelserna skollovskolonier, semesterhem och festplatser i Halland. Projektet har en tydlig koppling till länets kulturmiljöprofil *Fyra vägar till Halland*. Särskild tyngdpunkt har lagts vid kopplingen till länets långa historia kring badliv och turism. Projektet lyfter fram kvinnornas samt barn och ungdomars historia.

Inventering och rapport är utförd av bebyggelseantikvarie Lina Lo Gillefalk.

Mats Folkesson
Länsantikvarie

Hans Bergfast
1:e antikvarie

Lina Lo Gillefalk
Bebyggelseantikvarie

Inledning:

Platser för fritid, fostran och fest

Projektet

Mötesplatser för folklig fritidsverksamhet och rekreation i Halland, det var den ursprungliga utgångspunkten för projektet. I ett län som Halland, med sin långa historia kring badliv och turism, finns det gott om sådana mötesplatser och därför avgränsades projektet till tre företeelser: skollovskoloni-er, semesterhem och festplatser.

Vid första anblicken kan de tyckas vara mycket olika och det är de också på flera sätt. Men det finns gemensamma nämnare mellan dessa den fria tidens mötesplatser och vi ska titta närmare på några av dem och även på vad som skiljer dem åt.

Ordet ”folklig” i sammanhanget fritidsverksamhet och rekreation är centralt. Det kan ses i motsats till de platser för ledighet som ofta utforskats i länet, nämligen societetens: de välbärgade stadsborna som kom till den halländska kusten för sällskapsliv och avkoppling. Detta projekts företeelser var istället arenor för den stora grupp människor från arbetar- och lantbrukarfamiljer, där förutsättningarna för fritiden såg mycket annorlunda ut.

Till skollovskolonierna åkte från början barn från mindre bemedlade hem för att få sol, bad och mat. Från att först finansieras av välgörenhet, blev kolonierna så småningom en samhällelig fråga, med statliga bidrag. Statliga bidrag fick också semesterhemmen. Dit kom bl.a. husmödrar, som tack vare de subventionerade avgifterna fick råd att ha sitt livs första semester. Både skollovskolonierna och semesterhemmen kan ses som ett uttryck för folkhemstanken, medan festplatserna växte fram utan vare sig bidrag eller donationer.

”Det lilla och det stilla” utgjorde under det tidiga 1900-talet en efterlängtat kontrast till staden och industrin, konstateras i Hallands kulturmiljöprofil *Fyra vägar till Halland* (2009). Halland, utan vare sig större städer eller industrier, blev ett populärt turistmål och identiteten som idylliskt sommarlän etablerades. Det var alltså ingen slump att skollovskolonierna och semesterhemmen valde att förlägga sig just här på kusten. Men även det halländska inlandet lockade; människans varande i naturens friska luft, rekreationen i det gröna förespråkades varmt av friluftsrörelsen som börjat växa fram under det sena 1800-talet. Småskalighetens dragningskraft gör att vi idag hittar de allra flesta kolonier och semesterhem utanför städerna,

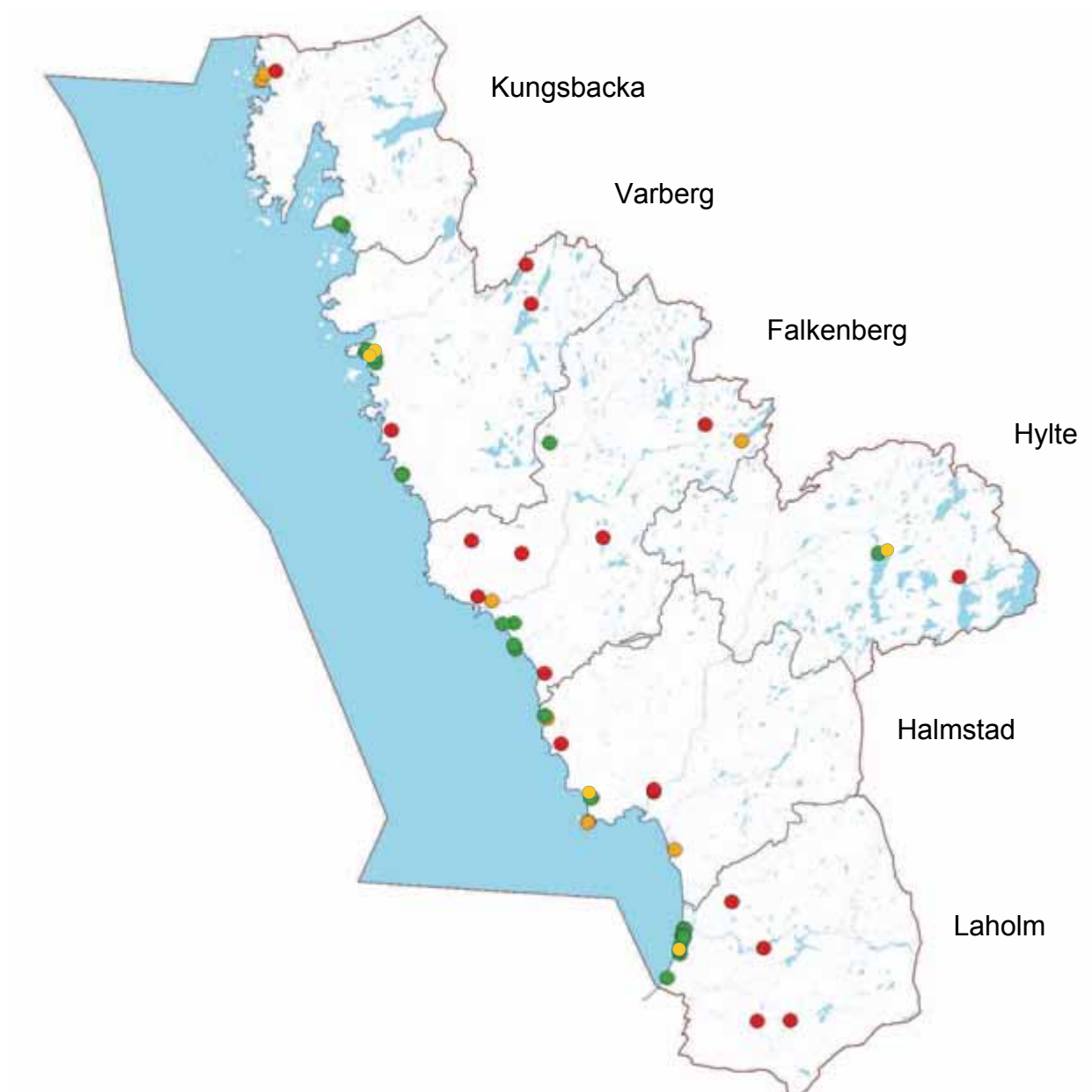
på landsbygden eller i mindre orter. Detta gäller även för festplatserna, det var aldrig särskilt långt till närmaste dansbana oavsett var man bodde.

Skollovskolonierna och semesterhemmen vände sig till specifika grupper: barn i vissa åldrar, från vissa delar av samhället; husmödrar, anställda, föreningsmedlemmar. Fram till 1960-talet var det på många sätt kvinnliga miljöer, ofta enbart med kvinnor som föreståndare, husmor, kokerska och biträden. Samtidigt lockade festplatserna människor ur alla grupper, men här var det främst männen som var aktiva, antingen i den lokala bollklubbens dansbana eller på festplats i egen regi.

Gemensamt för dem alla var det stora ideella engagemang som möjliggjorde verksamheterna. De tre företeelserna kom till i en tid då föreningsliv i olika former var ett vanligt sätt att umgås och finna gemenskap i en grupp. Detta har förändrats de senaste decennierna, och samtidigt har vi också sett kolonierna, semesterhemmen och festplatserna successivt försvinna.

Idag tillbringar vi våra skollov, semestrar och lördagskvällar i helt andra miljöer än för några decennier sedan. Vår livsstil är radikalt annorlunda och det blir därför angeläget att uppmärksamma de företeelser som tidigare formade mycket av den lediga tiden under 1900-talet: platser för fritid, fostran och fest.

Motsatt sida: Kartan visar samtliga inventerade objekt i Halland. Kartor på respektive företeelse finns längst bak i rapporten s. 111-114. Där står också sidhänvisningar till de inventerade objekten.

● Skollovskolonier 26

● Semesterhem 13

● Festplatser 18

Inventerade objekt / kommun

Kungsbacka 5

Varberg 12

Falkenberg 13

Hylte 3

Halmstad 10

Laholm 14

Totalt 57

Sex av byggnaderna har inventerats som både skollovskoloni och semesterhem, antalet enskilda objekt uppgår till 51.

Material och metod

Rapporten bygger på ett stort antal källor, vilka anges närmare sist i rapporten under Källor.

Kolonierna har ägnats mest uppmärksamhet i litteraturen, men ändå påfallande lite med tanke på hur omfattande verksamheten var och hur länge den pågick. Ann-Charlotte Müngers avhandling från 2000 behandlar Stockholms kolonier i synnerhet, men tecknar även en tydlig bild av själva företeelsen skollovskoloni, från välgörenhet till rättighet. Daniel Melchert beskriver de skånska barnkoloniernas framväxt i en artikel från 2004. *Badliv i Halland* gavs ut av Landstinget Halland år 2000. Tillsammans med den bebyggelseinventering som gjorts fortlöpande i Halland sedan 2005 har den varit till god hjälp för att förstå vilka kolonier som funnits i länet. Här kom också Länsstyrelsens eget arkiv till stor användning, i egenskap av tillsynsmyndighet från mitten av 1940-talet och framåt fanns där gott om material att hämta.

Daniel Melchert redogör också för framväxten av semesterhemmen i Skåne, vilken var en god hjälp vidare. År 1949 gav de socialdemokratiska kvinnorna ut en belysande publikation, som berättar om husmoderssemesterns tillblivelse och utveckling – med sin tids ögon. Det var en mycket givande källa som gav en djupare förståelse för denna intressanta och radikala företeelse, som möjliggjordes genom att kvinnors arbete i hemmet fick ett erkännande från statligt håll.

Festplatserna i Halland har behandlats både i litteratur och i mindre publikationer. *Dansbanor och spelemän* ger en kvantitativ genomgång av många av de festplatser som funnits och försvunnit. Vilka dansbanor som finns kvar idag i Falkenbergstrakten framgår i publikationen *Dansbanor i Falkenbergs kommun*.

Internet har varit till god hjälp för att förstå vilka platser som är aktiva idag, inte minst vad gäller festplatserna.

Även i kommunarkiv, folkrörelsearkiv och museiarkiv hämtades mycket kunskap om de tre företeelserna. Falkenbergs museum har gjort särskilda arbeten om både skollovskolonier och dansbanor i samband med utställningar, vilket var till stor hjälp.

Sist men inte minst har intervjuer och samtal med många olika privatperso-

ner, från bland annat hembygdsrörelsen och föreningslivet i alla Hallands kommuner, varit en ovärderlig källa. De bistod både med sin kunskap och tid, via telefon, e-post och flera gånger också på plats under inventeringen. Deras egna berättelser om vårt gemensamma kulturarv gav liv åt miljöerna, och en större förståelse för företeelserna i stort.

Om värderingen

I kartläggningen och inventeringen av byggnaderna och miljöerna är det *berättelsen* som fått stå i centrum som det intressanta och värdefulla. Varför växte skollovskolonierna fram? Vem åkte dit och hur upplevdes det? Hur kunde husmödrarnas semesterhem växa fram? Vad betydde festplatserna för människors möten? Berättelsens betydelse kan i den här inventeringen översättas med det Axel Unnerbäck kallar för *samhällshistoriskt* och *social-historiskt* värde. Samtliga inventerade platser har varit arenor för stora samhällsföreteelser som under lång tid betydde mycket för hur människor kunde spendera sina skollov, semestrar eller helgkvällar.

På många av platserna framträder berättelserna fortfarande mycket tydligt, då byggnaderna har kvar sin karaktär. De är ofta väl bevarade och underhållna, och man kan då tala om ett förstärkande *pedagogiskt* värde eftersom berättelsen förmedlas på ett tydligt sätt. Andra förstärkande värden som varit relevanta i inventeringen är *sällsynthet* och *representativitet*. Särskilt i värderingen av skollovskolonierna har representativitetsbegreppet varit användbart, eftersom denna företeelse har flest bevarade byggnader och ett urval behövde göras.

Festplatserna, som i regel finns på landsbygden, har betytt och betyder ofta mycket för de många människor i trakten som drivit, underhållit och besökt sin dansbana. Detta *identitetsvärde* ger, enligt Unnerbäck, människan en upplevelse av trygghet, samhörighet och identifikation med sin omgivning.

Några byggnader har bedömts ha *arkitektoniska* och *konstnärliga värden*, det handlar då i första hand om rent estetiska egenskaper som t.ex. dekormålerier i en interiör.

En handfull av de inventerade miljöerna har bedömts ha så starka värden att de är att betrakta som synnerligen märkliga. Där rekommenderas att

byggnadsminnesutredningar startas. I de fallen har värdena särskilt skrivits ut enligt Unnerbäcksmodellen. I urvalet av dessa miljöer har de förstärkande värden som nämnts varit avgörande.

Referenser

Projektet

Hallberg, Erik (2009) *Fyra vägar till Halland*. Länsstyrelsen i Halland. Halmstad 2009

Material och metod

Andersson, Ebon (red.) *Drömmen som blev verklighet*. Malmö 1949

Badliv i Halland – inventering av hus och landskap samt *Badliv i Halland – historik och utveckling*. Landstinget i Halland, Halmstad 2000

Dansbanor i Falkenbergs kommun - inventering av 1900-talets dansbanor. Ungdomsringen i Halland, Folklivsgruppen. Falkenbergs museum 1994

Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Förlaget Højden. Kristianstad 2000

Melchert, Daniel (2004). Skollovskolonier och semesterhem, I : *Skånska sommarnöjen. Skånes hembygdsförbunds årsbok 2004*. Lund 2004

Münger, Ann-Charlotte. *Stadens barn på landet - Stockholms sommarlovsskolor och den moderna välfärden*. Linköping 2000

Om värderingen

Kulturmiljövården bebyggelseregister— Inventeringshandbok. Riksantikvarieämbetet. Trelleborg 1998

Unnerbäck, R. Axel (2002) *Kulturbeskrivning av bebyggelse*. Riksantikvarieämbetets förlag. Stockholm 2002

Skollovskolonier

Skollovskolonierna i Halland

Filantropi i friluftssanda, från Zürich till Bygget

Skollovskolonin som företeelse startade i Sverige 1883, då Tyska skolan i Stockholm sände ut ett tjugotal barn. Inspirationen till detta kom från Europa, där man i bl.a. Tyskland hade börjat skicka barnen på skollovskoloni som ett sätt att idka välgörenhet. Den första kolonigruppen i Europa som skickades ut var sannolikt en schweizisk, 1876 tillbringade sextioåtta barn från en av Zürichs fattigaste församlingar sommaren på landet.

Tanken att skicka barn på koloni kan ses mot bakgrund av den växande friluftsrörelsen, i England och Amerika *Open Air Movement*, som satte stor tilltro till den friska luftens hälsobringande effekter. Industrialismens baksidor visade sig tydligt i städerna: trångboddhet var ett stort problem, de hygieniska förhållandena likaså. Livet i staden var hårt, för både vuxna och barn i arbetarklassen. På så vis väcktes ett filantropiskt intresse, som med tiden alltmer kom att anammas från politiskt håll för att så småningom bli en del av det framväxande Välfärdssverige. Den äldsta skollovskolonin i Halland organiserades troligen av Halmstads Frivilliga Fattigvårdsförening 1899. De första två åren hyrde man in sig, och 1901 uppfördes en egen anläggning i *Bygget* i Halmstad kommun.

Folkhälsan, arbetarklassens fostran och välartade barn

Kolonierna blev ett viktigt verktyg i arbetet för en förbättrad folkhälsa, genom att ta plats inom den förebyggande skolhälsovården. Barnen skulle få kroppsliga och själsliga krafter, men också fostras till ett nytt hälsosamt beteende. Uppfattningen att arbetarklassen var degenererad och behövde hjälp med att uppfostra sina barn var utbredd. Man ville undvika att ta med ”vanartiga” barn, eftersom dessa kunde få en negativ inverkan på moralen och innebar mer arbete för koloniernas personal. Med andra ord inkluderades inte alla barn i koloniprojektet från början, exempel på detta finns i Halmstadsavsnittet, under *Kronolund*. Personalen bestod ofta av lärare, och det var lärarna i skolorna som skötte urvalet. Senare kom skolhälsovården att bli mer involverad, och även idag spelar skolsköterskan en stor roll för besluten om vilka som får åka.

Inledande bild Skollovskolonier visar Slumsysstrarnas koloni i Kärradal, Varberg på 1930- eller 40-talet. Fotograf Hallands Nyheter. Läns museet Varberg.

Statlig kontroll, åldersnorm och vikten av vägning

Den politiska sfären började tidigt intressera sig för frågan om kolonierna, redan 1917 väcktes frågan om någon form av statsunderstöd. Det kom dock att dröja flera decennier innan något dylikt kom till stånd, även om fria tågresor förekom. År 1936 kom *Råd och anvisningar för anordnande av sommarkolonier* från Statens fattigvårds- och barnavårdsinspektion. Kolonierna skulle standardiseras för att verksamheten skulle drivas så rationellt som möjligt. I mitten på 1940-talet blev Socialstyrelsen tillsynsmyndighet för kolonierna. Tillsammans med Medicinalstyrelsen gav Socialstyrelsen ut *Råd och riktlinjer för barnkoloniverksamhet*, både 1945 och 1954. Direktiven innebar en hård kontroll, och tillsynen sköttes av länsstyrelser och barnavårdsnämnder, med Socialstyrelsen som central myndighet. Detta uppskattades inte av alla, föreningen som drev Bygget avgick 1949 i protest mot inspektionsrapporter och myndigheternas åtgärder. Man talade om ”krångel och byråkrati” och ”benhårda och verklighetsfrämmande principer”. Samtidigt fanns det andra sätt att se på saken. Medan andra världskriget rasade bara några mil över sundet konstaterades i invigningstalet för *Norramhammar-Tabergsbygdens koloni* i Mellbystrand att:

[vi] samlas här för att till fredligt värv med uppgift att stärka det uppväxande släktet./---/ Tack vare den omfattande sociallagstiftningen på skilda områden har det svenska folket i denna brydsamma tid kunat [sic] enas till att värna det s k folkhemmet Sverige.

Kolonierna fick noggrant redogöra för antalet barn och personalens utbildning. Hälsokontroller före avfärd var ett krav, av såväl barn som personal. Av provinsialläkarnas och länsstyrelsens tillsynsrapporter framgår det dock att personalen ofta saknade friskintyg. När koloniverksamheten startade var tuberkulos, tbc, ett reellt problem, liksom andra sjukdomar som kunde bli allvarliga och därför krävdes också att isoleringsrum skulle finnas. Åldern på barnen var en annan sak som livligt diskuterades i tillsynsrapporterna när normen på 7-11 år överskreds uppåt eller nedåt. På t.ex. *Sala barnkoloni* i Varbergs kommun tyckte barnavårdsassistenten att vissa av barnen som kom var för gamla. Pojkarna skulle helst inte vara äldre än 10-11 år, flickorna kunde få vara 12. Anledningen var att:

[...] dessa barn ej få tillräckligt utlopp för sin energi på en koloni utan hellre bör placeras i lantbrukarhem med dess möjligheter att få deltaga i intressant och omväxlande arbete.

Att väga barnen blev ett mätbart sätt att visa på kolonivistelsens hälsobringande effekter. Siffrorna visade dock inte alltid det man hoppades på; på *Svarträ koloni* i Falkenberg minskade 22 av 45 barn i vikt under sommaren 1945.

*Bad, söta sagoflickor och pojkar med pilbåge på skollonskolonin i Bygget kring 1950.
Fotografer okända. Halmstad kommunarkiv*

Att äta sig mätt och fostras in i könsrollerna

Maten och måltiderna var det som kolonierna i mångt och mycket kretsade kring, även sedan folk i allmänhet fått det bättre och barnen kunde äta sig mätta hemma. Kolonierna hade visor i stil med: *På Svarträ mår man bra, Där får man mat varje dag, Fallera...* Stora mängder mat behövdes, *Värendskolonin* i Mellbystrand tog emot drygt 40 barn åt gången och där gick det åt mellan 60 och 75 liter mjölk om dagen. Maten var ungefär densamma på alla kolonier, liksom tiderna man åt på. Följande exempel är från *Domprost Rexius Minne* i Kungsbacka 1949:

9.00: välling och smörgås

13.00: middag

15.30: mjölk och bullar

18.00: smörgås med gröt eller choklad

Middagen var i regel husmanskost: kött och potatis, ibland fisk.

Annars såg dagarna på de olika kolonierna mycket olika ut. En del berättar om fria lekar utan särskilt mycket tillsyn, till exempel på *Hackarpskolonin* i Falkenberg, medan andra hade noggrant utformade program för barnen. I centrum stod utomhuslivet, det var bara vid riktigt dåligt väder man var inomhus och lekte. Badandet var det allra roligaste för barnen, särskilt för de inlandsbarn som fick komma till havet. Aktiviteterna var ofta uppdelade efter de traditionella könsrollerna, flickorna fick handarbeta medan vissa kolonier kunde iordningställa slöjdsalar för pojkarna. Foton från kolonin i Bygget visar flickor som ”söta sagobarn”, och pojkar med pil och båge som bygger kojor. Även det arbete som barnen bidrog med var ofta uppdelat, flickorna ansvarade för hushållsarbetet medan pojkarna arbetade med utomhussysslor.

Vackert läge och hemkänsla

Flera av kolonierna hade kopplingar till dispensärens arbete och fick namn därefter. En dispensär var en inrättning som hade till uppgift att förebygga tbc. Det kustnära läget var attraktivt, men det fanns även kolonier inne i landet, som i Bygget och Svarträ. Det var det vackra läget i naturen man

eftersträfvade, helt i linje med det rådande friluftsidealet. Närheten till en badstrand var viktigt, liksom tillgång till dricksvatten. När kolonierna sökte bidrag till verksamheterna framhöll man också gärna att lokalerna och inventarierna var ändamålsenliga och väl underhållna och att provinsialläkaren skötte tillsynen av barnen under sommaren. Det var också viktigt att kolonin förmedlade ”hem och familjekänsla”, i det Folkhemssverige som var under framväxt.

Bebyggelsen

Byggnaderna varierar mycket i utformning, inte minst eftersom många av de äldre kolonierna övertog befintliga byggnader som kunde se olika ut. Dessa äldre kolonier hyrde in sig i allt från bondgårdar, som *Röda Korsets koloni* i Skummeslövsstrand, till före detta restauranger och badhotell, som *Malmbergets Barnens Dagskoloni* i Åsa, Kungsbacka kommun, och vanliga bostadshus som *Mäster Olofsgården* i Viken, Hylte kommun. De kolonier som uppfördes under 1910- och 20-talen samt första halvan av 1930-talet har ofta två våningar. År 1936 kom direktiv från Statens fattigvårds- och barnavårdsinspektion för utformningen, som kolonierna behövde följa för att kunna få bidrag från Allmänna arvsfonden. Riktlinjerna föreskrev en våning, för att underlätta personalens arbete och övervakningen av barnen. En våning ansågs också säkrare ur brandskyddssynpunkt. Gemensamt för nästan alla kolonibyggnader oavsett byggår var att de uppfördes i trä, då det är billigare än tegel.

Oskarströms Förstamajblommas koloni i Villshärad, uppförd 1946, var ett sådant exempel. Denna byggnad har en centralt placerad och öppen veranda. Där innanför fanns mat- och lekrum och på ömse sidor av denna fanns sovsalarna. På de kolonier som tog emot både flickor och pojkar var detta ett sätt att hålla grupperna separerade. Utanför mat- och lekrummet fanns en stor öppen veranda. Kolonin låg i strandskogen, att ha gott om plats för lek och rekreation utomhus var någonting alla kolonier hade gemensamt. Kolonibyggnadernas fasader hade i regel träpanel. Vanligast var kanske locklistpanel, men även fjällpanel och liggande panel förekom.

Kommunalisering och avveckling

I början på 1960-talet förändrades organisationen genom att kommunerna övertog finansieringen. Samhället såg då mycket annorlunda ut jämfört med under koloniernas storhetstid decennierna innan, och företeelsen att skicka barn på kollo försvann alltmer. De verksamheter som fortsatte skar kraftigt ner på antal veckor för barnens vistelse. *Huskevarna Förstamajblommans koloni* i Laholm är ett sådant exempel, där man har gått från sex veckors vistelse till endast en.

Skollovskolonierna idag

Även om skollovskolonins funktion, utformning och längd har förändrats mycket sedan de första kolonierna etablerades för över 100 år sedan är sommarkollet fortfarande en levande företeelse på många platser. Två tredjedelar av landets kommuner har någon form av kolloverksamhet idag, i Halland har fyra stycken hittats i samband med denna rapport: *Kinnagården* och *Rörvik* i Varberg samt *Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloni* och *Huskevarna Förstamajblomman* i Laholm. Dessutom bedrivs det dagverksamhet, kortare läger för barn med särskilda behov eller annan fritidsverksamhet i flera av de gamla kolonierna, som *Bobergsgården* i Falkenberg.

Nu som då arbetar ofta lärare, eller blivande lärare, på kolonierna. Alla barn får information och kan söka, men det görs ett medvetet urval av vilka som får åka. Det finns en strävan efter att skapa ”bra” grupper. En koloni beskriver att man vill ha en blandning: av flickor och pojkar, av olika socialgrupper, av ”veteraner” och nykomlingar. En annan koloni beskriver att man vänder sig till barn från familjer med mindre inkomster, som har små möjligheter att komma iväg på annat sätt. Skolsköterskorna spelar ofta en viktig roll, genom att uppmuntra vissa barn att söka. Även om kolonierna är en generell åtgärd finns det någon form av prioritetsordning, mer eller mindre uttalad.

Om inventeringen

Av de platser som inventerats under projektet är skollovskolonierna i majoritet. Här finns det flest arkivalier och byggnaderna finns i relativt hög

grad kvar. En guldgruva av information visade sig också finnas i Länsstyrelsens egen källare: tre tjocka mappar med rapporter om många av de kolonier som funnits i Halland. De börjar 1946, efter att Socialstyrelsen blivit tillsynsmyndighet och Länsstyrelsen börjat utföra tillsyn. Materialet slutar i det tidiga 1970-talet, och därför är många av koloniernas vidare öden okända. Troligen är de flesta som inte gått att redogöra för rivna, många av dem hade otillräckligt brandskydd enligt den nya tidens normer och var inte anpassade för åretrunt-användning. Närmare 30 kolonier har inventerats och variationen har varit stor: små röda stugor, stora badhotell, funktionalistiskt utformade byggnader efter sin tids barnkoloniideal.

I centrum för inventeringen av skollovskolonier står berättelsen om kolonilivet, vad det innebar att åka på kollo. Rena faktauppgifter redogörs också för i den mån det varit möjligt: årtal, vem som nyttjade kolonin, storleken på grupperna. Det är svårt att räkna ut hur många barn som tillbringat somrarna på skollovskoloni i Halland eftersom de olika kolonierna varierade i storlek och livslängd. Om man räknar med 50 barn per sommar i 30 år skulle en sådan koloni tagit emot 1500 barn. På de 26 kolonier som inventerats har i så fall kring 40 000 barn vistats, och då är det bara en del av de kolonier som faktiskt funnits i länet.

En heltäckande inventering är det alltså inte, därtill var koloniverksamheten i Halland alltför omfattande. Men bilden av skollovskolonin framträder förhoppningsvis ändå, från starten som välgörehetsprojekt, till en del av folkhemsbygget och vidare in i 2000-talets vilja att ge barn det vuxna har: semester.

Först i kapitlet presenteras Norrahammar-Tabergs koloni i Mellbystrand, som med sin berättelse får illustrera företeelsen skollovskoloni. Den har valts för att den är en av fyra kolonier i länet som fortfarande är aktiv, för att dess utformning är representativ för sin tids kolonibyggnader, och slutligen för att det fanns en god tillgång till båda arkivmaterial och samtal med människor som haft en relation till verksamheten. Därefter följer den övriga inventeringen, kommun för kommun.

Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloni

Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloniförening bildades 1939 och byggnaden, tidstypisk med en våning, stod klar 1940. Detta första år sändes 30 barn, flickor och pojkar, iväg från socknarna Barnarp, Sandseryd och Månsarp i Norrahammar-Tabergsbygden. Uttagningen sköttes av skolans lärare och föreningens styrelse, skolans läkare var också med. Vissa barn ansågs ha särskilt angelägna behov av att komma iväg på koloni, då gjorde man hembesök för att uppmuntra till detta.

Barnen och deras föräldrar fick noga veta vad barnen skulle ha med sig, ungefär som idag. Det var krig, så ransoneringskorterna skulle packas. Brevpapper, kuvert, penna och smörgåsar för resan till Mellbystrand var också viktigt. Resan gjordes först med tåg till Halmstad och sedan fortsatte gruppen med buss. Många var nog osäkra och nervösa; kolonivistelse hade man ingen erfarenhet av och det var ju långt hemifrån Småland. Till kabarén Solsken och saltstänk 1947 skrevs en visa som berättar om saknaden efter mor, om bad i havet, om maten, gröten, mackorna och den stränga magistern som såg till att det var tyst på kvällarna. Men till slut vande man sig:

Sist vi tackar för allt gott
vi i Mellbystrand har fått.
när vi kommer hem en gång,
prata skall vi natten lång,
tala om för mor och far,
hur vi trivts här dessa dar.

Melodi *Blinka lilla stjärna*

Finansieringen av kolonin kom från flera håll. Dels gavs statliga anslag, från Medicinalstyrelsen, Socialstyrelsen och Allmänna arvsfonden, men också från de berörda kommunerna, vissa företag och privatpersoner i Norrahammarstrakten. Första Majblomman var en av de föreningar som bidrog och barnkoloniföreningen ordnade själva med lotterier och sagoaftnar.

Byggnaden har genomgått flera renoveringar och andra förändringar genom åren. Under 1940-talet ordnades avlopp till pannrummet och

Ovan: Kolonins ingång från verandan. Fönster och dörrar ursprungliga.

Nedan: Byggnaden sedd från öster, med den gamla gungstälningen i förgrunden.

ytterligare tomtmark inköptes väster och öster om kolonin. Man ville få mer lekutrymme, men också förhindra sommarstugebebyggelse – Mellbystrand var attraktivt sommarboende för många fler än kolonibarnen. På 1950-talet installerades elspisar och varmvattenberedare, och en större renovering med bland annat tapetsering och målning av fasader genomfördes. Ytterligare en stor renovering gjordes i början på 1970-talet, bland annat med hjälp av anslag från Allmänna arvsfonden och försäljning av tomtmark.

Lars-Göran, en av föreståndarna på 1960-talet, berättar att bad och strand stod i centrum för vistelsen. Barnen kom ju från inlandet, en del av dem hade inte sett havet förr och de fick aldrig nog; kolonin hade till och med en egen inofficiell plats i en grop bland sanddynerna. En annan föreståndare berättar om idrottsaktiviteter på eftermiddagarna: fotboll, brännboll och olika äventyrslekar. Ofta spelade man mot de andra kolonierna i området. Aktiviteterna leddes av personalen, det rådde regelbundenhet och tydliga regler och ramar. Därför var det sällan svårigheter med disciplinen på kolonin, alla visste vad som gällde. Stämningen mellan barnen var bra, de flesta kände redan varandra hemifrån. Visst förekom det skärmytslingar då och då precis som idag, men det var inget allvarligt, berättar Reidar som var föreståndare 1961 och 1962.

Måltiderna var minnesvärda, barnen åt fantastiskt bra. Även på 1960-talet vägdes kolonisterna före och efter vistelsen, det var vanligt att de gick upp i vikt. Reidar minns särskilt en liten, liten pojke som en kväll åt en hel sötlev – det var festligt! Till lunch och middag var det annars husmanskost som gällde, kokerskan var duktig och lagade bra mat. Barnen sov i sovsalar, flickor och pojkar i varsin flygel. Det var livligt och roligt för dem, sju barn i vardera av de fyra sovsalarna.

Koloniföreningen hade också en semesterkommitté och byggnaden nyttjades därför även för husmoders- och pensionärssemestrar från 1941 och framåt. Att hyra ut till andra föreningar blev också allt vanligare under 1980-talet och det är fortfarande en viktig inkomstkälla för kolonin.

Längden på vistelsen har stadigt minskat sedan starten, från fyra veckor till tre, två och numera en vecka. Även storleken på barngrupperna har minskat, från 30 eller 28 som det var i början till dagens 20. Sedan starten för 70

år sedan har ungefär 3000 barn varit på sommarkoloni.

Personalen har hela tiden haft en koppling till det pedagogiska värvet, de flesta har varit lärare under utbildning eller nyligen examinerade. Stefan har varit föreståndare de senaste tio åren på kolonin och han har rekryterat medarbetarna direkt från lärarhögskolan. Han tror att attityden kring kolonivistelsen har förändrats mycket de senaste decennierna. Förr åkte barnen till Mellbystrand för att de blev ivägskickade: föräldrarna behövde ju arbeta även på sommaren då skolorna var stängda. Det handlade mer om uppfostran, raka led ner till stranden. Idag har kolonin mer karaktären av ett ”lek- och busläger”. Man blir mer eller mindre som en familj, i varje omgång händer det att någon kallar honom ”pappa” av misstag. Det är roligt att få chansen att komma så nära barnen, att få så mycket tillbaka, tycker Stefan.

Den uttalade ambitionen är att ge barnen en semestervecka, en härlig kolonivistelse vid havet. Det är ofta barn som inte har någon annan möjlighet att komma iväg och därför känns det extra viktigt att det blir bra.

Utomhuslivet står fortfarande i centrum: stranden och olika idrottsaktiviteter. Ledarna är mycket aktiva och ser till att alla är med; även om en del inte vill vara med och spela, kan de kan vara med som hejarklack. Det görs också en utflykt med varje grupp, några barn åker iväg i taget tillsammans med två av ledarna. Målet hålls hemligt, och barnen brukar se fram emot det mycket.

Maten är också viktig, kokerskan Siv lagar allting själv och börjar förbereda flera månader innan kolonin öppnar. Verandan är alltså matplatsen, Stefan minns att den enda gång han ätit inomhus var en regnig midsommarafton.

Byggnadernas fasader är klädda i gul träpanel. De vitmålade fönsterbågarna är ursprungliga och tidstypiska, med tvålufter och liggande överljus. På den öppna verandan finns den ursprungliga fasta bänkinredningen kvar. Taket är ett flackt pulpettak.

Interiört har byggnaden förändrats mer, men har kvar en del särdrag. Den stora samlingssalen är centralt placerad och skiljer de båda sovdelarna från varandra. Dessa delar har byggts om, från att tidigare ha varit öppna sovsalar till att nu vara mindre rum för två-tre personer. Flickor sover i ena

delen, pojkar i den andra. Här finns även ledarnas rum. Köket är också centralt placerat, bakom samlingssalen. Skåpsinredningen är intakt med höga hyllor och många små utdragslådor.

Framför den öppna verandan finns en stor gräsplan, med bord och grill-möjligheter, i öster ligger en stor fotbollsplan. Här står också den gamla lekställningen med gungor. Nordväst om byggnaden fanns tidigare utedasen, men dessa har rivits.

Norrahammar-Tabergsbygdens koloni är representativ för skollovskolonier uppförda på 1940-talet: funktionalistisk i sitt uttryck, i en våning med träpanel på fasader, pulpettak och en planlösning med mitsal, sovsalar i flyglarna och en stor öppen veranda. Här finns också en lång och obruten användning av byggnaden som sommarkoloni. Berättelsen om kolonifunktionen förstärks ytterligare av den välbevarade exteriören, med bland annat ursprungliga fönster och fast bänkinredning. Sammantaget är Norrahammar-Tabergsbygdens koloni med tillhörande grönområde synnerligen märklig och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Köket är det ursprungliga, samlingssalen skymtar genom dörröppningen

Ovan: Stefan Lindberg, föreståndare på Norrahammar-Tabergskolonin sedan tio år tillbaka. I bakgrunden ses verandan, där barnen alltid har ätit.

Nedan: Verandan, med ursprunglig fast bänkinredning

Kungsbacka

I Kungsbacka kommun har det funnits både små och stora sommarkolonier. I Särö låg *Villa Nordvik*, som var Göteborgs småbarnskoloni och vars byggnad fortfarande finns kvar. På Onsalahalvön nära Lerkil fanns flera kolonier, bland annat *Valldahemmet*, dit barnen kom från Kungsbacka och Fjärås under flera decennier med start 1933. Längre söderut på halvön fanns *Mårtagården*, en gammal kaptensgård från 1780, dit barn från Mölndal kom. Gården *Gatan*, Lars Gathenhielms födelseplats, en bit därifrån ska också ha nyttjats som barnkoloni under en tid. I Åsatrakten, gamla Löftadals kommun, fanns det många kolonier, med barn från flera delar av landet. Ända från Kiruna och Gällivare kom barnen till *Malmbergets Barnens Dags koloni*, som rymdes i det stora funktionalistiskt utformade badhotellet. Alldeles bakom nästa vik fanns *Solvik*, den koloni som idag är bäst bevarad.

Solviks barnkoloni, Åsa

Barnen från Östersunds kommun åkte till Solviks barnkoloni i Kuggavik, Åsa. Kolonins största hus, Flickebo, började byggas 1917. Här bodde flickorna och föreståndaren hade sitt rum på övervåningen. I slutet på 1920-talet tillkom Kökshuset, med kök och stor matsal. Här fanns också matsal och sovrum för personalen, samt sjukrum. Pojkebo byggdes 1947, här fanns förutom pojkaras sovsal ett personalrum och ett sjukrum.

Till kolonin kom främst barn som själva hade tbc eller som hade tbc i familjen. År 1949 tog Rödöns kommun i Jämtland över driften, på 1970-talet uppgick Rödöns kommun i Krokoms kommun som fortsatte med verksamheten en tid. De sista åren kolonin var i drift hade barn till ensamstående mammor företräde, för att mammorna skulle få lite semester. Koloniverksamheten upphörde under 1970-talet, bland annat för att brandsäkerhetskraven höjdes och ägarna inte hade pengar att möta dem. Byggnaderna började förfalla. År 1984 köpte IOGT-NTO anläggningen i Kuggavik. Underhållet var fortfarande mycket eftersatt och 1997-1999 utfördes ett ambitiöst restaureringsarbete enligt Hallandsmodellen. Idag driver Kuggavik ideella förening Åsa Vandrarnhem i de gamla kolonibyggnaderna.

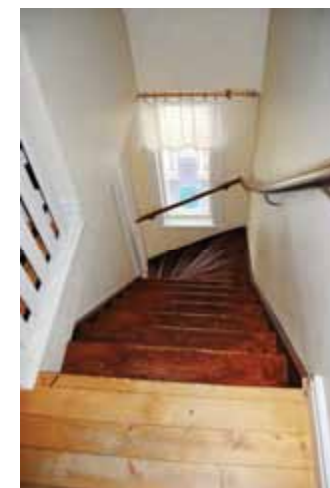
Byggnaderna är grupperade kring en stor gräsyta, en liten bit ifrån stranden i ett grönområde. Samtliga byggnader har fasader med röd locklistpanel, vitmålade tvåluftsfönster med spröjs och vita foder samt sadeltak.

Flickebo är den största byggnaden, med två våningar. Taktäckningen är tvåkupigt lertegel. Huvudentrén finns på långsidan i nordväst, vilken nås via en trappa, det finns också en entré på motsatta långsidan i sydöst. Dörrarna är gröna. Den sydvästra gaveln har en vackert glasad veranda. Interiört finns trägolven kvar, liksom den öppna spisen i rummet innanför verandan.

Kökshuset har också två våningar. En trappa leder upp till förstukvisten som har sadeltak. Taktäckningen är troligen betongtegel. Det finns även en dörr på gaveln mot nordöst. Interiört finns trägolven kvar, liksom den öppna spisen i den stora matsalen.

Pojkebo är den minsta byggnaden, med en våning. Taket täcks av tvåkupigt lertegel. Den lilla förstukvisten med sadeltak nås via en mindre trappa och sittbänkarna på sidorna finns kvar. Ytterligare två dörrar finns, på sydöstgaveln. Interiört finns trägolven kvar.

Solvikanläggningen berättar på ett ovanligt tydligt sätt sin historia som skollovskoloni, genom sina mycket väl bevarade och underhållna byggnader. Byggnadernas placering och rumsindelning är intakt och de varsamma restaureringsarbetena stärker ytterligare platsens karaktär och autenticitet. Sammantaget är Solviks barnkoloni att betrakta som synnerligen märklig och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Trappan i Kökshuset

*Vänster:
Pojkebo;
Köksbusets matsal;
Dasslängan med Köksbuset
till höger i bild*

*Höger:
Flickebo från söder;
Pojkebos förstuvist
och Köksbuset i fonden*

Malmbergets Barnens Dags koloni

Barnen från Kiruna och Gällivare åkte till denna stora anläggning i Åsa. Byggnaden uppfördes 1934 som restaurang och badhotell och såldes 1944 till Malmbergets Barnens Dagsförening. Detta var den största kolonin i Halland, året 1945 kom 148 barn ner på samma gång. Föreståndaren tyckte att det gick utmärkt, men Socialstyrelsen var av en annan åsikt och därför minskade man antalet till 125. Pojkarna sov i stora sovsalar, med plats för åtta till elva personer, medan flickorna bodde två och två i 20 olika smårum. Den rymliga matsalen låg i den halvcirkelformade utbyggnaden och hade en slående utsikt rakt mot havet, i källaren fanns både leksal och kök. Den stora barngruppen krävde mycket personal, drygt 20 personer brukade arbeta på kolonin.

Med tiden minskade behovet av skollovskolonier, samtidigt var behovet av utbildningslokaler stort. Därför startade Gällivare kommun Malmfältens folkhögskola i lokalerna 1954. År 1960 började istället Landstinget i Halland att nyttja lokalerna, parallellt med att koloniverksamheten fanns kvar under några år. Sedan dess heter anläggningen Löftadalens folkhögskola.

Den forna kolonibyggnaden är ett långsmalt suterränghus med pulpettak. Anläggningen har genomgått stora om- och tillbyggnader. Längsidan mot havet i slutningen mot sydväst har två våningar och utmärker sig med en stor halvcirkelformad utbyggnad. Fasaderna är funktionalistiskt strama i sin utformning, med fönsterband som löper längs hela fasaden. Lockpanelen är vit med brytning åt det gula, fönsterbanden har röda foder. Utbyggnadens andra våning är indragen, och har en smal terrass som följer den rundade linjen. Interiört är byggnaden mycket förändrad, men den gamla serveringshissen från restaurangtiden finns kvar.

Det var vanligt att skollovskolonierna tog över gamla hotell och pensionat eftersom dessa byggnader passade verksamheten väl, med sovutrymmen, kök och matsal. Det ursprungliga badhotellet är mycket förändrat, i synnerhet interiört. Det mest karaktäristiska för byggnaden idag är dess långsida mot havet, med den slående utbyggnaden, stora fasadytor och fönsterband.

Lindesbergs koloni

Barnen från Lindesberg norr om Örebro åkte också till Åsatrakten. Här startade skollovskolonin av Lindesbergs stad i en privatvilla 1949, för grupper med tolv barn. Kring 1950 tog istället Barnens Dagsföreningen över verksamheten och drev den sedan till åtminstone början av 1970-talet. Kring 1954 gjordes en tillbyggnad för att kunna ta emot fler barn, detta var vanligt på de kolonier som börjat sin verksamhet i mindre, befintliga byggnader. Den nya byggnaden låg i vinkel mot villan och rymde sovsalar. Därefter kunde man ta emot 30 barn per omgång, flickor och pojkar kom tillsammans.

Alingsås Dispensärs koloni

Denna koloni samarbetade troligen med Alingsås Förstamajblommeförening och låg även den i Åsatrakten. Kolonin startade 1934 och bestod av två villor, en stor där flickorna bodde och en mindre för pojkarna. I den stora villan åts måltiderna och där fanns en veranda. Det brukade komma kring 30 barn, på 1940-talet i två omgångar. Därefter minskade dispensärsklientelet och man tog bara emot en grupp. Flickor och pojkar vistades samtidigt på kolonin, men åldrarna verkar ha varierat mycket. År 1943 var barnen mellan 4 och 13 år, 1963 togs små barn mellan 3 och 5 år emot. Det skiljer sig alltså från den gängse koloninormen, som låg mellan 7 och 11 år.

I mitten av 1960-talet hyrde *Vantörs sommargård* lokalerna. Vantörs sommargård anordnades på flera platser i Halland av Centralföreningen för sommarvistelse för barn, med säte i Bandhagen, Stockholm. I Kungsbacka kommun hyrde de även *Fjärebys barnkoloni* som troligen låg vid Gårda brygga i Åsa. Mer information om denna koloni har inte kunnat hittas, förutom en ritning från 1949 som visar en envåningsbyggnad för 26 barn.

Malmbergets koloni i Åsa, f.d. badhotell, numera Ljftadalens folkhögskola.

Matsalen/lekrummet;

Fasaden mot havet;

Ramnäskolonin

Nordväst om Västerås ligger Surahammar och därifrån åkte barnen till sin koloni i Åsa. Det var Ramnäs förening mot tuberkulos som köpte marken med en befintlig villa 1939, och 1942 gjordes en tillbyggnad. Trävillan hade två våningar och en egen trädgård, med ”utmärkta lekplatser”, enligt barnavårdsassistenten. Hon konstaterar också efter sin inspektion 1957 att behovet för kolonivistelse har förändrats sedan 1930-talet. Tidigare var det behovet av riklig och närande kost, av sol och bad, som var det primära för de barn som åkte iväg. Nu tycker hon sig se att det istället handlar om sociala förhållanden och ett behov av miljöombyte.

I mitten på 1960-talet tog Surahammars kommun över kolonin och tog emot drygt 20 barn under ett antal somrar. Den sista omgången barn var där 1968, därefter såldes byggnaden till Löftadalens kommun för att användas som ungdomsgård.

Göteborgs småbarnskoloni Villa Nordvik

Det var ovanligt med kolonier som erbjöd plats för barn under skolåldern. Göteborgs stads barnkolonier invigde 1948 sin småbarnskoloni i den forna Dicksonska villan Villa Nordvik i Särö. Staden hade köpt den stora sekelskiftesvillan som tog emot barn mellan 3 och 7 år. Grupperna bestod ofta av 35 barn som kom i tre omgångar och stannade sex veckor var. Det första året berättas att mödrarna till den sista gruppens barn vistades på ett semesterhem under tiden barnen var på koloni, ett ganska vanligt arrangemang. Alla var dock inte så nöjda med placeringen av kolonin i det fina Särö, en del grannar uppskattade inte att dela sitt villaområde med barnen från Göteborg.

Ännu i slutet på 1960-talet var kolonin igång, då i Göteborgs Socialförvaltnings regi.

Valldahemmet

Norra Hallands barnkoloni startade som förening 1929. Man hade först en ambulerande koloni vid havet i Vallda, och 1933 anlades Valldahemmet i Lerkil på Onsalahalvön med syftet att förebygga och bekämpa tbc. Donationerna kom från många håll, bland annat Kungsbacka stad, Pensionssty-

relsen, Onsala Majblommefond och flera privatpersoner. Första året bodde 27 barn i tvåvåningsbyggnaden, men grupperna blev större med åren; under 1930-talet togs 2500 barn emot från Kungsbacka och Fjäre härad. År 1947 tog Röda Korset över driften och byggnaden började användas som semesterhem för husmödrar när barnen inte var där. I slutet på 1960-talet upphörde Röda Korset med koloniverksamheten, men hyrde ut till Vantörs Sommargårdsförening fram till 1969. När Kungsbacka kommun tog över 1976 var det med villkoret att man i byggnaden skulle bedriva ”verksamhet för fritid, ungdom och av social art”. Idag ordnas bland annat kortare sommarkollon för barn med särskilda behov.

År 1996 brann byggnaden ner och kommunen uppförde en ny året därpå.

Ragunda Dispensärs barnkoloni

Barnen från Ragunda hade lång väg ner till Lerkil, hemorten låg mellan Östersund och Härnösand. Fastigheten med en befintlig tvåvåningsvilla i trä inköptes och 1944 fick man anslag från Allmänna arvsfonden för att uppföra en annexbyggnad med sovsalar samt en annexbyggnad med kök. Hit kunde 50 barn komma, och barnavårdsassistenten påpekade efter sin inspektion att det var viktigt med mycket personal, minst nio, eftersom barnen behövde ”mycken personlig kontakt och omvårdnad” då de var så långt hemifrån. Kanske tog man till sig kritiken, på 1960-talet hade grupperna minskat till 40 barn som stannade i sex veckor.

Hallstahammars barnkoloni

I Lerkil fanns också Hallstahammars barnkoloni i en tidigare privatvilla. Den användes tidvis också som semesterhem för husmödrar efter barnens vistelse där på sommaren. I villan fanns plats för 16 barn, flickor och pojkar kom samtidigt.

Stiftelsen Domprost Rexius Minne

I Vickan på Onsalahalvön vid Kungsbackafjorden låg en koloni med egen strandtomt. Hit kom barn från domkyrkoförsamlingen i Göteborg som var mellan 4 och 10 år gamla. Byggnaden hade en våning och uppfördes som koloni 1944. Oftast kom det 30 barn, flickor och pojkar tillsammans. Före-

ståndarinnan Elsa Brunander verkar ha varit omtyckt, hon arbetade på kolonin i minst 15 år. Den sista anteckningen i arkivet är från 1965, troligen upphörde kolonin därefter.

Mårtagården

På Onsalahalvön nära Lyngås ligger Mårtagården, en gammal kaptensgård från 1780-talet. Hit kom barn från barnrika familjer i Mölndal, bland annat från Kvarnbyn. Kolonin pågick under 1910- och 20-talen, i Fässbergs diakonis regi. Man hyrde in sig i kaptensgården medan gårdens familj bodde kvar på bottenvåningen. Barnen stannade i fem veckor, sov på madrasser på övervåningen och åt ofta utomhus. Verksamheten sponsrades av det stora pappersbruket Papyrus i Mölndal.

*En av kolonierna i Ölmevalla socken, kallad Kumlakolonin, som inte har kunnat hittas i arkiven. Fotot togs som reklambild för klädställningen.
Fotograf Rune Öberg. Läns museet Varberg*

Varberg

I Varbergstrakten fanns det många kolonier. I Kärradal norr om Varberg låg ett stort antal, bland annat *Slumsysstrarnas koloni* vars byggnad fortfarande är mycket välbevarad. Detta torde också vara den äldsta kolonin i området, startad kring 1905. Även i Äspeviken på Ärnäshalvön norr om Kärradal var det tätt med kolonier, ett tag fanns där hela 15 stycken. Den minsta var *Svaneholms barnkoloni* i Ärnäs som startade 1948 i en privatvilla, dit kom bara sju barn. Idag är två fortfarande aktiva, *Rörvikskolonin* och *Kinnagården*. Norr om Ärnäshalvön, i Bua, fanns också *Limmareds barnkoloni* i Röda Korsets regi.

Många kolonier togs över av kommunerna på 1960- och 70-talen och dömdes så småningom ut och revs på grund av bristande säkerhet. En sådan var *Solstickan* i Södra Näs strax söder om Varberg, dit flickorna från Borås åkte i Röda Korsets regi. I Södra Näs fanns även Västerås stads koloni *Lindersnäs* som uppfördes på 1930-talet, och *Skene Röda Korsets koloni*.

I Gamla Köpstad fanns flera kolonier: *Ludvika*, *Tidaholms Barnens Dagsförening* och *Falestrand*, som var Falköpingsbarnens koloni. Falestrand startades förmodligen kring 1936 och drevs till början av 1970-talet. Troligen revs den senare, liksom Ludvikakolonin. Tidaholms koloni finns kvar, ett stenkast från den forna *SGU-gården* som idag går under namnet Eja Märta's gård och fungerar som vandrarhem. Denna koloni hyrdes en tid av Vantörs sommargårdsförening i Bandhagen, Stockholm, vilket föreståndaren Gösta Runevad berättar mer om. I Björkäng, Tvååker fanns *IOGT-kolonin* som byggdes 1939. Det är oklart när koloniverksamheten upphörde, men byggnaden finns kvar och kallas för Björkängsgården. Borås stad och Göteborg-Backa har också haft kolonier i Varbergs kommun.

Rörvik

Röda Korset i Borås byggde sin koloni i Rörvik 1940 med hjälp av pengar från Borås Barnens Dagsförening. Byggnaden fick en våning enligt de rådande koloniidealen. Innan dess fanns koloniverksamheten på en närliggande bondgård. Barnens Dagsföreningen skänkte även pengar till en koloniverksamhet i Södra Näs, Solstickan, dit flickor åkte. Rörvikskolonin tog enbart emot pojkar, fram till 1960-talet då kommunen började hyra in sig och tog emot blandade barngrupper. Borås kommun tog sedan över verk-

samheten helt 1977 och 1979 gjordes en stor renovering, bl.a. har handikapptoiletter och duschar byggts.

Sovsalarna, det fanns tidigare fyra stycken, har blivit mindre sovrum och personalen har fått en egen stuga.

Idag kommer barnen i grupper om 36 i tre omgångar och stannar länge jämfört med andra verksamma kolonier: 18 dagar. Dagarna är fulla av aktiviteter, som bad, krabbfiske och utflykter. Under kollotiden ordnas också en besöksdag då föräldrarna kommer.

Huvudbyggnadens fasader täcks av ljust gul fjällpanel, fönstren är bytta och har vita bågar. En slående fasad finns mot Rörviken i sydöst, med en bred och förhöjd veranda, med pulpettak och stenplattor i golvet. Den motsatta långsidan har två entréer, som nås av låga trappor. Innanför verandan finns samlingssalen centralt placerad. I de båda flyglarna på ömse sidor samlingssalen ligger sovrummen. Interiören inventerades inte.

Söder om huvudbyggnaden finns ett mindre långsmalt annex som används som lekstuga och verkstad, också med ljust gul fjällpanel och pulpettak. Mellan byggnaderna står kolonins gamla klocktorn kvar.

Rörvik är representativ för skollovskolonier uppförda på 1940-talet: funktionalistisk i sitt uttryck, i en våning med fjällpanel på fasader, pulpettak och en planlösning med mittsal, sovsalar i flyglarna, stor öppen veranda samt en annexbyggnad. Här finns också en lång och mer eller mindre obruten användning av byggnaden som sommarkoloni. Berättelsen om kolonifunktionen förstärks ytterligare av den välbevarade exteriören. Sammantaget är Rörvikskolonin med tillhörande grönområde synnerligen märklig och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Rörvikskolonin på Ärnäshalvön

Överst: Klocktornet med huvudbyggnaden i bakgrunden; huvudbyggnaden från sydöst

Nedre raden: Den stora öppna verandan; tvättrum; annexbyggnaden med viken i fonden

Slumsystrarnas koloni / Dispensärens koloni

Kring år 1905 uppfördes Dispensärens koloni i Kärradal för barn till tbc-sjuka föräldrar, senare kom verksamheten att kallas för Slumsystrarnas koloni. Marken skänktes av en nämndeman i Kärradal som själv tillfrisknat från tbc, och en syster Agnes samlade in pengar till bygget. Under en tid kom barn till sjöfolk hit. Efter att koloniverksamheten upphörde, okänt när, var byggnaden i Varbergs stads ägo en tid. I början på 1980-talet köptes villan av ett par som fortfarande använder det som sommarboende för familjen. Ibland har de fått besök av personer som varit på kolonin och som har berättat om livet där.

Flickor och pojkar kom samtidigt, men bodde i varsin del i den lägre delen av byggnaden. Pojkarna bodde oftast på den södra sidan och flickorna på den norra. Mellan deras delar sov en ur personalen i ett litet rum, för kontrollens skull. Flickorna och pojkarna hade varsitt tvättrum med handfat på rad. Föreståndarinnan hade sitt rum strax innanför den södra entrén i den högre delen av byggnaden. På bottenvåningen fanns också samlingssal/matsal i mitten och köket fanns i norr. På övervåningen sov personalen, och när ett barn var sjukt fick det bo däruppe med dem. Strax öster om byggnaden fanns utedassen, det vänstra fick bara användas av personalen.

Barnen gick i led till havet och fick doppa sig på kommando, vilket inte var så populärt när det var kallt. På eftermiddagarna vilade man på gräsmattan vid norra gaveln. Någon berättade att en grannpojke brukade klättra upp för brandstegen för att träffa den kvinnliga personalen på nätterna.

Den f.d. kolonin har två byggnadskroppar. Huvuddelen har entréfasaden mot havet i väster, med ett mittparti i två våningar och gavlar i en våning. Från den motsatta, östra långsidan skjuter en lång envåningsbyggnad ut. Denna envåningsbyggnad har sadeltak, den högre har ett valmat sadeltak och båda täcks av enkupigt lertegel. Fasaderna är röda och klädda i locklistpanel. De vitmålade fönstren har spröjs och många glasrutor är ursprungliga. Takfoten är profilerad och vitmålad. Tre entréer finns, två mot väster och en mot öster.

Utedassens byggnad, som idag används som förråd, har klätts med grå eternit och dörrarna är vitmålade. Nära utedassen finns den gamla gungställningen kvar.

Interiört finns mycket kvar sedan kolonitiden, bland annat är rumsindelningen mer eller mindre intakt. Trägolven finns kvar i många av rummen, dörrar, foder, köksinredning, skafferier, väggpaneler och trappräcke är också bevarade i gott skick, även om mycket har målats om. Paret som äger byggnaden har även tagit tillvara en del porslin och kannor sedan dispensärtiden.

Den gamla dispensärskolonin är det äldsta exemplet på skollovskoloni som påträffats under inventeringen, och ett sällsynt välbevarat sådant både exteriört och interiört. Detta förstärker byggnadens förmåga att förmedla sin berättelse; barnkoloniverksamheten känns mycket påtaglig och närvarande. Slumsystrarnas koloni med tillhörande trädgård är att betrakta som synnerligen märklig och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Nedan: Foto av foto från Slumsystrarnas koloni. Fotograf okänd. Bild i privat ägo

*Vänster:
I den låga delen till vänster i bild fanns sorsalarna. Här syns den norra sidan, där flickorna oftast bodde. På bilden syns också köksdelen, i den anslutande gaveln på den högre byggnaden till höger i bild.*

*Vänster: Samlingssalen/
matsalen på bottenplan, köket
skymtar genom dörrarna
Vänster nedan: Dasslängan*

*Ovan: Vy mot fasaden mot havet i väster. I mittpartiet fanns
samlingssal / matsal på bottenvåningen.
Nedan: Det gamla kapprummet på bottenplan
Höger: Skafferiet i köket på bottenplan*

Kinnagården

Koloniverksamheten startade i Röda Korsets regi 1946, på Årnäshalvön norr om Varberg. Hit kom barn från Kinna och Skene, i Marks kommun. I mitten och slutet av 1960-talet var det ingen verksamhet, men den togs upp igen 1972. Husmödrar kom dit när barnen inte var där, i första hand från Kinna.

Idag kommer två olika barngrupper, först 8-11-åringar och sedan 11-14-åringar, i första hand från Kinna och Mark. Grupperna är där två veckor var.

Kinnagården ligger med huvudfasaden mot en stor gräsplan i söder. Byggnaden har en våning och är långsmal, med två flyglar på ömse sidor mittpartiet som skjuter fram i både söder och norr. Fasadernas locklistpanel är röd, de bytta fönstren är vita. Sadeltaket har papptäckning. Mot söder finns en stor öppen veranda centralt placerad. Dess tak är format som ett tympanonfält och bärs av smala vita stolpar, takhöjden är ovanligt hög.

Interiört finns den stora mat- och samlingssalen kvar rakt innanför verandan, med en öppen spis mot väster. Här finns också serveringsluckor mot köket. I flyglarna finns sovrummen, både små och större, och hygienutrymmen. Dörrarna är troligen ursprungliga.

Fritsla tuberkuloshems barnkoloni

Det som idag kallas för Kärragården uppfördes kring 1940 som barnkoloni för anställda vid Viskadals fabriker söder om Borås. Hit kom barnen i grupper om 35, flickor för sig och pojkar för sig. En tidningsnotis från 1956 noterar ett minskande intresse för vistelse på skollovskoloni, tidigare tog man emot närmare 80 barn på en sommaren och nu hade det bara kommit in ett 30-tal anmälningar. Året innan påpekade också provinsialläkare K.H. Hejll i sin inspektionsrapport att tiderna förändrats. Han menade att de flesta föräldrar nu hade råd att åka iväg med barnen själva och att kolonierna till viss del utnyttjades av vissa föräldrar som vill ha en barnfri egen semester. Statliga pengar var därför inget som borde komma alla kolonier tillgodo, ansåg läkaren, utan bara de som tog emot verkligt behövande. Antingen skulle barnen komma från en tbc-familj, eller vanligtvis

bo på sjukhus. Att ta emot barn från ett hem som var ”socialt mindervärdigt” var också anledning nog. Läkarens kommentarer riktades inte enbart mot Fritslas koloni, utan var en generell iakttagelse om kolonilivet i stort.

Vantörs sommargård med säte i Stockholm hyrde in sig under några år på 1960-talet och 1967 såldes kolonin till FUB Borås med omnejd, Föreningen barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning. FUB använder fortfarande lokalerna till lägerverksamhet.

Kärragården ligger i grönska med stora gräsytor mot nordöst. Byggnaden, ett suterränghus med den högre delen mot nordöst, har en L-formad plan, en våning och en inredd källare. Den norra byggnadskroppen mot nordöst har ett indraget mittparti. Fasaderna har gul locklistpanel. Fönstren har bruna bågar, de flesta är bytta men några ursprungliga tvålufter finns kvar. Byggnaden har ett pulpettak. Vid ingången till anläggningen finns en svart smidesgrind kvar sedan kolonitiden.

Solbacken

Korsnäs Sågverk AB i Falun köpte det gamla pensionatet i Kärradal 1947 för att där driva skollovskoloni. I början ansågs det inte vara idealiskt att hålla koloni i huset, med sina trappor, korridorer och små rum, men på 1950-talet såg man istället de små rummen som en tillgång, något som bidrog till trivseln. Provinsialläkaren ansåg den till och med vara ”ett föredöme för andra kolonier” och föreståndarinnan vara både trevlig och älskvärd. Barnen kom i stora grupper om 60, de flesta bodde i huvudbyggnaden och några i ett senare tillkommet annex. Flickor och pojkar kom tillsammans och fick tillsyn av tolv anställda.

Tvåvåningsbyggnadens fasader har gul locklistpanel. Fönstren är bytta, med vita småspröjsade bågar. Sadeltaket täcks av svart falsad plåt, takfoten bryts centralt av en fronton med två fönster. I söder finns en öppen veranda, i norr en inglasad veranda där fönsterbågarna är ursprungliga och många glas är blåsta.

Övre raden: Kinnagården
 Vänster: Samlings- och matsal
 Mitten: En titt in i köket
 Höger: Kinnagårdens södra långsida, med den stora verandan

Kärragårdens norra byggnadskropp

Solbacken var ursprungligen pensionat, men användes från 1947 som koloni för barn från Faluntrakten. Här ses den östra långsidan.

Sala barnkoloni

Ytterligare en koloni som fanns i Kärradal var Sala, som startades i början på 1940-talet. Kolonin drevs av både Barnens Dagsföreningen och av Sala stads förening mot tbc. På tomten fanns redan ett pensionat i två våningar som om- och tillbyggdes. I arkivhandlingarna framgår hur man resonerade kring åldersnormen, som föreskrev att barnen och i synnerhet pojkar inte borde vara över 11 år gamla. Anledningen var att ”dessa barn ej få tillräckligt utlopp för sin energi på en koloni utan hellre bör placeras i lantbrukarhem med dess möjligheter att få deltaga i intressant och omväxlande arbete.”

Vantörs sommargårdsförening hyrde lokalerna för koloniverksamhet från slutet av 1960-talet till mitten av 1970-talet. Man tog emot kring 25 barn åt gången, i början enbart flickgrupper som stannade i åtta veckor, sedan blandade grupper under kortare tid.

SGU-gården / Sommargården

Idag är anläggningen i Gamla Köpstad mest känd som Eja Märtas gård med vandrarhem, men från början var det SGU, Svenska Godtemplarnas Ungdomsförbund, som startade den 1954. Man hade börjat planera för kolonin redan 1938 och köpte tomten 1946, med hjälp från Allmänna arvsfonden, Barnens Dagfestligheter, luciafester, basarer och försäljning av märket Solrosen. Det fanns plats för 36 barn, och i slutet på 1950-talet tog man främst emot barn med astma. På 1960-talet kom många av barnen istället från oroliga hemförhållanden.

I början på 1970-talet hyrde Vantörs sommargård byggnaden för koloniverksamhet. Gösta och hustrun Lillemor arbetade där 1971-72 som föreståndare och husmor. Gösta var musik- och folkskolelärare och hade lätt för att umgås med barn, och paret hade tidigare arbetat fyra somrar på Barnens Ö norr om Stockholm. De minns med stor glädje somrarna på Sommargården, det var ett fint sätt att få vara tillsammans hela familjen med de tre sönerna. På kolonin fanns även tre lekledare, bl.a. deras äldste son, en kokerska och ett köksbiträde.

Till Vantörs sommargård kom en grupp på 32 barn, både flickor och poj-

kar. De reste med buss från Stockholm och folk i bygden tyckte att det var spännande med stockholmsbarn. Att kolonibarnen kom innebar ju också en bra affär för matbutiken. Ofta var det skilsmässobarn eller barn som hade det jobbigt på olika sätt hemma, berättar Gösta. De mädde jättebra av att komma iväg och det var gråt och tandagnisslan när bussen kom efter sex veckor för att köra tillbaka till Stockholm.

Dagarna var fulla av aktiviteter som paret planerade, målet var att göra dagarna meningsfulla för barnen. Havet låg ju nära så de var mycket nere på stranden. Barnen badade och samlade på en massa saker från stranden, som snäckor; det luktade hela tiden lite hav på kolonin. Idrottslekar som brännboll och handboll blev det också. Dessutom hade musiken en stor plats i kolonivistelsen, säkert halva tiden ägnades åt spel och sång. ”Lite bus var roligt”, barnen klädde ut sig och spelade teater. Promenaderna var många och långa, en gång bar det av nästan ända till Varberg. Gösta, som vuxit upp i trakten, tog även med barnen till några av sina bröder. De var bönder och på så vis fick stadsbarnen träffa djur som föl och kalvar och få en uppfattning om livet på landet. Det var också viktigt för Gösta och Lillemor att servera vettig mat. Det var husmanskost som gällde, kokerskan var duktig och gjorde goda efterrätter också. De åt inomhus för det mesta, annars var barnen ute nästan hela tiden.

Godtemplarna överlät så småningom kolonin till fängelsepastorn Eja, som bland annat drev konfirmandläger tillsammans med sjuksköterskan Märta. Idag är det vandrarhemsverksamhet i den forna skollovskolonin.

Eja Märtas gård har en L-formad plan, med en gavelns långsida mot norr och den andra gavelns långsida mot öster. Byggnadskropparna ramar in en stor gräsplan. Från början hade kolonin en våning, en andra våning har senare tillkommit på den förstnämnda gaveln, i västra delen. Fasaderna har vit locklistpanel och sadeltaken täcks av plåt. Fönster och dörrar är nya. I söder mot gräsplanen finns en veranda under tak, som tidigare var öppen men nu är inbyggd. Interiört är rumsindelningen relativt intakt, men sovslarna har blivit mindre rum.

Vänster:
Verandan mot söder; matrum-
met i norra längan; Gösta i
östra längan, f.d. sovdelen

Höger:
Norrfasad respektive
gårdsplanen från söder

SGU:s barnkoloni. Fotograf Märta Ågren. Länsmuseum Varberg

SGU:s barnkoloni, Gamlaköpstad

Tidaholms Barnens Dagsförening

Barnens Dagsföreningen började bygga sin koloni i Gamla Köpstad 1939, och byggnaden stod klar året därpå. År 1941 tillkom ett annex med lekhall och mangelbod. Med tiden minskade antalet barn, vilket var anledningen till att man skrev över verksamheten på Tidaholms kommun 1983. Året därpå påbörjades en omfattande renovering, men rumsindelningen förblev intakt. År 1985 öppnade man på nytt verksamheten, dels för sommarkollo och dels för kortare vistelser. Åren 1987-1988 anlades också en fotbollsplan. Idag har Tidaholms ungdomsföreningar företräde för att få hyra, men även allmänheten har möjlighet att nyttja lokalerna.

Tidaholms sommargård är en envåningsbyggnad med pulpettak och en centralt placerad och indragen öppen veranda. Sydöst om huvudbyggnaden finns det mindre annexet, också med pulpettak. Fasaderna är klädda med ljusgul, smal, stående träpanel, omfattningar och andra detaljer är mörkgröna. Anläggningens läge är avskilt, i en skogsglänta.

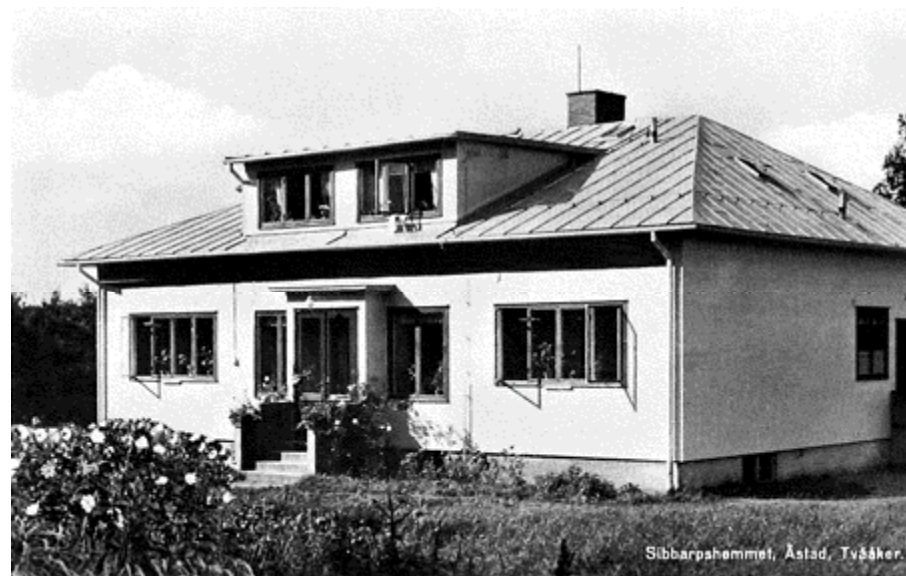
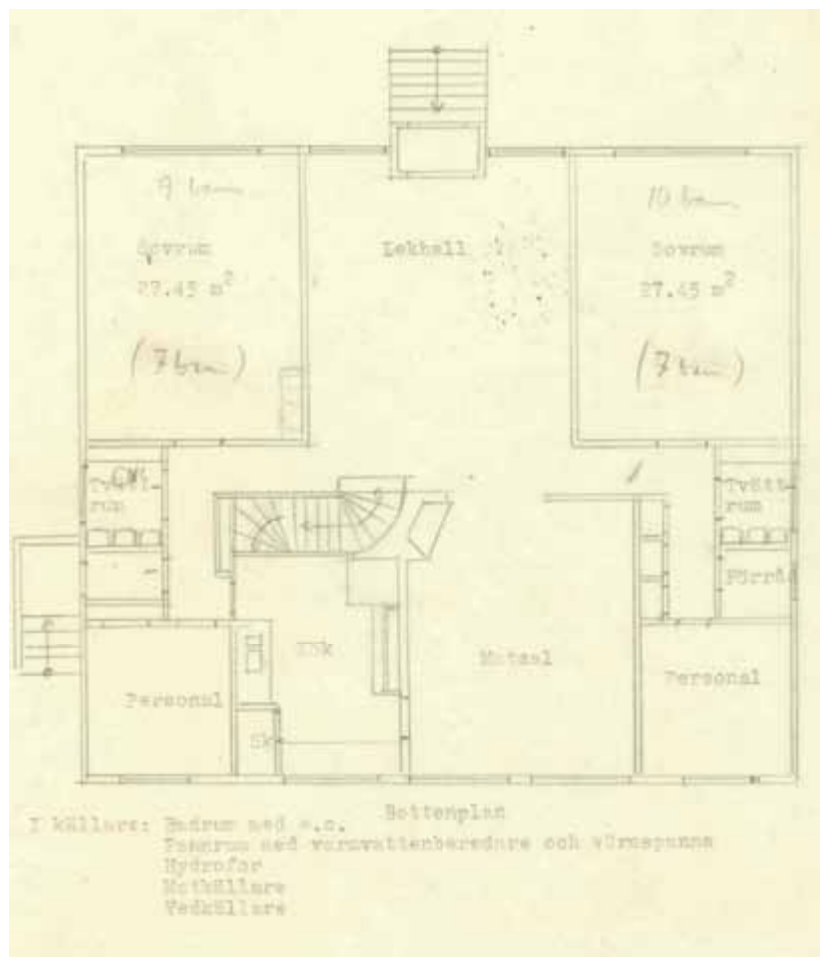
Sibbarpshemmet

Liksom i Kungsbacka kommun fanns det en koloni i Varbergstrakten för de mindre barnen. Till Sibbarpshemmet i Tvååker kom Varbergsbarn mellan 3 och 7 år. Kolonins putsade villa uppfördes 1939 tack vare en donation, på en stor tomt som fick sandgrop, karusell, gungor och sandlåda. Hemmet var öppet mellan maj och september och tog emot grupper med omkring 25 barn i tre eller fyra omgångar, en månad vardera. "Vistelsen för barnen utomordentligt välgörande. Viktökningen betydande." Omdömena för Sibbarpshemmet var genomgående positiva. Kanske berodde mycket av uppskattningen på föreståndarinnan Anna Carlsson som arbetade där i många år. Hon ska ha lagt mycket av sin lediga tid och energi på kolonin, bland annat tog hon med grönsaker från sin egna köksträdgård. Byggnaden finns inte kvar.

Tidaholms sommargård. Ovan syns huvudbyggnaden samt annexet till höger i bild. Nedan visas baksidan i norr.

*Sibbarpsbhemmet i Tvååker, uppfört 1939.
 Hit kom de mindre Varbergsbarnen.
 Ritning och rykort ur Länsstyrelsens arkiv,
 fotograf okänd*

Falkenberg

Falkenbergs museum gjorde 2003 ett stort arbete med att förbereda en utställning av skolovskoloniverksamheten i trakten, som sedan aldrig blev av. Mycket material samlades in, både från arkiv och från informanter med olika relation till kolonierna. Koloniverksamheten i kommunen var mycket omfattande, eftersom det havsnära läget var attraktivt. Men det fanns också kolonier inåt landet, bland annat åkte Falkenbergsbarnen till *Hackarp* och Varbergsbarnen till *Svarträ*. Oavsett om sommaren tillbringades vid havet eller vid en sjö så var utomhuslivet det centrala med att åka på kollo; inomhus var man bara för att sova, äta (om inte kolonin hade en veranda, förstås) och leka vid dåligt väder. Museet fick sovsalarna bra beskrivna av olika informanter. Sängarna stod på rad, med enkla pallar som sängbord. Vid ett träbord i sovsalen kunde de sitta och skriva brev hem och i ett stort skåp hade barnen varsin hylla. Att barnen på detta sätt fick chansen att skapa sitt eget lilla territorium ansågs viktigt från statligt håll; att kolonierna skulle ha hemkänsla var en uttalad ambition. På väggarna hängde teckningar som barnen gjort. Vissa kolonier hade vatten och WC inomhus, men de äldre kolonierna saknade oftast detta och hade istället tvättränna och dass utomhus.

Två av de bättre bevarade kolonierna i Falkenbergs kommun är *Svarträ* vid Björkasjö inne i landet och *Lidköpingskolonin* i Boberg vid kusten. Svarträkolonins förening ordnade sommarvistelser redan 1907, och uppförde sin egen koloni i mitten av 1930-talet. Denna är väl underhållen både utvändigt och invändigt. Många äldre detaljer finns kvar, som trägolv och fönster. Även Lidköpingskolonin har sitt koloniuttryck i behåll, vilket också gäller för *Skreanäskolonin*, numera Hansagården. Ingen av dem bedriver koloniverksamhet idag, men Bobergsgården hyrs ut till bland annat ungdomsverksamhet av olika slag.

Flera kolonier har försvunnit genom åren, brunnit ner eller rivits. Hackarpskolonin, även kallad Lia, är ett sådant exempel, *Växjökolonin* ett annat. Den senare byggdes upp igen och hade koloniverksamhet fram till 2003. Länge fanns det också en dagkoloniverksamhet i Falkenbergs Tuberkulosförenings regi vid Skrea strand, *Strandkolonien*.

Svarträ koloni

Till Svarträ koloni i Bråttadal åkte Varbergsbarnen. Det var främst en koloni för pojkar, men under åtminstone ett år tog man även emot en blandad grupp. De flesta var mellan 8 och 11 år. Koloniföreningen började anordna sommarvistelser redan 1907 och 1934 inköptes ett båtsmanstorp på en egen tomt där en stor byggnad med två våningar uppfördes. Året därpå kom de första barnen till anläggningen i skogen vid Björkasjö. Här fanns sex sovrum till barnen, med sammanlagt 28 bäddar. År 1944 uppfördes en ny annexbyggnad för tolv pojkar sydväst om huvudbyggnaden. Antalet barn kunde då öka, och 1954 togs sammanlagt 72 barn emot i två omgångar.

På Svarträ koloni var det viktigt med fysisk aktivitet, bland annat fick barnen gå i simskola. En ledare redovisar sommaren 1962 det program som satts upp för alla veckans dagar: fotboll, basket, skogspromenader, terränglöpning och tiokamp. På söndagar gick man i kyrkan. I Svarträ, liksom på många andra kolonier, kom de manliga ledarna in i verksamheten på 1960-talet. År 1964 arbetade sex personer på kolonin varav två var män, föreståndaren och en av de två ledarna. Kokerskan, köksbiträdet och städerskan var kvinnor, alla var i 20-årsåldern.

Koloniverksamheten lades ner på 1970-talet och anläggningen togs över av Varberg Turistbyrå som hyrde ut till olika gruppverksamheter. År 1996 köptes Svarträ av två privatpersoner i syfte att driva vandrarhem och kursgård med en uttalad ekologisk profil: Kulturgården Bråttadal-Björkekullen.

Bad på Svarträ koloni, publice-
rad i Hallands Nybeter 1944.
Länsmuseet Varberg

*Arkivbild från
Länsmuseet Varberg,
publicerad i Varbergs
tidning 1959*

Huvudbyggnaden mot gårdsplanen i söder, tillbyggnad till vänster i bild

Nedan från vänster:

*Annexet anno 1944, huvudbyggnaden till höger i bild;
Norrfasaden mot sjösidan med tillbyggnad till höger i bild;
Huvudbyggnadens södra gavel*

*Interiörer från Svartrå.
Trappa i huvudbyggnaden;
samlingssalen*

Huvudbyggnaden är väl bevarad och underhållen, med fasader i rödslammad locklistpanel. Fönstren är ursprungliga tvålufte med spröjs, fodren är vitmålade och bågarna grå-gröna. Flera rutor har kvar sina äldre glas. Sadel-taket har röd plåttäckning. Interiörerna är också väl bevarade. Trägolven finns kvar i flera rum, bland annat i samlingssalen i bottenvåningens södra del, här finns också träpanel på väggarna. Rumsindelningen verkar vara relativt intakt. Mot norrsidan finns ett trädäck med utsikt mot sjön.

Även den mindre annexbyggnaden i sydväst är väl bevarad exteriört. Fasa- derna har rödslammad locklistpanel, fönstren har vita foder och mörkt gröna bågar. Entrén är placerad i västra delen av södra långsidan och har en liten förstukvist med sågade detaljer. Fasta skohyllor finns kvar på båda sidor av den gröna trädörren. Sadeltaget täcks av röd plåt.

I väster finns en mycket speciell tillbyggnad från 1998 i form av ett sani- tetshus med stampjordsväggar. Tälttaget täcks av enkupigt lertegel, mot söder och norr finns lunettformade takkupor. I nordöst har huvudbyggnaden fått ett tillskott genom en mindre köksbyggnad med röd locklistpanel och valmat sadeltak med grå falsad plåt.

Svartrå har tillbyggt men bevarar sina ursprungliga särdrag. Anläggningen vittnar tydligt om tiden som skollovskoloni, till vilken den också uppför- des. Detta förstärks av den välbevarade exteriören, liksom ursprungliga delar och planlösning i interiören. Det nya sanitetshuset tillför nya bygg- nadstekniska och arkitektoniska värden och fortsätter Svartrås berättelse från skollovskoloni till vandrarhemsverksamhet.

Skreanäskolonin/Hansagården

Falkenberg med omnejds tuberkulosförening upprättade en koloni 1923 i byggmästare Oskar Nylanders Hallandsgård, som hade namnet Hansagår- den. Verksamheten pågick här till 1946, då kolonin brann ner. År 1949 stod en ny byggnad klar, på andra sidan vägen. Denna envåningsbyggnad följde den tidens standard för kolonierna: ett mittparti med matsal, kök och skafferier, flyglar på ömse sidor mittpartiet, med sovsalar, personal- rum, isoleringsrum och toaletterum. Byggnaden var avsedd för 28 barn plus personal. Det fanns också en ekonomibyggnad och en karusell och en gunga. Efterhand besegrades tuberkulosen och kolonin spelade ut sin roll. Under hela 1960-talet hyrde Vantörs sommargård med säte i Stockholm

lokalerna och tog emot främst flickor i de vanliga koloniåldrarna 7 till 12. På 1970-talet flyttade Club Herman in i byggnaden, då klubbens tidigare lokaler på andra sidan gatan brunnit ner. Sedan 1990-talet nyttjas istället Hansagården som vandrarhem.

Byggnaden har en våning och består av en mittdel och två tvärställda och parallellt liggande flyglar. Fasadernas locklistpanel är rödslammad och sadeltaken är täckta med enkupigt lertegel. Fönstren har ljus grå träbågar med en eller två lufter. I anslutning till anläggningen finns också två mindre ekonomibyggnader, med panel och taktäckning likt huvudbyggnadens.

Skreanäskolonin/Hansagården är på vissa sätt representativ för skollovskolonier uppförda på 1940-talet: en våning med locklistpanel på fasader och en planlösning med mitsal och sovsalar i flyglarna. Samtidigt har byggnaden ett äldre uttryck med sina branta tegelklädda sadeltak, till skillnad från andra kolonier uppförda vid samma tid som oftast har tydligt funktionalistiska drag. Berättelsen om kolonitiden förstärks av den väl bevarade exteriören.

Ovan och nedan: Skreanäskolonin/Hansagården entréfasad mot nordöst

Den forna kolonibyggnaden har locklistpanel;
Baksidans fasader mot sydväst;
Matsalen i mittpartiet

Lidköpingskolonin

Lidköpingsbarnens koloni låg i Boberg, nära Grimsholmen söder om Falkenberg. Byggnaden uppfördes 1946 som barnkoloni. I början av 1950-talet var den Falkenbergs största kollo med plats för 48 barn. Svenska Missionskyrkan är ägare sedan 1979. Om- och tillbyggnader gjordes 1986. Idag kallas byggnaden för Bobergsgården eller SMU-gården och används som kurs- och lägergård.

Byggnaden är välbevarad i exteriören, med gulmålad locklistpanel och ursprungliga vitmålade fönsterbågar med två lufter. Sadeltakens täckning består av enkupigt lertegel samt tegelimiterande plåt och korrugerad plåt. Planen är L-formad, huvudbyggnadens mittdel har två våningar och flankeras av två lägre flyglar. I vinkel mot huvudbyggnaden ligger en tvåvåningsbyggnad.

Interiört är det mesta förändrat, men på övervåningen i huvudbyggnaden finns de ursprungliga dörrarna kvar.

Utformningen skiljer sig från den linje som gällde i slutet av 1940-talet, då man förespråkade envåningsbyggnader. Att som Lidköpingskolonin ha två våningar med sovrummen på andra våningen var något som rekommenderades i början på 1930-talet. Lidköpingskolonin har på så vis mer gemensamt med sina äldre motsvarigheter, som Laholmsbarnens koloni i Mellbystrand, vilken uppfördes på 1920-talet.

Växjökolonin

Barnen från Växjö åkte också till Boberg, där kolonin låg en bit från Lidköpingskolonin. Det var Växjö Barnens Dagsförening som startade verksamheten 1929. 30 år senare brann kolonin ner och några år därefter stod en ny, större och modernare anläggning klar. Här fanns 80 sängplatser, kök, personalbostäder, samvarorum med öppen spis och ett bibliotek. Som den första anläggningen i Sverige kombinerade man nu koloniverksamhet med lägerskola för skolbarnen i Växjö. Verksamheten var igång fram till 2003 och såldes 2005 till tre privatpersoner. Byggnaderna står fortfarande tomma och ägarna vill riva.

Anläggningen ligger undanskymt i ett skogsområde nära Grimsholmens

naturreservat och består av sex byggnader: tre större, smala och långa byggnader i en våning med flacka sadeltak och tre mindre förrådshus med pulpettak. Samtliga byggnader har mörkt brun fjällpanel på fasaderna. De två stora byggnaderna i söder har samma utförande, med små sovrum där sänginredningen är fast. Den stora byggnaden längst i norr rymmer bland annat samlingssal och kök. Här finns också den gamla klockan kvar på den södra gaveln. Väster om samlingsbyggnaden finns en stor fotbollsplan.

Västra Jämtlands koloni

Denna koloni i Ugglarp i Efra socken drevs av Mörsils Dispensärs barnkoloniförening, Mörsils kommun ingår idag i Åre kommun. Byggnaden hade tidigare varit pensionat. Enligt uppgift från 1950-talet bestod personalstyrkan av fem personer: föreståndarinna, kokerska och tre flickor som hjälpte till. Barnen kom i två omgångar, flickor för sig och pojkar för sig. År 1963 köpte Estniska föreningen byggnaden och fortsatte ha sommarverksamhet för barn fram till mitten på 2000-talet. Numera nyttjas byggnaden för sommarvistelse för medlemmar i föreningen.

Kronobergs läns Röda Korskoloni

Kolonin låg i Sandkärr på en plats kallad "Pulseviken". Hit kom barnen från Kronoberg i två omgångar varje sommar. Den användes också som semesterhem för husmödrar, och revs kring 1990.

Rödakorskolonin i Sandkärr kring 1970. Fotograf AB Flygfrakt. Länsmuseet Varberg

*Ovan: Växjökolonin med byggnaden längst i norr till vänster i bild, samt fotbollsplanen
Höger: Klocka på norra längans södra gavel
Nedan mitten: Sovlänga
Nedan höger: Förråd till vänster i bild, samt gavel på den sydligaste sovlängan*

*Vänstra raden: Lidköpingskolonin/
Bobergsgården. Sovlängans gavel mot väst; anläggningen och gårdsplanen från sydväst; verandan på huvudbyggnadens gavel*

Hackarp / Liakolonin

Falkenbergsbarnens koloni sköttes först av Falkenbergs Hjälpförening och från 1936 av Föreningen Falkenbergs skollovskoloni. De första decennierna hade man verksamhet i en villa i Älvsered. År 1937 invigdes den egna byggnaden i Lia, i en söderslutning vid Hackarpssjön, ca fyra mil från Falkenberg. Kolonin uppfördes efter sin tids typritning, med sovsalar på ömse sidor ett stort mat- och lektrum och en öppen veranda utanför. Hit åkte både flickor och pojkar i varsin omgång om fem eller sex veckor. En ligga-re från 1947 berättar att det var 30 barn i varje grupp, 8 till 12 år gamla. Föräldrarna var arbetare eller hantverkare. Barnen ökade mellan ett och fyra kilo, vilket var en viktig – och mätbar – poäng med kolonierna.

Leken var frihet under ansvar, berättar en man som var där två eller tre gånger som barn. Mest spelade man fotboll eller byggde kojor, och så fanns ju Ätran i närheten att bada i. Barnen deltog i vardagssysslorna: diskade, skalade potatis och dukade.

Byggandet bekostades med medel från Allmänna arvsfonden. Genom åren fick man även bidrag från många andra håll, bl.a. från Falkenberg stad, Majblomman och Solstickan i Hallands län. Medlemsavgifter var en annan inkomstkälla, liksom lotterier, sagoaftnar och gåvor från privatpersoner. På 1950-talet byggdes kolonin ut med en annex och levde vidare genom 1960-talet, den nyaste anteckningen är från början av 1970-talet. Så småningom såldes Hackarpskolonin och byggnaden brann sedermera ner.

Strandkolonien

Falkenbergs Tuberkulosförening startade denna koloni 1917, för barn mellan 5 och 12 år. Man vände sig till ”klana barn, främst från de hem där man ej har tillfälle att ägna de små den specialvård som de behöva”. Barnen skulle få frisk luft och stärkande föda. Strandkolonien var enbart en dagverksamhet med mindre byggnader vid Skrea strand. På 1920-talet gick barnen tillsammans med ”strandtanter” från Wijklunds gård, över Tullbron och längs strandpromenaden. Maten kom med transportcykel från Hallbergs affär, mjölk och vatten kom med roddbåt från Schütts mejeri. Kolonin fick smeknamnet grötkolonin, då det oftast var vad barnen fick. Delta-

gare på 1950-talet har berättat hur man samlades i staden för att gå ner tillsammans, barnen höll i ett rep för att inte komma bort. Det var många barn som besökte kolonin, under fyra år på 1950-talet kom det sammanlagt 6723 barn. Föreningen överlämnade verksamheten till Falkenbergs stad 1966, det är oklart om och hur länge verksamheten fanns kvar därefter.

Kalixkolonin

Kalixkolonin står på höjden vid Ringsegård, Mannaberg, strax söder om Falkenberg. Barnen från Kalix kommun började resa hit 1951. Fyra militärbaracker köptes in i Övertorneå, medan en större byggnad tillverkades i Morjärv.

Byggnaderna är idag privatägda sommarhus, förändrade för sin nya användning. Det större gula huset är det mest välbevarade, med smal stående träpanel, flackt sadeltak, tvåluftsfönster och smidesräcke till trappan på baksidan.

Götaverkens koloni

Denna koloni låg i Morup nära Glommen, på en gammal släktgård vid namn Galtås 1, förr kallad Gunnegård. Mamman i huset arbetade på kolonin, men det fanns också andra anställda. En son i familjen, född 1917, berättar att det var många barn där, fler än 30. Barnens föräldrar arbetade på Götaverken i Göteborg. Under koloniveckorna bodde familjen som vanligt på övervåningen, men upplät köket till koloniverksamheten. Det är oklart hur länge kolonin fanns, på Falkenbergs museum finns ett foto daterat 1936, och Götaverkens personaltidning nämner kolonin i en notis från 1952.

Ovan: Falkenbergsbarnens koloni i Lia. Fotograf AB Flygfrakt. Länsmuseum Varberg
Nedan: Föregångaren i Åhusred 1909. Fotograf okänd. Falkenbergs museum

Ovan: Kalixkolonin på Mannaberg, den större byggnaden
Nedan: Kalixkolonins mindre byggnader

Halmstad

Den första skollovskolonin i nuvarande Halmstads kommun bör ha varit *Bygget barnkoloni*. Redan 1899 samlade Halmstads Frivilliga Fattigvårdsförening in pengar och kläder till behövande barn och hyrde ett hus nära Breareds station. Året efter uppläts en lokal gratis i Skallinge. År 1901 uppförde man egna lokaler i Bygget, med hjälp av pengar från Sparbanken, Brännvinsbolaget och andra enskilda givare. Föreståndaren de första åren var Karin Cronberg, som senare kom att bli en profil på föreningens *Tylösandskoloni*, grundad 1905. Karin var lärarinna, förespråkade fullständig lydnad från barnen och var mycket omtyckt. Tylösandskolonin överläts till Halmstad stad 1948 och blev personalbostäder för badorten. Byggnaden, ett ”rödmålat sommarslott med mycken snickarglädje”, revs så småningom. Föreningen hade också *Villa Sommarbo* på Västra stranden, grundad 1926 efter att byggnaden donerats av skrofulösföreningen (skrofulös – ett annat ord för tuberkulos). Denna byttes 1937 mot mark i Kronobergs län där kolonin Bolmen grundades, och kom under 1950-talet att nyttjas som vandrarhem. Vandrarhem blev också *Huddinge barnkoloni*, i Steninges gamla badhotell norr om Halmstad. I Villshärad mellan Halmstad och Haverdal hade både *Oskarström* och *Tranås Majblommeförening* sina kolonier. Även *Huskevarna* ska ha haft en koloni i Haverdal, startad 1937.

Bygget

Den första sommaren 1901 togs 25 barn emot. De kommande decennierna låg antalet på uppemot 40 barn i åldrarna 7-13 år som stannade i åtta veckor.

Fotografierna från kolonin berättar om blåbärsplockning, killingar och getter, promenader och bussfärder – och om flickornas och pojkarnas olika lekar. De var där samtidigt, men verkar på många sätt ha haft helt olika vistelser. Flickorna städar och visas som ”söta barn i sagospel”, pojkarna är fotograferade med pil och båge, eller framför egenhändigt byggda kojor.

År 1956 upplöstes koloniföreningen och Halmstad stad tog över lokalerna i Bygget. De drev troligen verksamheten vidare en bit in på 1960-talet, för att sedan lägga ner den. När byggnadens nuvarande ägare köpte den gamla kolonin i slutet på 1970-talet hade den brunnit och stora reparationsarbeten samt gjort om- och tillbyggnader fick göras. Sedan dess är den forna skollovskolonin privatbostad.

Huddinge barnkoloni

Badhotellet i Steninge uppfördes på 1930-talet, på kustvägen mellan Halmstad och Falkenberg. År 1946 köpte Huddinge kommun badhotellet för att ha som semesterhem för husmödrar, samt som skollovskoloni. Efter ett antal år togs byggnaden över av Halmstad kommun som drev stället som vandrarhem i turistbyråns regi. På 1990-talet blev huset privatägt. Dagens ägare driver fortfarande Steninge Vandrarhem.

Byggnaden idag ligger med västra långsidan mot kustvägen och ett skogsområde och med utsikt delvis mot havet. Trädgård och gräsytor omger huset på övriga sidor. Byggnaden har två våningar och är välbevarad exteriört, med ljust gul locklistpanel och vitmålade tvåluftsfnster. Det valmade mansardtaket täcks av ljust grön falsad plåt och har kupor åt långsidorna i väster och öster. På gavlarna i norr och söder finns balkonger på plan 1 tr. Även den västra långsidan har en stor balkong. Räcket är bytt, det var tidigare av smidesjärn. Under denna finns en bredare inbyggd veranda på bottenvåningen, som tidigare var öppen. En låg tillbyggnad finns på den södra gaveln, i vinkel mot huvudbyggnaden. Även interiört finns en del äldre inslag kvar, som skåpsinredning i hall och kök, dörrar och trappräcket på plan 1 tr. Rumsindelningen är i huvudsak intakt.

Bygget 1912. Fotograf okänd. Halmstads kommunarkiv

Färgfoton från Huddinge koloni / Steninge vandrarhem:
 Ovan: Den södra gaveln
 Ovan höger: Västra långsidan mot kustvägen
 Höger: Norra gaveln
 Höger nedan: Trappan
 Nedan: Östra långsidan

Vänstra raden från Bygget:
 "Glada och trevliga barn i grupp I" 1952
 "Blommorna plockas midsommarafton" 1950
 "I blåbärsskogen" 1944
 Ur fotoalbum Halmstad kommunarkiv, fotografier okända

Kronolund

I Frösakull norr om Tylösand, f.d. Söndrums kommun, byggdes Röda Korsets koloni 1946. Hit kom även husmödrar före och efter koloniperioderna. Kvinnor med små barn kunde då bo i de små stugorna en bit ifrån de andra byggnaderna. Anläggningen bestod av en envåningsbyggnad med sovsalar, fyra stycken med plats för sju sängar i varje. I vinkel med den fanns en annan envåningsbyggnad med stort lekrum, personalrum och isoleringsrum. På tomten fanns också en tvåvåningsbyggnad med kök, matsal och personalrum.

Det är intressant att följa resonemangen kring vilka slags barn som var önskvärda på kolonin. Röda Korsets distriktsstyrelse meddelar i mitten på 1950-talet att bara välartade barn är välkomna. Man utvecklar:

Det kan ju rimligtvis icke vara meningen att belasta kolonipersonalen även med uppgiften att omhändertaga svåruppföstrade barn, utan ju mera homogen gruppen är, desto mera nöje och behållning få barnen av sin sommarvistelse vid kolonin.

Bakgrundsinformation om barnen är viktigt, för att känna till

ev. miljöskador eller uppförandestörningar, för att distriktsstyrelsen skall ha någon möjlighet att till vistelsen välja ut de barn, som bäst behöva komma hemifrån, men ändå förhindra att alltför svåra barn, som ej passa i grupp, medtages.

I Kronolunds arkivalier framgår sättet att välja och välja bort barn tydligare än på andra kolonier, men resonemangen var knappast unika.

Kronolund ligger i en öppen miljö, nära skogen. Den gamla huvudbyggnaden har ersatts av en ny som fungerar som pensionat. Den låga annexbyggnaden, som är relativt välbevarad exteriört, berättar om kolonitiden. Annexet rymmer gym och rum för uthyrning, bl.a. till studenter. Båda byggnaderna är röda, med locklistpanel och betongtegeltäckta sadeltak. De mindre stugorna för husmödrar finns också kvar och beskrivs närmare i Semesterhem, Halmstad. Det är oklart om anläggningen i Frösakull kommer att få finnas kvar, det finns exploateringsplaner av området.

Oskarströms Majblommekoloni

Viken ligger i Villshärad, inte långt från Frösakull. Här anordnade Oskarström Majblomma skollovskoloni med start i en egen byggnad 1946 (se ritning s. 13). Den var tidstypiskt utformad, i en våning med sovsalar i gavlarna och stor matsal i mitten. Barnen badade i en enskild vik efter mellanmålet halv fyra. Ibland kom flickor och pojkar tillsammans, ibland i skilda grupper. Åldrarna var de vanliga, 7 till 11 år, och till 28 barn fanns det på 1950-talet fem personal. Dessa var inte förtjusta i att barnen fick besök av föräldrarna, de menade att kolonilivets rytm rubbades när föräldrar dök upp och tog med barnen på utflykt. Det skiljer sig från vissa andra koloniers inställning, där det vid besök föredrogs att besökarna tog med sig barnen, förmodligen ansåg man att det störde mindre. I mitten på 1950-talet hyrdes lokalerna ut till Månsåsens barnkoloni med säte i Jämtland. I början på 1960-talet lades kolonin ner, istället ville man använda pengarna till att placera barn med behov av vistelse på andra kolonier, till exempel Kronolund.

Tranås Majblommekoloni

Alldeles i närheten av Oskarströms koloni låg Tranås Majblommekoloni. Tranås startade dock tidigare, 1937, i en egen uppförd tvåvåningsbyggnad. Kök och matsal fanns på bottenplan medan sovsalarna låg på övervåningen. Detta kommenterades vid inspektionerna, men verkar ha accepterats eftersom man hade goda utrymningsmöjligheter. På 1940-talet var grupperna på 30 barn blandade, senare delade man upp flickor och pojkar för sig, i något mindre grupper. Den senaste anteckningen i arkivet är från 1971, det är oklart vad som sedan hände med kolonin.

Vantörs sommargårdsförening med säte i Stockholm hyrde in sig på ”Majblommekolonin i Haverdal” 1959 och 1960, och på i en barnkoloni i Viken, Harplinge, 1963 och 1964. Det bör vara någon av ovanstående kolonier som åsyftas.

Ovan: Kronolund, dagens annex, med f.d. sovsalar till vänster i bild och lekball till höger.

Nedan: I annexet fanns fyra sovrum från början. Lofsgången som tidigare fanns har

Ovan: Kronolund, vy från söder, den nya huvudbyggnaden till höger i bild

Nedan: Vy från söder. Vykort. Fotograf okänd. Länsstyrelsens arkiv

Hälsödistriktet av S.R.K. Barnkoloni, Kronolund.

Hälsödistriktet av S.R.K. Semesterhem Kronolund.

Laholm

I Mellbystrand och Skummeslövsstrand möttes man vid förra sekelskiftet av en relativt orörd miljö, dominerad av havet, sanden och ett öppet landskap. Kring gårdar och byar fanns lummig strandskog. Miljöerna blev mycket populära bad- och rekreationsorter från 1920-talet och framåt. Läget var attraktivt, vilket även lockade skollovskolonierna att förlägga sig här.

Skollovskolonierna hamnade antingen i direkt kontakt med vinden och havet, eller i den mer skyddande grönskan en bit från stranden. År 1905 hyrde den första kolonin in sig hos en kustvaktare i Skummeslöv. Finansieringen sköttes av Laholms sparbank. Också *Sunnerbo barnkoloni* i Röda Korsets regi flyttade tidigt in i en äldre gård, den första fastigheten som såldes för sommarbruk i Skummeslöv. Hit kom barnen från Markaryds kommun i Småland, 4 mil in i landet. Med tiden byggde dock föreningarna och kommunerna egna anläggningar, präglade av sin tids olika uttryck. Mellan 1925 och 1945 uppfördes de flesta kolonibyggnaderna, det ska ha funnits 24 stycken sammanlagt under 1940-talet.

De forna barnkolonierna är fortfarande karaktäristiska inslag i miljöerna, med mycket varierande utformning. I samlingen finns bland annat en påkostad restaurang, *Kiruna barnkoloni*, villor som *Författarnas koloni* och *Växjökolonin*, och funktionalistiskt eleganta byggnader uppförda specifikt för koloniverksamhet under 1940- och 50-talen, som *Norrahammar-Tabergsbygdens koloni*. Alla kolonierna är som sig bör omgivna av större grönområden för lek och rekreation.

Även om Laholm är den halländska kommun som har flest bebyggelsespår av koloniverksamheten, har mycket försvunnit också här. *Lagalund* startade 1937 och revs 1981. Det var Sveriges första koloni för barnförslamningspatienter (polio), och när Röda Korset köpte anläggningen 1953 fortsatte de arbetet. Helsingborgs kolonier hette *Stranden* och *Mellby* och byggdes 1935-36 på Sjöfågelvägen. De revs båda i slutet på 1970-talet. Även *Syster Märta's barnkoloni* som var den minsta kolonin med tolv platser är riven, liksom *Värendskolonin* som var i FUB Växjö's regi fram till början av 2000-talet.

Huskvarna Förstamajblomman

Byggnaden på Kustvägen uppfördes 1924 på initiativ av Huskvarna Förstamajblomman. År 1925 togs de första 30 barnen emot och med några få undantag har det varit verksamhet varje sommar sedan dess. Med pengar från Allmänna arvsfonden inköptes en intilliggande tomt 1940, för att anlägga en lek- och fotbollsplan. År 1945 gjordes om- och tillbyggnader för att möta den ökande statliga kontrollen, som krävde högre standard och fler platser. Då uppfördes en mindre byggnad för kök och matsal, med pulpettak och öppen veranda.

Verksamheten är fortfarande igång, men i mindre skala. De första decennierna stannade barnen i upp till sex veckor, vilket trappats ner successivt. Numera tar man emot 60 barn på en sommar, 20 barn/vecka i tre omgångar. Flickor och pojkar kommer samtidigt. Verksamheten riktar sig nu som då till barn som har små möjligheter att få åka iväg annars. Skolsköterskorna i Huskvarna spelar en stor roll i det urval som görs, men alla är välkomna att ansöka. De yngsta barnen har gått ut andra klass, de äldsta femte. Finansieringen sköts främst av barnens försäljning av majblommor, men man får även kommunalt ”kolonibidrag” och ibland extra pengar för att kunna renovera. Lokalerna hyrs också ut till fritidsverksamhet.

Byggnaderna är båda ljust gula. Den lilla matsalens fasad är klädd med locklistpanel, medan huvudbyggnaden klätts i eternit. Matsalsbyggnaden har ett pulpettak, medan huvudbygganden har ett sadeltak, täckt med betongtegel.

Solstickans barnkoloni

Solstickans barnkoloni ska ha drivits av Jönköpings kommun, men var från början ett strandhus, enligt Bevarandeplan 1997. Idag är den forna barnkolonin Solstickans Vandrarhem.

Anläggningen består av en huvudbyggnad i trä, en tvärställd fristående tegelbyggnad samt tillbyggnader. Huvudbyggnaden har 1 1/2 våning, rödmålad locklistpanel och vita knutar. Fönstren är bytta, vita med spröjs. Sadel-taket täcks av enkupigt lertegel. Huvudentrén finns på långsidan i söder, ytterligare en entré finns i norr. Byggnaden har renoverats både in- och

utvändigt, bl.a. har den rödmålade panelen bytts ut. Inne i byggnaden finns många äldre dörrar kvar, uppskattningsvis från 1920- eller 30-talet. Köksinredningen är möjligen från 1940- eller 50-talet. Den tvärställda tegelbyggnaden är välbevarad utvändigt, men har invändigt byggts om till kök. Sadeltaget täcks av tvåkupigt lertegel, de vita fönsterbågarna är ursprungliga och har spröjs. Byggnaden har byggts till i norr och mot väster.

Höger rad: Huskvarna Förstamajblommas koloni.

*Överst: Huvudbyggnaden från norr
Mitten: Annexet med matsal ligger norr om huvudbyggnaden och tvärställd med denna
Nederst: Huvudbyggnaden från väster*

*Vänster: Solstickans koloni, numera vandrarhem
Övre: Vy mot huvudbyggnad
Nedre: Tegelbyggnaden i väster*

Mellbystrands barnkoloni

Två av kolonierna ägdes av föreningar inom Laholms kommun: Mellbystrands barnkoloni och Lagalund. Mellbystrands barnkolonis byggnadsförening startade 1923 och man införskaffade mark där en byggnad uppfördes. Det första året togs 40 barn emot. Medel till byggnationen och driften kom från flera håll, bl.a. Allmänna arvsfonden, kommunen och Kronprinsessan Margaretas Minnesfond. Många privatpersoner bidrog också, och föreningen anordnade tombola för att få in pengar. Flickor och pojkar vistades samtidigt på kolonin, oftast bestod grupperna av ca 35 barn. I slutet av 1950-talet började man hyra ut till Vantörs sommargårdsförening i Bandhagen, Stockholm. På 1970-talet tog kommunen över förvaltningen. Idag är den forna barnkolonin förskola och kallas Hökargården.

Anläggningen ligger i lugn grönska bland höga träd. Planformen är T-formad med tillbyggnader. Den östra byggnadskroppen är kvadratisk, två våningar hög, med en uppstickande murad skorsten. I väster finns envåningsbyggnader. Fasadernas lockpanel är faluröd med vita knutar och de vita fönsterbågarna är småspröjsade. Sadeltaken täcks av taktegel.

Den forna Mellbystrandskolonin, som också kallades för Laholmskolonin, är ett bra exempel på de tidiga kolonier som anlades före 1936, då typritningarna kom som förespråkade en våning. Berättelsen om tiden som skolvskoloni förstärks av byggnadens välbevarade karaktär, med rödslammad locklistpanel, småspröjsade fönster och höga skorsten.

Kiruna barnkoloni

Byggnaden började uppföras 1923, som Rombergs restaurang. År 1945 blev det Kirunas första permanenta koloni, ägd av Barnens Dagsföreningen fram till 1971. I samband med kolonins inflytt gjordes en renovering, vilken bl.a. kan ses i balkongräcken och det omgivande smäckra smidesstatet. Kanske var det också då som fasaden målades om, från rött till en ljusare kulör. Dagens fönster är sannolikt från denna tid.

Kirunakolonin var den största i trakten med 125 platser, lika många som Malmbergets koloni i Kungsbacka kommun tog emot. Det var inte alltid som platserna fylldes, 1946 kom bara 54 barn.

Idag står byggnaden i anslutning till campingen, den används inte och ägaren har en önskan att riva för att bygga nytt.

Tvåvåningsbyggnaden ger ett monumentalt intryck i relation till den omkringliggande småskaliga bebyggelsen och den närliggande campingen. I söder finns en stor gräsplan. Den ursprungliga huvudbyggnaden har två tvärställda gavelpartier kring fönsterbanden som finns på båda långsidorna. I den östra delen finns den gamla dansbanan. Fasadernas locklistpanel är ljus gul och sadeltaken täcks av falsad röd plåt. En- och tvålufts-fönster har ersatt de tidigare småspröjsade fönstren. Den gamla barnkolonin är i stort behov av underhåll.

Älvdalens koloni

Enligt arkivuppgift startade kolonin 1950. Från början ägdes byggnaden av en förening, men idag är Älvdalens kommun i Dalarna ägare. Varje sommar åker man ner på läger med ungdomar i högstadieåldern, och olika föreningar kan hyra lokalerna liksom privatpersoner från Älvdalens kommun. Man samarbetar med Laholms kommun, bl.a. genom att ha utbyte med Laholmsungdomar.

Byggnaden har en våning och är uppförd med L-plan. I söder finns en stor gräsyta. De gula fasaderna har locklistpanel, tvålufts-fönstren har vita foder och bågar. I norr finns en öppen indragen veranda. Sadeltaket täcks av betongtegel.

*Mellbystrandskolonins logga,
troligtvis från 1920-talet.
Laholms kommunarkiv*

*Mellbystrandskolonin / Laholmskolonin har kvar sin skorsten.
Vyn tagen från söder.*

*Kirunakolonin, f.d. Rombergs restaurang. Vänstra bilden från
norr, högra från söder*

Älvdalens koloni från söder

Röda Korsets barnkoloni / Sunnerbo barnkoloni

Detta var Markarydsbarnens koloni, från Kronobergs län i Småland. Anläggningen i Skummeslövsstrand var ursprungligen en bondgård som under 1920-talet började användas som skollovskoloni. Kolonin gick även under namnet Sunnerbo. Den ägdes av Norra Uppvidinge Kommunalförbund, men hyrdes under många år av Röda Korset i Kronoberg. Man tog emot kring 45 barn, flickor och pojkar kom samtidigt och stannade i ungefär en månad. Röda Korset hade utförliga instruktioner för vad barnen skulle ha med sig, bl.a. ”6 brevkort eller papper och kuvert, försett med hemmets adress, vederbörligen frankerade.” En allmän bestämmelse var att ”barnen skola vara väl rengjorda i håret och gossarna skola vid avresan vara nyklippta i håret.”

Efter kolonitiden har anläggningen använts som kursgård och annat. Idag nyttjas den som förskola och den kringliggande miljön är under omgestaltning, bl.a. byggs det bostadsrätter och villor.

Huvudbyggnaden vetter mot havet i väster. På ömse sidor finns två tvärställda flygelbyggnader som ramar in gården, vilken omgestaltats till lektyta med sandlåda. Byggnaderna har renoverats nyligen men deras karaktär är i huvudsak bevarad, främst mot gården. Fasaderna är klädda i rödmålad locklistpanel med vita knutar. Fönstren är bytta och har vita bågar och foder. Sadeltaken täcks av enkupigt lertegel. Entrépartierna mot gården är i gott skick, med förstukvistar i flygelbyggnaderna. Ovanför huvudbyggnadens entré sitter skylten kvar: *Matsal*. Byggnaderna har om- och tillbyggt på flera sätt, bl.a. har huvudbyggnadens västra långsida fått en extra frontespis jämte den ursprungliga och takkupor har tillkommit på den norra flygelbyggnaden.

Linköpings småbarnskoloni

Kolonin startade 1925, då som Skene Barnkoloni. Skene ligger utanför Borås, och det var Borås Väveribolag som ägde byggnaden. Hit kom mindre barn, liksom till Sibbarpshemmet i Varberg och Villa Nordvik i Kungsbacka. Barnen var mellan 4 och 7 år gamla, flickor och pojkar kom tillsammans och stannade i ungefär en månad. Barnavårdskonsulenten Gerd Johansson uttrycker sin förtjusning 1959:

Kolonien äger en sagolik tomt, särskilt för småbarn. Den är så stor, att de aldrig behöva känna sig instängda; där finnes soliga gräsmattor och skuggiga ställen, lummiga buskage och hög tallskog på sandjord, backar och små dälder samt en fin sand att gräva i; helt enkelt en underbar lekplats, idealisk för förskolebarn.

Här fanns mer personal än på kolonier för större barn, 1968 arbetade sex personer i en barngrupp på 18. Det var en föreståndare, tre lekledare, en kokerska och ett köksbiträde. Antalet kan jämföras med Sala barnkoloni i Varberg samma år, där sex anställda hade hand om 30 barn i åldrarna 7 till 12.

Sovsalarna fanns på bottenvåningen, tillsammans med kök och matsal. På övervåningen fanns bl.a. personalrum och sjukrum. De flesta i personalen bodde i en egen annexbyggnad på tomten.

Byggnaden i 1 1/2 våning på Lövängsvägen ligger avskilt i det tätbebyggda området, med en stor gräsmatta och en ek framför den södra långsidan där entrén finns. Fasaderna är klädda med faluröd lockpanel med vita knutar. Fönsterfoder och bågar är vita, det är främst T-poster men även småspröjsade fönster finns på entrésidan. Byggnadens utformning påminner om f.d. Rombergs restaurang, men i mindre format, med två tvärställda gavelpartier kring entrén på södra långsidan. Sadeltaget är täckt med tvåkupigt lertegel. I norr finns två lunettformade takfönster, i söder finns ett större takfönster. På östra gaveln finns en balkong på plan 1 tr, i förbindelse med marken genom smala stolpar.

*Vänster: Linköpings koloni, dit mindre barn kom.
Södra långsidan mot gården; byggnaden sedd från norr*

*Nedan och höger: Röda Korsets koloni i Skummeslöv.
Ingången till matsalen; förstuvkisten på norra gavelbyggnaden; vy från havssidan i väster;
gården sedd från öster*

Växjö barnkoloni

Förstamajblommekommittén i Växjö var en självständig gren av Vita Bandet och föreningen startade redan på 1920-talet sin koloni i Mellbystrand. År 1927 stod en egen byggnad klar, året dessförinnan hyrdes en liten fiskestuga för ändamålet. Villan uppfördes i två våningar med fasader i lockpanel, mansardtak och en liten glasad veranda. Hit kunde 28 barn komma, flickor och pojkar tillbringade kolonitiden tillsammans. Man var grannar med andra Växjöbarn som bodde på Värendskolonin, ett stenkast ifrån den egna villan. Kolonin låg också nära Huskvarna Förstamajblommas koloni, och mot dem spelade man fotboll. Växjökolonin uppförde också en lekhall 1948 i en särskild byggnad. Där fanns böcker, fiaspel, papper, färgkritor och en gammal orgel. På eftermiddagarna kom dagens höjdpunkt, då man vandrade ner till havet för att bada och leka på stranden. Även på den här kolonin var viktökningen en stor sak, priset för den som ökade mest var en chokladkaka. På Växjökolonin arbetade i 30 år den mycket populära föreståndarinnan Signe Nilsson, det berättas att hennes kollobarn ofta sökte upp henne och kolonin när de blivit vuxna. Ett betyg så gott som något, tyckte barnavårdsassistenten 1955. Idag är byggnaden på Grönatorgsvägen privatbostad.

Värendskolonin

Även hit kom barnen från Växjötrakten, flickor och pojkar var för sig. Över 40 barn fick plats i byggnaden, som uppfördes 1939. Den var i två våningar, med stora sovsalar på bottenplan, samt matsal, kök, föreståndarinnans rum, tvätttrum och en stor veranda. På övervåningen fanns en stor lekhall, två mindre sovsalar, isoleringsrum, personalrum och en stor balkong.

Det behövdes rejält med mjölk på skollovskolonierna, 1946 rapporterade Värendskolonin att det gick åt 60-75 liter om dagen. Viktökningen var också rejäl, året därpå rapporterades en snittökning på 3,1 kg.

Anordnare under början av 1960-talet var Konga-Uppvidinge Kommunalförbund, sedan började FUB Kronoberg att använda lokalerna. De övertog byggnaden 1966 och drev sedan vidare kolonin i form av lägerverksamhet fram till början av 2000-talet då byggnaden revs.

Växjökolonin, en av de tidigare kolonierna, startad på 1920-talet. Uttrycket är nationalromantiskt, med mörkt bruna fasader och småspröjsade vita bågar i verandan.

Hylte

Det dyker upp få skollovskolonier i Hylte kommun. Det beror sannolikt på att man föredrog att lägga kolonierna vid havet, så att barnen skulle bli stärkta av den välgörande havsluften. *Mäster Olofsgården* finns dokumenterad som både koloni och semesterhem, och i Hallands bebyggelseinventering dyker två stycken upp: *Älmeleden 1:7* i Långaryd socken och *Härhult 1:11* i Torup socken.

Mäster Olofsgården i Viken

Mäster Olofs stiftelse med säte i Gamla Stan, Stockholm, köpte gården Viken år 1949. Den användes dels som skollovskoloni men även som semesterhem för husmödrar från Gamla Stan. Huvudbyggnaden hade sex rum och där bodde barnen och de anställda: en föreståndarinna, en kokerska och två barnskötare. Sidobyggnaden fungerade som kök och matsal. På tomten fanns även en lekstuga, ett hus hade monterats ner i Dalarna och fraktats till Viken. Husmödrarna kom i maj och i augusti, med tåg till Landerýds station och sedan med buss till Viken. I juli var det barnens tur, det kom 22-23 barn varje år.

År 1967 upphörde verksamheten och gården såldes till privatpersoner. Sedan dess används Mäster Olofsgården som sommarboende.

Byggnaderna är väl bevarade exteriört. Den större byggnaden ligger med södra långsidan mot sjön Stora Färgen, den lägre byggnaden ligger tvärställd lite öster om den förra. Fasaderna har rödslammad locklistpanel, vita knutar och fönster. Det större husets sadeltak täcks av äldre enkupigt lertegel, det lägre husets taktegel är tvåkupigt. Båda byggnaderna har förstuvkvist, den lägre byggnadens är inbyggd med glasade småspröjsade partier. I väster finns också ett timrat rödslammat förrådshus.

Det timrade huset i väster

Mäster Olofsgården i Viken.

Övre: Huvudbyggnaden där barnen bodde med de vuxna.

Nedre: Det gamla kökshuset med matsal.

Semesterhem

Semesterhem i Halland

Semester och folkrekreation

Semester var ett i stort sett okänt begrepp fram till 1930-talet. Tidigare hörde sådan ledighet överklassen till, men nu började de första stegen tas mot en semester som folkrekreation. De fackliga organisationernas arbete och den nya arbetstidslagstiftningen gjorde att alltfler svenskar kunde ta del av turist- och semesterutbudet. Vandrarhemsverksamheter kom igång och Folkrörelsernas rese- och semesterorganisation, RESO, bildades 1937. I Halland hade RESO anläggningar i Varberg och i Halmstad, på Hagaskolan respektive Nyhemsskolan. I samma veva började också de större arbetsgivarna och inte minst fackföreningarna att ordna med semesterboende åt sina anställda och medlemmar, bl.a. i form av semesterhem. År 1938 kom så den första semesterlagen, vilken gav två veckors ledighet.

Semesterhemmen

Ett semesterhem var betydligt billigare än de pensionat som annars fanns. Hit kunde man åka med sina arbetskamrater, med fackföreningen eller med partiklubben. Även föreningar utanför den politiska folkrörelsen införskaffade semesterhem, som Vita Bandet och Röda Korset. Ofta inköptes ett befintligt hus som ändrades för att passa den nya verksamheten. När det byggdes ett nytt hus fick det ofta villans eller fritidshusets gestalt. På så vis skiljer sig de svenska semesterhemmen från många av sina motsvarigheter ute i Europa. I Italien och Tyskland liksom i Östeuropa byggdes stora anläggningar under 1920- och 30-talen, men med en annorlunda underton; de fascistiska, nazistiska och kommunistiska diktaturerna använde både barnkolonier och semesterhem som ett verktyg i skolningen av medborgarna.

Husmödrarnas ledighet – ett radikalt steg

En intressant företeelse inom semesterhemsverksamheten är *husmoderssemestern*. De flesta kvinnor i det tidiga 1900-talets Sverige hade ännu inte börjat yrkesarbeta, men var förmodligen ändå de som arbetade hårdast. Trångboddheten var utbredd, barnskarorna stora. Arbetet i hemmet pågick 365 dagar om året, med eller utan semesterlagstiftning, och många kvinnor

förvärvsarbetade dessutom utanför hemmet. Att det var kvinnorna som skulle sköta det nödvändiga arbetet i hemmet var en självklarhet som inte ifrågasattes, vilket gjorde att semesterhemmen blev ett verktyg för att mildra effekterna av dubbelarbetet snarare än att ifrågasätta dubbelarbetet som sådant.

Hemarbetet rationaliserades inte förrän efter andra världskriget. På landsbygden saknades ofta elektricitet, och städernas arbetarkvinnor hade sällan tillgång till vatten och avlopp. Att överhuvudtaget få semesterhemmen till stånd ansågs i början som utopiskt, och kontrasten mellan vardagsslitet och vistelsen på hemmen måste ha varit dramatisk. Så här uttryckte en lantarbetarhustru med nio barn sin upplevelse:

[...] Men en sak har jag upptäckt under min vistelse här och det är att också jag har ett människovärde, att livet har mera att ge än bara arbete och bekymmer. Den tid jag tillbringat här skall jag minnas som något soligt och vackert, ett minne att leva på under kommande strävsamma dagar.

Engagemang och finansiering

Ekonomi var det största hindret för att kunna ta semester, de flesta kvinnor hade varken råd med pensionat eller kurortsvistelser. Det var istället de olika föreningarnas stora engagemang i frågan som möjliggjorde husmoderssemestern. Arbetet med att hitta finansiering pågick ständigt. Många privatpersoner bidrog och föreningarna själva ordnade fester, lotterier eller samlade kapsyler. I Halland sålde det socialdemokratiska kvinnoförbundet en semesterhemsblomma på Mors dag, Nyponblomman, och ofta såldes även vykort med bilder på semesterhemmet. Pengar kunde också sökas från olika stiftelser, som Kronprinsessan Margaretas Minnefond.

Motsatt sida: Mäster Olofsgården i Viken, Hylte. Ett exempel på semesterhem som startade i befintliga byggnader.

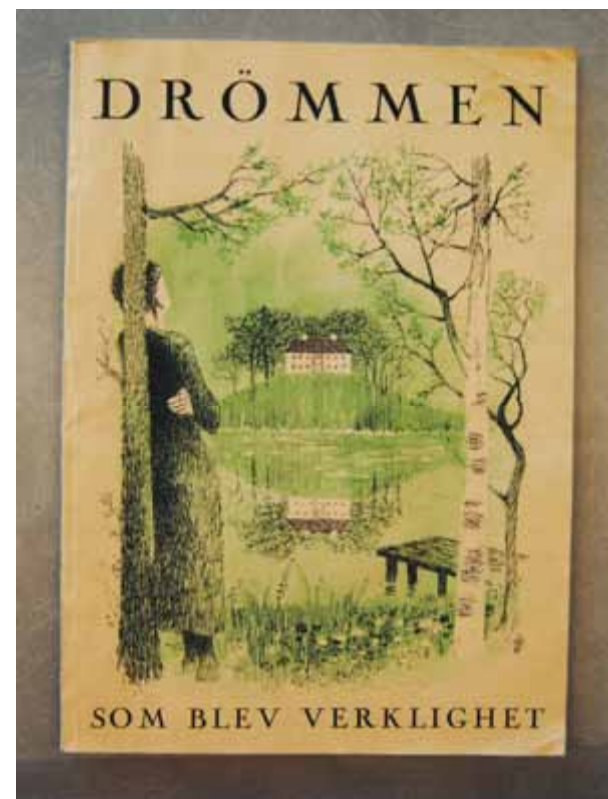
Inledande bild Semesterhem visar Solwik i Fegen. Fotograf okänd. Folkrörelsernas arkiv södra Halland

Kvinnoklubbister i Falkenberg sorterar kapsyler. I mitten med blicken mot kameran sitter den första ordföranden för semesterbemsföreningen som kom att starta Solvik i Fegen: Gerda Persson.

Fotograf okänd. Folkrörelsernas arkiv södra Halland

Drömmen som blev verklighet, en berättelse om de semesterbems för busmödrar som startades av socialdemokratiska kvinnor. Illustrationen gjord av E. Nettelbladt. Utgiven i Malmö 1949.

Det socialdemokratiska kvinnoförbundet uppvaktade socialminister Gustav Möller 1937, och dennes utredning kom att betyda mycket för hemmens utveckling. Staten och landstingen blev viktiga givare för semesterhemmen, vilket kan ses som ett erkännande av kvinnornas arbetsinsats från samhällets sida. Landstingen gav driftsbidrag och ibland större anslag. Staten gav, via Socialstyrelsen, ofta den dubbla summan av vad Landstinget gav, till exempel 2 kr/gäst och dag där Landstinget gav 1 kr. Kvinnorna själva kunde söka husmodersstipendier, man vände sig då till Landstingets husmoderssemesternämnd. Dessa pengar behövde inte nödvändigtvis läggas på en semesterhemsvistelse, många sökte pengar för att kunna tillbringa en vecka eller två hos en dotter eller en far som bodde långt bort. Andra ville ha ekonomisk hjälp för att kunna betala för lejdtjänst i det egna hemmet under semestern, man ville helt enkelt ha det lite lugnare under "ledigheten". Semesterhemsbesökarna kunde också ansöka om fria resor från staten, vilket i första hand gavs till kvinnor med minst två barn under 14 år. Utbytessemestrar förekom också, en husmor från Norrland kunde åka till ett hem i Mellansverige, en skånsk husmor kunde åka till Värmland.

I Halland har ett flertal semesterhem för husmödrar funnits, både för Hallandskvinnor och för kvinnor från andra delar av landet. I Falkenberg fanns bland annat två semesterhem i politiska kvinnoförbunds regi, *Solvik* och *Villa Terra*, medan föreningar som Röda korset hade *Kronolund* i Frösakull och Vita Bandet hade *Eketånga* i Halmstad. Det sistnämnda var sannolikt det tidigaste, med verksamhet redan från 1914. Det fanns också semesterhem som inte vände sig specifikt till kvinnor och husmödrar utan istället till sina anställda, som *Lokmannahemmet* i Kungsbacka och *Oskarströms Sulfitsfabriks semesterhem* i Påarp, där det fanns gott om plats till familjen.

Flera av semesterhemmen i Halland har rymts i samma lokaler som skollovskolonier, till exempel *Valldabemmet* i Kungsbacka kommun och *Kinnagården* i Varbergs kommun. Kronolunds semesterhem slog ett slag för de husmödrar som inte kunde lämna sina mindre barn hemma genom att erbjuda plats för både mammor och barn. Skollovskolonierna fyllde bara behovet av barn tillsyn för de större barnen, vilket gjorde att kvinnor med småbarn oftast hade svårare att åka iväg.

Under decennierna efter andra världskriget höjdes levnadsstandarden för

de flesta, med ändrade semestervanor som en följd. Husmödrarna gick också alltmer ut i arbetslivet och antalet barn minskade. Att ha ett eget fritidshus eller husvagn blev vanligare och intresset för semesterhemmen minskade. En av de saker som hade lockat med semesterhemmen var det rika sociala liv som mötte besökarna där, nya bekantskaper och gemenskap, men detta kunde man nu även få på husvagnssemesternas campingplatser. Bilismen var ytterligare en faktor som möjliggjorde den önskan folk hade för en mer privat ledighet vars mål man själv valde, liksom sällskapet och längden på vistelsen.

Idag finns det två semesterhem i Halland som fortfarande har kvar sin funktion som plats för vila och rekreation: Oskarströms stugby i Påarp och Tullverkets semesterhem i Tylösand. Båda har funnits i ungefär ett halft sekel. Kommunalarbetarnas semesterhem i Särö, Kungsbacka kommun, har ännu äldre anor, men används nu i första hand som konferenscenter.

Solvik i Fegen får inleda berättelsen om semesterhemmen eftersom så mycket målade arkivmaterial har påträffats. Den stora bild som inleder kapitlet visar Solvik på semesterhemstiden, bilden kommer från Folkrorelsernas arkiv södra Halland.

Ovan: En av stugorna som byggdes för kvinnor med små barn. Kronolund i Frösakull, Halmstad kommun

Ovan höger: Tullverkets semesterhem på Tyludden, Halmstad kommun, tar fortfarande emot anställda på semester.

Nedan höger: Oskarström sulfätfabriks semesterhem i Påarp, Halmstad kommun. Stugbyn tar emot semestrare sedan 1954.

*Motsatt sida: Kaffestund i matsalen på Solvik.
Fotograf okänd. Folkkrörelsernas arkiv södra Halland*

Semesterhemmet Solvik i Fegen

Föreningen semesterhem för arbetarkvinnor i Halland föddes på Hallands socialdemokratiska kvinnodistrikts årsmöte 1938. Ansträngningarna för att kunna anlägga ett semesterhem startade genast och uppfinningsrikedomen för att samla in pengar var stor. Man sålde blommor, samlade kapsyler, ordnade fester och hade tombolor.

Från början tänkte man bygga nytt vid Marsjön i Ullared, men världskriget satte stopp för dessa planer. Istället föll intresset på pensionatet Solvik i Fegen. Byggnaden låg mycket vackert, omgiven av skog och med utsikt mot sjön Fegen. Ursprungligen var Villa Solvik disponentbostad, uppförd 1905 för chefen på sågverket, C.P. Magnusson. Denne gav huset till sin dotter Frida, som drev pensionat Solvik under många år. Genom insamlingarna och bidrag från bland annat Kronprinsessan Margaretas Minnesfond kunde föreningen köpa byggnaden för 46 000 kronor. År 1941 invigdes semesterhemmet.

Solviks semesterhem kunde ta emot 25 gäster åt gången, men det var populärt och det hände att det kom någon extra. Det fanns tolv gästrum samt matsalar, sällskapsrum, ekonomiutrymmen och personalrum. Kvinnor från hela Halland var välkomna, men de flesta verkar ha kommit från städerna. Majoriteten av dem var arbetarhustrur, men det kom också självförsörjande kvinnor. Många var fabriksarbeterskor från Oskarström, andra var kontorister eller lärarinnor. Tre veckor var gränsen för hur länge gästen fick stanna. Vistelsen var billig, och kvinnorna kunde också söka stipendium från kvinnoförbundets stipendie- och rekreationsfond. Denna lämnade stipendier dels för semesterhemsvistelsen, men även för utbildning och studieresor.

Åldrarna var spridda, från unga kvinnor i 20-årsåldern till 80-åringar. Många hade inte haft ledigt på länge, vissa aldrig. En kvinna, som hade sin första semester på 27 år, talar om härlig mat och en gemytlig stämning bland kvinnorna, ”som en enda hel familj”. Att kunna ligga i sängen till klockan 9 då frukosten serverades måste ha varit en himmelsvid skillnad mot villkoren i det egna hemmet. Gästerna promenerade eller handarbete under förmiddagarna. Middagen serverades klockan 13 på verandan, och därefter var det vilostund på rummet. Klockan 16 dracks det kaffe i

det fria, följt av en långpromenad då man gärna sjöng tillsammans. Kvällsmaten serverades klockan 19 och därefter samlades gästerna för handarbete i dagrummet på andra våningen. Umgänget och gemenskapen verkar ha stått i centrum, man njöt av att i lugn och ro kunna prata om ”ditt och datt”.

Många kvinnoröster har kommit till tals om sina dagar på semesterhemmet i Fegen, inte minst genom tidningsklipp och gästböcker. Det var vanligt att skriva sitt avsked i rim, nedanstående rader från 1944 säger något om vad som fastnade i minnet då det var dags att avsluta semestern.

[...] Ett hjärtligt tack till Husmor
som alltid är god och rar.

Jag önskar att hon länge
på Solvik stannar kvar.

Och flickorna i köket, en släng av slevén får,
till tack för goda maten och mången kaffetår.

Samt alla ni kamrater, som Solvik gästade har
hav tack för god kamratskap,
och många glada dar.

På hemmet arbetade husmor, med tre hjälpredor i köket. Samtliga var kvinnor, liksom (naturligt nog i ett kvinnoförbund) styrelsemedlemmarna. En och annan man kom också till semesterhemmet, men bara för att äta; övernatta fick de göra utanför Solvik, i samhället Fegen.

På 1970-talet övertogs fastigheten av Falkenbergs kommun, men arkivhandlingar visar att stipendiefonden fortsatte att betala ut pengar en bit in på 1980-talet. Falkenbergs turistbyrå använde byggnaden som vandrarhem under flera år. År 1989 övergick fastigheten i privat regi, och 1997 såldes den vidare till Gunnar och Inger Karlsson som öppnade Fegens Vandrarhem. Sedan sommaren 2010 äger Iréne Karlsson, Gunnars syster, vandrarhemmet. Hon planerar omfattande renoveringar, då byggnaden idag är relativt sliten, både interiört och exteriört.

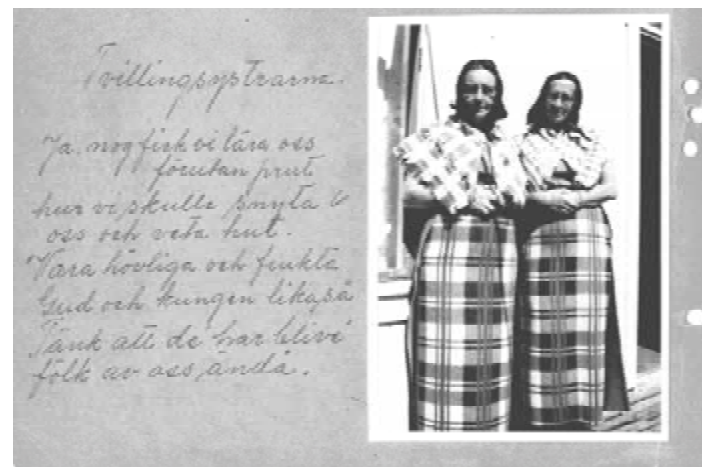

*Solvik från öster, över sjön Fegen;
Semesterhemmets södra gavel*

*Solvik anas i fonden, med det gamla tornet i norr.
Fotograf Falkenbergs Vandrärförening, Falkenbergs museum*

*På semesterhemmet klädde man ut sig ibland; här syns tvillingssystrar jämte en
vers i semesterhemmets fotoalbum. Fotograf okänd. Folkrörelsernas arkiv
södra Halland*

Byggnaden har genomgått många förändringar under åren. Fasaderna har från början haft träpanel, vilken finns kvar på andra våningen på entrésidan. I övrigt har fasaderna klätts med eternitplattor, gula på entrésidan och vita på de andra sidorna. Taket är täckt av korrugerad plåt. En terrass har byggts till mot sjön, och solpaneler täcker en stor del av bottenvåningen mot denna sida. Här syns också den gamla grovt huggna stensockeln, med två äldre pardörrar i trä och småspröjsade glas. Byggnaden lär också ha tillbyggts i båda ändarna redan på 1920-talet då det blev pensionat, vilket syns i sockeln. I källarens södra sida finns det gamla koksförrådet kvar, samt den ursprungliga muren. Fönstren är bytta, uppskattningsvis kring 1950, de var tidigare korsposter. Någon gång har också tornet i norr försvunnit.

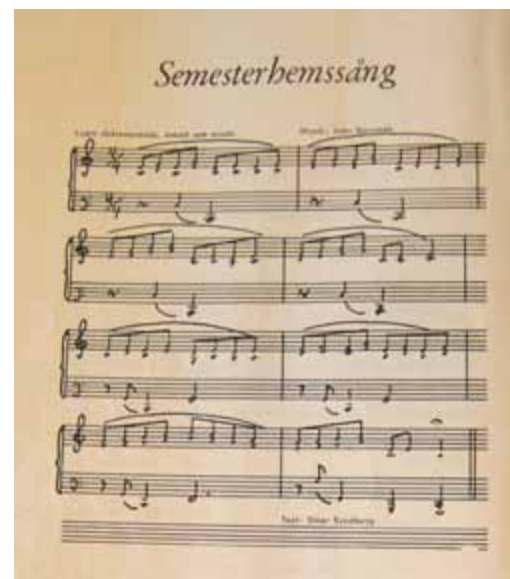
Interiören är mer välbevarad. Här finns de ursprungliga dörrarna kvar, på plan 1 tr har de även sin originalfärgsättning. I entréhallen finns flera möbler kvar från 1940-talet. Även trappan upp till plan 1 tr och pelarvalven i matsalen är bevarade.

Trädgården har också förändrats. Förr fanns jordgubbs- och potatisland och bärbuskar mot sjön. Kärleksstigen började strax nordöst om byggnaden. Idag är det i huvudsak igenväxt, men den nuvarande ägaren planerar att åter anlägga en trädgård samt öppna upp stigen igen.

Solvik berättar tydligt sin historia om semesterhemstiden, genom det avskilda och natursköna läget samt planlösningen med mindre rum, gemenskapsrum på övre plan och matsal. Berättelsen förstärks av ursprungliga delar som finns kvar i interiören.

Den gamla naturstenssockeln mot sjösidan med ursprungliga dörrar i trä och glas.

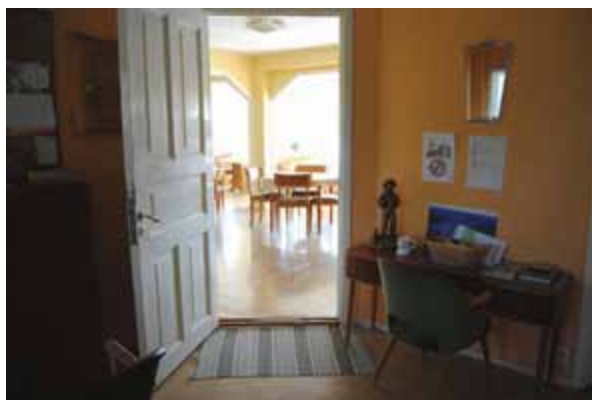

Vers ur Semesterhemssång av Einar Svedberg, ur *Drömmen som blev verklighet* (1949)

*Här är solen för er alla, alla systrar, alla kära,
som är vana vid att bära
all den börda dagen ger.
Här är glädjen som skall sprida lust till liv åt dem som lida,
och som tunga tankar nära
hur än hoppets stjärna ler.*

*Vänster:
Dörrar med ursprunglig färgsättning,
plan 1 tr;
Matsalen skymtar genom dörren i entré-
hallen på bottenplan;
Entréhallen med trappan mot plan 1 tr*

*Matsalen 2010 och kring 1950. Vykortet från Folkrörelsernas arkiv
södra Halland, fotograf okänd.*

Kungsbacka

Kungsbackatrakten var tidigt ett populärt mål för badortsturismen, och när Släp och Särö fick järnvägsförbindelse från Göteborg 1903 respektive 1904 ökade möjligheterna ytterligare. Enbart i Särö fanns flera semesterhem. Det äldsta var *Lärarinnehemmet*, som startades redan 1900. Även *Lokmannahemmet* kom igång tidigt, bara något decennium senare. Denna byggnad finns i viss mån kvar, men är mycket kraftigt ombyggd. Detsamma gäller för *Kommunalarbetarnas semesterhem* i Bukärr, som fortfarande fungerar delvis som semesterhem. *Götaverken* i Göteborg hade också ett semesterhem i Bukärrsviken vid Släps station, det drevs fram till 1950-talet och är idag en privat villa. *Valldahemmet* på Onsalahalvön uppfördes som skollovskoloni 1933, men fungerade även som semesterhem för nordhalländska husmödrar. År 1996 brann byggnaden ner, dagens Valldahemmet är uppfört 1997. *Karlsvik pensionat* i Åsa ska ha fungerat som semesterhem för anställda vid Kinnaströms fabrik i Boråstrakten.

Lärarinnehemmet

År 1900 skänktes den idag rivna villan av Fritz och Susen Hasselblad, för att nyttjas som rekreation för lärarinnor. Till villan hörde en stor park och fruktträdgård. Hit kom främst lärarinnor som var anställda vid Göteborgs högre flickskolor och samskolor, men när det fanns plats fick även andra lärarinnor komma.

Kommunalarbetarnas semesterhem

I Bukärr, eller Budskär som var det ”finare” namnet, invigdes 1927 kommunalarbetarnas semesterhem. Man hade köpt en villa med fem rum, och lät bygga ytterligare två villor. Under 1940-talet uppmärksammandes husmödrarnas situation och för deras skull gjordes om- och tillbyggnader, som var klara 1952. Då kunde man även driva pensionat i byggnaden. Under 1980- och 90-talen utökades anläggningen ytterligare och dagens semesterhem drivs främst som konferenshotell, fortfarande i Kommunals ägo.

Den ursprungliga byggnaden är kraftigt om- och tillbyggd. 1920-talets avskalade fasader, platta tak och utskjutande takfot finns i viss mån kvar i formspråket, likaså den grovhuggna naturstenssockeln. I övrigt är gestalt-

ningen en helt annan, med tydlig prägel av 1980- och 90-talets ombyggnationer. Bl.a. har fasaderna fått annan täckning, fönstren är bytta, balkongerna har fått ny form om och tillbyggnader har gjorts i öster.

Lokmannahemmet

Svenska Lokmannaförbundets semesterhem invigdes 1913 av Gustav V som rekreationshem för Sveriges lokmän. Det berättas att där badades och fiskades mycket. Semesterhemmet lades ner 1975 och såldes året därpå. Byggnaden har därefter genomgått genomgripande förändringar, bl.a. stora tillbyggnader. Den grovhuggna naturstenssockeln är det enda spår som finns kvar av den äldre byggnaden. Idag fungerar det gamla lokmannahemmet som konferenshotell och restaurang.

*Akvarell av Kommunalarbetarnas semesterhem. Otto Ericsson 1952.
Foto taget på semesterhemmet.*

Kommunalarbetarnas semesterbem idag, 2010. Många förändringar har gjorts, som tillbyggnaderna i öster, till höger i bild.

Det forna lokmannabemmet kan bara anas i naturstenssockeln.

Varberg

I Varbergstrakten fanns det många skollovskolonier och flera av dem användes som semesterhem när barnen inte var där. *Kinnagården* och *Rörvik* på Ärnäshalvön norr om Varberg är sådana exempel. Till den förra kom husmödrar från Kinna i Marks kommun. Här fortgick husmoderssemetern fram till början på 1960-talet, då det istället blev pensionärsverksamhet. Numera används anläggningen främst till sommarkollo, fortfarande i Röda Korsets regi. Även Limmareds krets av Röda Korset på andra sidan gränsen till Västergötland använde sin skollovskoloni som semesterhem.

I Hallands Nyheter berättar en artikel från 1943 om *Rydboholms semesterhem* i Varberg, finska krigsfångar ska ha vilat upp sig där. Hemmet dyker sedan upp 1966 i Landstingsarkivet, då man söker Socialstyrelsens godkännande för semesterhemmet, som är till för de anställda i Rydboholms AB, troligen låg detta i Boråstrakten. Det är dock oklart var hemmet låg och om det finns kvar idag.

Kinnagården och Rörvik är båda utformade enligt sin tids skollovskoloni-ideal, med en våning, stor öppen veranda utanför den centralt placerade matsalen, och med sovsalar på ömse sidor denna. Byggnaderna beskrivs närmare i avsnitten Skollovskolonier, Varberg.

Ovan: Kinnagården

Nedan: Rörvikskolonin

Falkenberg

I Falkenbergs kommun, liksom på många andra ställen, var det de politiska kvinnoförbunden som uppmärksammade frågan om semesterhem för husmödrar. Här fanns två kända semesterhem. Solvik vid sjön Fegen, i de socialdemokratiska kvinnornas regi, beskrevs i inledningen. Verksamheten i den tidigare privatbostaden *Villa Terra* sköttes istället av centerkvinnorna, i ett grönområde i det som då var utkanten av Falkenberg stad. Även *Kronobergs läns Röda Korskoloni* i Sandkärr nyttjades som semesterhem för husmödrar när den inte användes som barnkoloni, denna byggnad revs kring 1990 (se arkivbild i skollovskoloniavsnittet).

Villa Terra

Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund (SKLF), senare centerkvinnorna, var engagerade i frågan om husmoderssemester. I mitten av 1930-talet började man anordna semesterveckor för husmödrar, bl.a. hyrde man in sig på Katrinebergs folkhögskola i Vessigebo nordöst om Falkenberg. År 1941 beslöt man att starta en semesterfondskassa för inköp av ett eget semesterhem, alla medlemmar skulle bidra med 1 krona om året. Bidrag söktes också från olika fonder och man sålde semesterblommor för att få ihop pengar. År 1945 förvärvades den då 20 år gamla Villa Terra. Byggnaden är speciell, som namnet antyder är den uppförd med väggar av stampad jord, med lera som bindemedel. Villa Terra byggdes som privatbostad till hovrättsnotarien A.G. Jacobson, och det var efter hans död som byggnaden blev semesterhem.

Hemmet invigdes 1946 och förutom semesterhemsverksamheten användes Villa Terra som kurs- och utbildningsgård. Hemmet hade ca 25 platser och centerkvinnor från hela Sverige var välkomna, även om det främst var kvinnor från landsbygden i Hallandsområdet som kom. Majoriteten var husmödrar, det var ytterst få kvinnor utanför städerna som yrkesarbetade då. Husmödrarna hade ett stort behov av avkoppling, berättar Barbro Ericsson, sedan länge engagerad centerkvinna. Medan mannen på gården kunde koppla av när arbetsdagen var slut, fortsatte kvinnans arbetsdag till sent. Under kriget var det dessutom många husmödrar som ensamma fick driva gårdarna, då männen blivit inkallade.

Ovan: Villa Terra från nordväst, med kyrkotillbyggnaden till vänster i bild
Nedan: Byggnadens fasad mot söder.

På Villa Terra stannade gästerna i regel en vecka. Det var helpension och gemenskap under måltiderna. Man hade lekar i parken utanför och musiken tog mycket plats eftersom föreståndarinnans man spelade fiol. Föreståndarinna i alla år var Karin della Spina, som bodde på övervåningen.

På 1960-talet började antalet gäster att minska och man beslutade att sälja Villa Terra. Kvinnorna hade fått det bättre ställt och kunde åka på semester med familjen istället, det var mest pensionärer som ville fortsätta komma för att det var trevligt. År 1967 såldes byggnaden till Falkenbergs stad och pengarna från försäljningen skapade en semesterfond vars avkastning fortfarande används för bland annat kursverksamhet och rekreation. Med hjälp av semesterhemsfonden fortsatte man under några år att ordna semesterveckor för centerkvinnor, i *Liahemmet* i Fagered, Falkenbergs kommun, på *Hishults Gästgivaregård* i Laholms kommun och på *Alebo pensionat* i Unnaryd, Hylte kommun.

År 1968 lät Falkenbergs stad bygga om Villa Terra till fritidsgård och 1974 tog Falkenbergs Frikyrkoförsamling över. Året därpå gjorde församlingen tillbyggnader i öster och i sydväst, i form av Tullbrokyrkan och Tullbrogården.

Byggnaden har två våningar och kröns av ett valmat sadeltak, täckt av svart eternitskiffer. Portiken på norra långsidan har en klassicerad utformning, centralt placerad med kolonner som bär upp en balustradförsedd altan. Fasaderna är putsade, ljus grå med omfattningar och andra dekorativa detaljer i vitt. Porten mot norr samt de småspröjsade fönstren är brunmålade och ursprungliga. Mot trädgården i söder skjuter mittpartiet fram i en risalit.

Enbart bottenvåningen inventerades. Entréhallen har kvar sin trappa upp till plan 1 tr, och här finns höga träpanelsbröstningar och ursprungliga dörrar. Rummen på bottenvåningen ligger i fil med fönster mot söder, i tre av fyra rum finns träpanelsbröstningar. Även i fönstren finns träpaneler. Tre kakelugnar står i de tre större rummen. Det fjärde lilla rummet ligger i väster, med rundbågiga små fönster. Här finns också dekorationsmålningar kring fönstren och i det korgbågiga valvet in till rummet. Alla fyra rummen har parkettgolv.

Idag används byggnadens bottenvåning av församlingen, och på plan 1 tr finns det två lägenheter för uthyrning. Källarplanet samt tillbyggnaden i väster används som fritidsverksamhet.

Villa Terra berättar tydligt historien om sina decennier som semesterhem. De social- och samhällshistoriska värdena förstärks av den mycket välbevarade interiören, som även har konstnärliga värden i dekormålningar, kakelugnar och träpaneler. Planlösningen, med rum i fil på bottenvåningen, tillför arkitektoniska värden, medan den ovanliga lösningen med stampade jordväggar tillför byggnadstekniska värden.

Kakelugn i den gamla salsalen på bottenvåningen

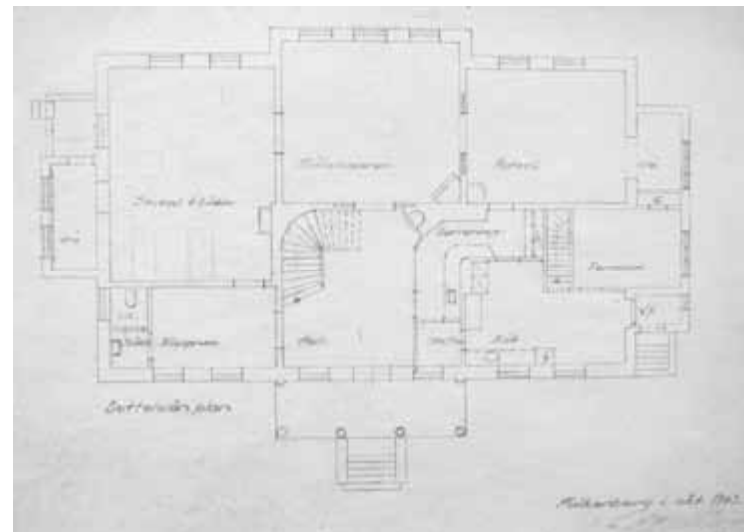
Interiören på bottenvåningen är mycket välbevarad, med rum i fil, träpaneler på flera av väggarna, parkettgolv, dekormåleri och kakelugnar. Från vänster:

Kakelugnen i matsalen;

"Vårn" i väster med rundbågiga fönster och dekormåleri;

Från sällskapsrummet mot matsalen

År 1943 gjordes uppmättningsritningar av byggnaden, bland annat av fasader och planer. På bottenvåningen användes det stora rummet i öster (till vänster i bild) som sovsal, här fanns även sällskapsrum, matsal, personalrum och kök. Folkrörelsernas arkiv södra Halland

Halmstad

I Halmstad kommun har det funnits semesterhem i flera olika regier. Både föreningslivet, större arbetsgivare och kommuner har drivit semesterhem. Föreningarna och kommunerna vände sig generellt till kvinnor, medan arbetsgivarna vände sig till sina anställda och deras familjer. Ett sådant var *Oskarströms sulfittfabriks semesterhem* i Påarp. Stadens telefonister (nästan alltid kvinnor) ska ha haft ett sommarhem i Halmstadtrakten från slutet av 1940-talet. *Tullverkets semesterhem* skapades på Tyludden tack vare fackföreningens arbete.

Ett par av semesterhemmen delade lokaler med skollovskolonier då barnen inte var där, som *Huddinge semesterhem/skollovskoloni* i Steninge. Det fanns också ett semesterhem som mötte behovet för de kvinnor som inte kunde lämna sina mindre barn hemma, *Kronolund* i Frösakull.

Även nykterhetsrörelsen hade semesterhem i kommunen. Nykterhetsorden Verdandi (NOV) var religiöst neutral, och stod nära arbetarrörelsen. Nykterhet, upplysning och människovärde var mottot och samhällsuppfattningen var mer radikal än liknande rörelser. Radikalt var också att kvinnor gavs mer utrymme än vad som annars var vanligt i föreningslivet eller samhället i stort. Inom logerna rådde allmän och lika rösträtt innan det infördes på politisk nivå, och kvinnors ställning i det sociala livet diskuterades. Genom att delta i föreningsarbetet fick också kvinnor lära sig att göra inlägg och förslag. Kvinnor kunde väljas till kassörer och sekreterare, och i början av 1900-talet fick logen en kvinnlig ordförande. Verdandi byggde ett sommarhem i Halmstad 1933, på Badvägen 11. Under många år besökte verdandister från hela landet sommarhemmet, och man hade ambitionen att erbjuda en samlingsplats för barn och ungdomar på somrarna. År 1984 inköptes marken av kommunen för att användas för industriändamål och huset revs.

En annan förening för nykterhet som hade semesterhem var Vita Bandet, som var först i kommunen och sannolikt också i länet med att starta semesterhem för kvinnor.

Vita Bandets vilohem Eketånga

Vita Bandet var en kristen förening för kvinnor, som bl.a. verkade för fullständig nykterhet. Redan 1914 arrangerade man sin första semesterhems-

verksamhet, genom att hyra ett hus med tre rum och kök och glasveranda i Stenhuggeriet norr om Halmstad. År 1929 invigdes det nya, egna huset i Eketånga i Söndrums kommun, vid hörnet av Örnäsvägen och Vita Bandsvägen. Byggnadsfonden samlade in pengar genom försäljning av Mors Dagsmärken och skänkta gåvor. Pensionsstyrelsen och Kronprinsessan Margaretas Minnesfond bidrog med stora summor. Tanken från början var att vända sig till fabriksarbeterskor, för att dessa verkligen skulle få en chans att utnyttja sin en vecka långa ledighet, men med tiden blev husmödrarna allt fler. Man ville ge ”det arbetande släktet” möjlighet till vila, eftersom de inte hade råd med vanliga pensionsvistelser. Föreståndarinnan Anna Maria Nilsson uttryckte behovet på följande sätt 1937:

För ålderdomen finns så många andra hem, men trötta och klena unga och medelålders människor har ingenstans att ta vägen.

Kvinnorna kom från hela landet, men de flesta var ifrån Halland. Gästerna stannade i allmänhet i tio dagar, en del så länge som en månad. På en sommar togs ofta närmare 60 kvinnor emot.

Läget var idealiskt för ett semesterhem, som ju skulle ligga i natursköna områden för vilans och rekreationens skull: i ett skogsbryn mellan slätt och hav. Byggnaden uppfördes med två våningar, rött med vita knutar och ett lertegelklätt mansardtak. Detta nya hem kunde ta emot 14 gäster åt gången och hade främst delade rum, men även två enkelrum. Gästrummen hade olika färgteman: rött, mörkgrönt, vitt, ljusgrönt, grått och skärt. Husmor och kokerskan hade också varsitt rum. Det fanns även en matsal, ett serveringsrum, ett kök och ett tvätttrum.

Vi glädjas åt vårt vilohem och hoppas att det under många år ännu skall få bli en tillflyktsort för trötta kvinnor som där få hämta vila och vederkvickelse i goda vänners gemenskap.

Citatet är från årsberättelsen 1969. Men i det nya Välfärdssverige hade den ursprungliga målgruppen minskat, personalkostnaderna stigit och kraven

på komfort ökat. Sex år senare, 1975, såldes vilohemmet i Söndrum. Byggnaden revs en kort tid därefter och idag står en ny privatbostad på platsen för Vita Bandets semesterhem. Men Gun, som växte upp på 1950-talet rakt över gatan från semesterhemmet har många minnen därifrån:

”Tanterna” kom på sommaren. Dom badade i havet och hade tvål med sig!??!! (det fanns inte badrum i huset Vita Bandet) Som liten flicka var jag helt förundrad över detta. Och deras stora, laxrosa underbyxor!!! Jag hade aldrig sett så stora underbyxor.

På söndagarna klädde dom sig extra fina i mörka kappor och lackerade stråhattar och handskar. Mitt minne är att dom gick mycket sakta. Det kom också någon och spelade ibland för dom. Troligen Frälsningsarmén. Då satt dom på vackra, vita trädgårdsmöbler i den stora trädgården och lyssnade, drack kaffe och åt kakor. Jag tror att där var någon präst med ibland också.

Min mamma bjöd hem alla tanterna någon gång då och då. (tvärs över vägen bara) och då satt dom där och pratade, drack kaffe och klippte mattasor. Min mamma vävde trasmattor i vackra färger. Tyvärr har vi inga foton från allt detta. Vi fotograferade inte på den tiden. Men när Vita Bandet skulle rivas, gick jag dit och frågade om jag fick bjuda sista omgången tanter på tårter och om jag fick fotografera. Då visade det sig att det var min mammas gamla klasskamrat, som var föreståndarinna.

Vita Bandets semesterhem kring 1975. Fasaderna bade då klänts i eternit, okänt när. Fotograf Gun Bjärekull. Foto i privat ägo.

Oskarströms sulfitfabriks semesterhem

Oskarströms sulfitfabrik var en stor industri i Halmstad som tillverkade pappersmassa, de allra flesta anställda var män. År 1948 bildades en så kallad social fond, med vars hjälp man köpte mark på Hammarsberget i Påarp. Där uppförde fabriken elva semesterhem för sina anställda 1954. Sommarvillorna hade en storstuga på 28 kvadratmeter, två sovhytter, kokvrå och tvättrum. De var moderna, med rinnande vatten, kylskåp och elektrisk kokplatta. Under sommaren 1955 bodde 88 familjer där. Stugbyn används fortfarande som semesterhem, nu för ett stort antal företag som betalar den stiftelse som driver stugbyn, Nobel Fritid. Stugbyn har öppet mellan april och oktober och det kommer främst folk från Sverige, men också Danmark, Holland och England. Besökarna stannar ofta i två veckor.

Stugbyn ligger avskilt, på en skogsbeklädd höjd. Fasaderna har ursprunglig rödslammad locklistpanel, halva fasaden på entrésidan är indragen och bildar en liten uteplats. Denna del av fasaden är gråmålad och här finns ett stort enluftsöfster. Entrédörrarna i trä är ursprungliga, sadeltaken har nyare lertegel.

Semesterhemsstugornas samhälls- och socialhistoriska värden är mycket närvarande i den välbevarade stugbyn. På ett tydligt sätt förmedlas berättelsen om den över 50 år långa historia som semesterhem, idag ett av två hem i Halland som fortfarande är aktiva. Byggnaderna har genomgått vissa förändringar men karaktären är kvar, med ursprungliga fasader, stora fönster och dörrar. Sammantaget är stugbyn synnerligen märklig och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Kronolunds semesterhem

I Frösakull norr om Tylösand, f.d. Söndrums kommun, byggdes Röda Korsets koloni 1946. Året därpå togs även husmödrarna emot i tre omgångar, tio dagar per grupp. Grupperna bestod av 15 personer och det var enbart husmödrar från Hallands län som kom. År 1951 uppfördes fem småstugor i anslutning till semesterhemmet, för att där kunna ta emot kvinnor som behövde ta med sig sina mindre barn för att kunna åka på semester. Därefter kunde husmödrar med små barn bo på Kronolund även under kolonitiden, mellan juni och september.

Det är oklart om anläggningen kommer att få finnas kvar, det finns exploateringsplaner av området. Idag är huvudbyggnaden pensionat, medan den stora annexbyggnaden rymmer gym och rum för uthyrning, bl.a. till studenter. Pensionatet har två våningar, medan annexbyggnaden har en våning. Båda byggnaderna är röda, med locklistpanel och betongtegeläckta sadeltak.

De mindre stugorna finns också kvar, men fyra av dem har byggts till. Stugan längst i öster är däremot välbevarad, med rödslammad locklistpanel och ursprunglig dörr med vit fjällpanel. De vita tvåluftsöfstrarna är ursprungliga och sadeltaket täcks av svart korrugerad plåt. Stugan rymmer ett litet rum, kök och toalett.

Småstugorna på Kronolund uppfördes för att erbjuda även mödrar tillsammans med sina små barn möjlighet till vila och rekreation, något som inte påträffats någon annanstans i länet. Dessa speciella omständigheter gör dem unika i sitt slag. Den välbevarade östra stugan förmår tillsammans med sina fyra grannar berätta om en ovanlig företeelse i semesterlivets Halland.

Vänster: Oskarströms sulfitfabriks semesterhem på Hammarsberget i Påarp, stugbyn är aktiv sedan 1954.

Höger: Stugorna på Kronolund buserade kvinnor med små barn, vilket var unikt i Halland. Övre bilden visar den bäst bevarade stugan, övriga har tillbyggs. Nederst syns den större annexbyggnaden med sovsalar, som även användes som skollonskoloni.

Tullverkets semesterhem

På Tyludden ovanför Tjulahålan fick Tullverket överta en tomt i början på 1920-talet. Där fanns två boningshus, varav det ena revs efter några år. Istället uppfördes ett stort rött hus 1929. Denna byggnad kom, tillsammans med det kvarvarande gröna huset från 1870-talet, att användas som tjänstebostad till kustbevakningen. Intill det gröna huset fanns även ett mindre rött hus som fungerade som bryggghus, dit folk från trakten kom för att tvätta och baka. Det var också ihopbyggt med ett mindre hönshus.

Så småningom lades kustbevakningens postering ner och fackföreningen drev frågan om att omvandla husen till semesterbostäder för personalen. År 1958 började semesterhemsverksamheten och den pågår fortfarande, sedan 1992 i en semester- och stipendiestiftelses regi. År 1998 renoverades husen enligt Hallandsmodellen. Man har även förvärvat Marinstugan strax väster om den röda byggnaden, en beredskapsbarack från andra världskriget som nu används som semesterhem.

Tullverket har flera semesterhem kvar i Sverige men detta är det populäraste, berättar Ulf som har arbetat ideellt med semesterhemsverksamheten i många somrar. Ett fyrtiotal personer kan fira semester i husen samtidigt, och man har även utbyte med Tyskland och Frankrike. En del av dem som kommer idag med egna barn tillbringade delar av sina somrar här som små.

Byggnaderna har alla en våning och är väl bevarade exteriört. Fasaderna har locklistpanel med klassicerade vita detaljer i form av pilastrar i hörnen. Fönsterbågarna är vita. Det gröna huset och det forna bryggghuset (idag Vårdhuset) har båda sockel i grovhuggen natursten. Det gröna huset har två småspröjsade glaspartier mot den norra långsidan. Svart plåt täcker sadeltaken. Den större röda byggnaden från 1929 har taktäckning av tvåkupigt lertegel och stora lunettformade takkupor på långsidorna. Köket är delvis ursprungligt liksom vissa dörrar och trappan upp till vinden.

Tullverkets byggnader på Tyludden är idag ett av två aktiva semesterhem i Halland. Byggnadernas social- och samhällshistoriska värden förstärks av de väl bevarade och underhållna exteriörerna, och de förmår på ett tydligt sätt berätta historien om Tullverkets mer än 50 år långa semesterhemsverksamhet på den halländska kusten, såväl som kustbevakningens ännu längre

förankring på platsen. Sammantaget är Tullverkets semesterhem att betrakta som synnerligen märkliga och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Huddinge semesterhem

Badhotellet i Steninge uppfördes på 1930-talet, på kustvägen mellan Halmstad och Falkenberg. År 1946 köpte Huddinge kommun badhotellet för att ha som semesterhem för husmödrar, samt som skollovskoloni. Efter ett antal år togs byggnaden över av Halmstad kommun och byggnaden blev vandrarhem. På 1990-talet blev huset privatägt. Dagens ägare driver fortfarande Steninge Vandrarhem.

Byggnaden beskrivs närmare i avsnittet Skollovskolonier, Halmstad.

Huddinge semesterhem och skollovskoloni i Steninges gamla badhotell

Tullverkets semesterhem

Vänster sida: 1929-års byggnad

Vy mot sydöst;

Köksinredning;

*Utsikt från vindsfönstret mot
Tjuvabålan;*

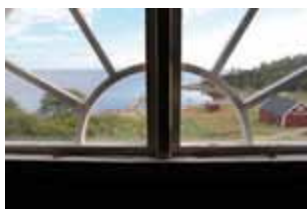
Byggnadens södra fasad mot viken

*Ovan: Det äldre huset med brygghuset /
Värdbuset till höger*

Höger: Glasat parti i västra delen

Nedan: Brygghuset och den äldre byggnaden sedda från söder

Steningegården, Lönnbergs industriers semesterhem

Steningegården började uppföras 1902 och stod färdig året därpå, som skola till barnen vars föräldrar arbetade på Steninge glasbruk. Skolan var modernt utrustad med badrum. Bruket lades ner 1917, men undervisningen fortsatte i skolan till 1923. Därefter användes byggnaden som semesterhem av anställda på Lönnbergs industrier i Halmstad. Kring 1940 gjordes en omfattande renovering samt uppfördes en annexbyggnad. De gamla ägarna till glasbruket köpte anläggningen på nytt och drev nu pensionat, och på 1950-talet tog baptistförsamlingarna i Halmstad och Falkenberg över pensionatverksamheten. De verkar också ha nyttjat anläggningen som sommarhem. Pensionatet fanns till 1975, då Värnamo pingstförsamling köpte anläggningen. De driver idag Steningegården som vandrarhem och lägerverksamhet på sommaren, övriga året hyrs lokalerna ut till olika föreningar.

Anläggningen består av flera byggnader, tillkomna genom åren. Huvudbyggnaden i två våningar är den äldsta och mest slående, med karaktäristiska drag från två olika decennier: uppförandet i början av 1900-talet och ombyggnaden kring 1940. De äldre dragen syns i det valmade mansardtaket med kopparplåtstäckning, och i sockelns grovhuggna granit. 1940-talet blir tydligt i fasadernas gula eternitplattor och de vitmålade två- och treluftsfönstren. På baksidan i öster finns en tillbyggd matsal med pappklätt pulpettak. Till denna tid hör troligen också den L-formade enplansbyggnad kallad Norrgården, nordväst om huvudbyggnaden. Denna har gul locklistpanel, ett pappklätt sadeltak och vitmålade tvåluftsfönster. Interiört finns en del äldre detaljer kvar i huvudbyggnaden (enbart bottenvåning inventerad): äldre dörrar, öppen spis i samlingssal, trappan samt ett spröjsat fönster mellan hall och matsal.

Steningegården.

Huvudbyggnaden från sydöst, med den tillbyggda matsalen;

Det L-formade annexet;

Hallen med upptagen dörr mot matsalen

Laholm och Hylte

I Laholm har endast ett fåtal semesterhem kunnat hittas. *Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloniförening* hade en semesterkommitté och kolonibyggnaden i Mellbystrand nyttjades därför även för husmoders- och pensionssemlar från 1941. Antalet husmodrar varierade mellan 20 och 36 och de första decennierna bör vistelsen ha varit ganska kort eftersom kolonin var där större delen av somrarna. Under 1970- och 80-talen stannade man kring två veckor och under 1990-talet i en vecka. För närmare beskrivning av byggnaden, se vidare under Skollovskolonier, Laholm.

I Mellbystrand instiftades ett semesterhem av en hantverksförening 1925. I Skummeslöv ansökte *Malmbergskolonin* 1951 till Socialstyrelsen om att även få använda sin skollovskoloni som semesterhem. Det är dock oklart vilken koloni det rör sig om, Malmbergets koloni fanns i Kungsbacka, och Kirunas koloni fanns i Mellbystrand.

Centerkvinnorna ordnade semesterveckor i *Hishults herrgård* efter försäljningen av Villa Terra i Falkenberg.

Även i Hylte kommun hade centerkvinnorna semesterhem under en tid, på *Alebo pensionat* nära Unnaryd.

I Viken användes *Mäster Olofsgården* både som skollovskoloni och semesterhem för husmodrar. Mäster Olofs stiftelse i Gamla Stan i Stockholm köpte gården år 1949 och både kvinnor och barn kom från Gamla Stan. Husmodrarna kom i maj och i augusti, med tåg till Landeryds station och sedan vidare med buss till Viken. Det större huset innehöll sovrum, medan man åt i den lägre byggnaden i öster.

År 1967 upphörde verksamheten och gården såldes. Sedan dess används Mäster Olofsgården som sommarboende.

Byggnaderna beskrivs närmare i avsnittet Skollovskolonier, Hylte.

Överst: *Norrahammar-Tabergsbygdens koloni i Mellbystrand, Laholms kommun*

Höger: *Mäster Olofsgården i Viken, Hylte kommun. Boningshuset.*

Festplatser

Festplatser i Halland

De festplatser som funnits i Halland sedan slutet på 1800-talet är för många för att räkna. Bara i Falkenbergstrakten uppskattas det ha funnits kring 100 dansbanor under 1900-talet. Därtill kommer alla Folkets park, festlokaler i Folkets hus samt ett stort antal bygdegårdar och en del pensionat. Denna berättelse om Hallands festplatser riktar därför främst sitt fokus på de platser och byggnader där karaktären av festplats fortfarande går att uppleva visuellt. I centrum står de mer folkliga mötesplatserna för nöje och rekreation som nyttjades av folk ur arbetar- och lantbrukarfamiljer, de som inte rymdes i de finare salongerna på den halländska kusten. Den i Halland så viktiga badlivsepoken har därför inte berörts, eftersom dess arenor för fest tillhörde de välbärgade stadsbor som tillbringade sin ledighet på kusten.

Från vägskäl till rotunda

Att dansa tillsammans har nog alltid varit ett kärt sätt för människor att mötas. Längre samlades man sommartid helt enkelt där det fanns svängrum och underlaget var någorlunda slätt, som ett vägskäl, en skogsglänta, en bro eller en brygga. På vintern fanns det de som upplät logen på gården och det hände att det gamla boningshuset fick tjäna som dansgolv en tid efter att det nya boningshuset stod klart. Kring sekelskiftet 1900 började man anlägga dansbanor, av mycket enkel karaktär. Tjocka bjälkar utgjorde fundamentet och på dessa lades golvbrädor. Oftast var det bara en fiol eller ett dragspel som stod för musiken. Sedan kom orkestrarna, som fick tak över huvudet på den annars öppna dansbanan. Formen kunde vara fyrkantig, men ofta byggdes en rotunda vars runda form passade bra att dansa i. Dessa fick tältformade tak, gärna med en krönande lanternin, som *Polketten* i Halmstad och *Centrum* i Långås. Med tiden byggdes också stora inomhusdansbanor, som den stora *Nöjesparken* i Varberg, uppförd 1936.

Mötesplatser och tombola

Dansbanan betydde nöje och rekreation, men kanske framförallt möten. Många är berättelserna om människor som funnit sin blivande man eller hustru på dansgolvet; festplatsen var helt enkelt den plats man kunde hoppas på att träffa någon. Man slog följe till dansbanan, möttes i dansen och

tog kanske sällskap därifrån. Många festplatser hade också en servering där man kunde umgås. Andra saker som hörde en välutrustad festplats till var tombolalotterier, chokladhjul, skjutbanor och korvförsäljning, som på *Sjönevad Gästis* i Falkenbergs kommun. Mer aggressiva möten var också vanligt, slagsmål verkar ha förekommit i större eller mindre utsträckning på de flesta dansbanor.

Föreningsliv och nöjespappor

Dansbanekulturen började växa sig stor på 1920-talet. Från början uppfördes dansbanorna kanske främst av traktens ungdomar, men i takt med att föreningslivet tog fart under 1900-talets första decennier kom detta mer och mer att ta över. De tidigaste dansbanorna drevs ofta av skytteföreningar, men även idrottsföreningar och de politiska partiernas ungdomsförbund har spelat en stor roll i uppförandet och driften av dansbanor och festplatser. *Solbacken* i Kungsäter är ett sådant exempel, den anlades av Kungsäters IF och används fortfarande. För föreningarna var festplatserna en god inkomstkälla för den övriga verksamheten. Det finns också några privata aktörer, i huvudsak män, som gjort sig ett namn i den halländska dansbanevärlden. Det främsta exemplet är kanske nöjespappan Hilding Johnsson som tillsammans med hustrun Emy drev ett flertal dansbanor i framförallt Falkenbergstrakten, bl.a. *Valencia* som byggdes i slutet på 1920-talet.

*Inledande bild Festplatser visar maskeraden på Valencia i Falkenberg 1930.
Fotograf Linus Almqvist. Falkenbergs museum*

Ovan vänster: Den stora Nöjesparken i Varberg, uppförd 1936.

Ovan höger: Polketten med svängt takfall och lanternin uppfördes 1924 på festplatsen Sommarlust i Halmstad. Här startade sedan Folkparken Furet 1927.

Fotograf okänd. Folkrörelsernas arkiv södra Halland

*Skottbögen i Heberg, Falkenbergs kommun, var en enkel dansbana.
Fotograf okänd. Falkenbergs museum*

Folkparken

Folkparkerna utgjorde också viktiga festplatser för hallänningarna, inte minst i Halmstad där *Furet* blev en av de mest framgångsrika folkparkerna i Sverige. Parkerna anlades ofta för att få intäkter till att bygga Folket hus; de fungerade från början inte bara som nöjesplatser, utan fyllde också en politisk funktion. Här kombinerades politiska möten med underhållning som dans och teater, helt annorlunda mot den borgerliga kulturens vana att strikt skilja på arbetsliv och nöjesliv. Den ideologiska prägeln kom dock att fasas ut med tiden. Folkets park hade också en uttalad bildningsambition: genom att ge arbetarna ett kulturellt kapital skulle de på ett mer självklart sätt kunna ta plats i det moderna, demokratiska samhälle som var under framväxt. Man ville undvika kommersiell ”skräpkultur” och istället sträva efter en mer politiskt medveten och kvalitativ repertoar inom litteratur, konst och teater. Många av parkernas besökare ville dock hellre dansa och roa sig än att titta på samhällskritisk dramatik, vilket visas inte minst genom att det var dansen som gav mest intäkter. Även folkklustspel, farser och revyer – ofta avfärdade som ”bondkomik” – var mycket populära.

Att vara i Folkets park var ett villkorat nöje. Här befann man sig inom ett av stängsel, byggnader och planteringar avgränsat rum. Därmed fanns möjligheten att reglera vilka som släpptes in och kontrollera hur de betedde sig. Öppetiderna i folkparkerna, oftast på lördagskvällarna samt söndag eftermiddag och kväll, var också en form av reglering, en disciplinering av den fria tiden. Detta gällde även för de ”vanliga” festplatserna.

Blomstring och avveckling

Dansbanekulturen växte allt mer och kom helt att prägla nöjeslivet för många människor under flera decennier. Många festplatser upplevde sin storhetstid under 1950- och 60-talen. Det var främst till de större dansbanorna publiken strömmade, bl.a. på grund av att allt fler hade tillgång till bil. Människor fick större rörelsefrihet och då valdes ofta den lokala lilla dansbanan bort till förmån för en större festplats längre bort. Musiksmaken ändrades också, vilket många dansbanor inte anpassade sig till. Disco-musiken som kom på 1970-talet krävde större och dyrare ljudanläggningar som inte alla festplatser hade ekonomi till. De som hade det fick chansen

att blomstra, men de flesta hängde inte med. Besökarna blev samtidigt färre eftersom biljettpiserna steg på grund av allt högre artistgager. Man kan säga att dansbanekulturen fasades ut under denna tid. Istället var det stora artistbokningar som gällde och på 1980-talet kan man börja tala om en lyssnande publik i motsats till de dansande besökare som tidigare fyllt festplatserna. Många av de stora artistbokningsfirmorna övergav folkparkerna och de andra traditionella festplatserna under 1990-talet, till förmån för större platser som Brottet i Halmstad. Det innebar slutet för ännu fler festplatser, stora som små.

Festplatsen i bemärkelsen mötesplats med dansen i centrum föddes, utvecklades, blomstrade och försvann under 1900-talet. Den traditionella dansbanan där traktens ungdomar kunde träffas finns inte kvar och dagens stora festplatser är inte längre i första hand platser för dans, utan för musik. Flera av platserna finns dock kvar och kan ännu förmedla berättelsen om fest, dans och möten, och om ett sätt att umgås som inte längre finns. Inventeringen har strävat efter att besöka så många av dem som möjligt, men gör inte anspråk på att vara heltäckande. Det rör sig om närmare tjugio dansbanor i länets sex kommuner, alltifrån den lilla öppna dansbanan på landsbygden till stadens stora feshallar. I regel används dessa platser någon eller några gånger på sommaren för dans, medan privata fester och andra arrangemang står för den större delen av nyttjandet. Två av dem är fortfarande mycket levande platser för nöje och dans: *Västerhagen* i Haverdal och *Ramshalls festplats* i Veinge. Den förra har många besökare under somrarnas tisdagskvällar och den senare är igång året runt, med orkestrar från hela landet.

Avsnittet om festplatser inleds av en intervju med Nore Nilsson, som drev Västerhagen i över 30 år. Han ägde även flera andra festplatser, som Cortina, Dans Intim (Centrum) och Sjönelund.

Ovan: Ramshalls dansgolv, Veinge i Labolm kommun

Nedan: Biljettkurerna vid entrén till Folkets park i Unnaryd, Hylte kommun

Krönande lanterniner är vanligt på dansrotundornas tälttak. Här syns Centrum i Långås, Polketten i Halmstad Folkets park samt Folkets park i Unnaryd

Att driva dansbana. Om trivsel, glädje och gammaldans

Nore Nilsson drev Västerhagens dansbana i över 30 år, från 1967 till 1998. Han var intresserad av att driva dansbana sedan unga år, bl.a. för att han själv var musiker.

Brodern och han köpte Sjönelunds festplats 1962. Det var himla roligt, berättar Nore, han trodde att han skulle bli miljonär. Men det är en tuff bransch att vara i. På Västerhagen hittade han på en bra grej till tisdagskvällarna: att ha kurs i gammaldans och bugg, det var han först i Sverige med. Först var de som kom 50 år och uppåt, men sedan kom det ungdomar också. Nore tyckte att det var roligt med ungdomarna som kom, först tyckte de alltid att det var töntigt: ”Gammaldans, vad är det?”, men sedan upptäckte de att det var roligt och fortsatte att komma i många år. Man måste ju vara duktig på att röra sig, disco kan man ju dansa hur som helst, medan gammaldansen innebär en glädje i dansen automatiskt. Det är tekniskt och utmanande och bra för självkänslan att kunna dansa, menar Nore. Gammaldanserna som dansades var hambo, schottis, polska och mazurka. De moderna danserna som dansades var foxtrot, bugg – väldigt populärt i Sverige – jive, vals och tango.

Tisdagskvällarna var verkligen något speciellt, berättar Nore. Från början kom det kanske 150-200 personer, men det växte till 350-500 per kväll. På helgerna var det betydligt fler då de större artisterna kom, som Sten & Stanley, Sven-Ingvars och Arvingarna. Då kom det kanske 700-1000 personer, fredagarna hade flest besökare. På helgerna var besökarna äldre än på tisdagarna, från 35 och uppåt.

På tisdagskvällarna serverades aldrig en droppe sprit, istället sålde de kaffe och våfflor. Det behövdes därför inga vakter under dessa kvällar. På fredagar och lördagar var det annorlunda, folk hade med sprit och då behövde man hålla ordning, det är alltid lättare att få bråk när det är alkohol inblandat. Det var ändå aldrig särskilt stora problem med bråk på Västerhagen, däremot hade Dans Intim (Centrum) i Långås problem med raggarkulturen, ”de kom och skulle slåss”, minns Nore.

Det kom främst folk från närområdet, men även mycket från Borås, Ängelholm och Småland. Turister från andra delar av landet hittade också dit. Det gick åt en hel del personal när det var dans, mellan sex och tio perso-

ner beroende på hur mycket folk det var som kom. När det var många fick de ha p-vakter för att se till att folk parkerade ordentligt. Utanför fanns en stor gammal fotbollsplan som fungerade som parkering.

I början, på 1960-talet, var det mest herrarna som bjöd upp. Damerna fick bjuda upp till kanske tre danser, eller så hade man ”damernas halvtimme”. Det systemet försvann successivt, de senaste 20 åren har det varit ”demokratisk dans”, så nu är det inget konstigt att kvinnor bjuder upp.

På Västerhagen serverades det enklare grejer: våfflor, korv med bröd och ”kolossalt populära biffar”, berättar Nore. Även godis, glass och dricka – det gick åt mycket dricka till de dansande.

Det blev svårare och svårare med åren att driva dansbana. Artisternas gage urartade alltmer, även om det kom mycket folk så var det svårt att få det att gå ihop. Nore tror att det gick så bra för Västerhagen framförallt för att han hade känsla för hur man får folk att trivas. T.ex. ordnade han familjetillställningar på pingst och midsommar som var mycket populära, 3000-4000 kom en midsommar. Vid sådana tillfällen ordnade han med clowner och spelemän och annat som folk tyckte om. Sedan handlar det mycket om att hålla rent, ha en god service och ha det snyggt, särskilt på toaletterna – de behöver städas fem-sex gånger varje kväll. Och så fort någon spiller ska bordet torkas av. Nore och de andra som jobbade hade mottot att aldrig sälja en dricka som inte var kyld.

Nore hade ett knep för att förstå vad folk ville ha: han låste in sig på herrtoaletten ibland och lyssnade på vad besökarna sa. Dels vad de tyckte var bra, men viktigare var det som var mindre bra: om det fanns frömjöl på borden utomhus, om dansgolvet var för glatt. Kritiken var det bästa, man måste vara mån om gästen annars lyckas man inte, säger Nore.

Nore tycker att användandet av dansbanan är en kulturföreteelse, en speciell umgängesform. Det är också något särskilt med de möten över generationsgränserna som man kan få på dansgolvet. Det roligaste med att ha dansbana var att se andra ha kul och att själv göra något roligt och att kunna försörja sig på det. Det gav tillfredsställelse att se nöjda människor, det var som ett slags beröm. Att ha en fabrik som spottar ut samma sak varje dag hade inte gett samma glädje.

Någonting som var lite jobbigt med Västerhagen var att säsongen bara var på sommaren, maj till augusti. Sedan fick man bädda in allt inför vintern och det blev mycket jobb på våren när allt skulle i ordning igen, det var en jobbig tid. Sedan när det var klart kom glädjen igen. Det var lite tjustringen ändå, variation kanske inte är så dumt.

TVå av dansbanorna som varit i Nore Nilssons regi: Västerhagen i Halmstad kommun och Cortina i Falkenberg kommun

Kungsbacka

I Kungsbacka fanns, liksom i övriga Halland, många platser för fest, dans, musik och möten. *Wea* och *Ekenäs*, båda i Särö, var två sådana platser. *Wea* dansbana var mycket populär från 1920-talet och fram till 1950. På somrarna fördubblades invånarantalet på Särö då de välbärgade stadsborna kom för att leva kustliv. Med dem följde hembiträden och pigor som sökte nöjesplatser att spendera sina lediga kvällar på. Under andra världskriget låg beredskapspojkar förlagda i Särö och även de ville roa sig på dansbanorna i området.

Andra dansbanor fanns i *Åsa* och *Fjärås*. Gällinge BK är en av många idrottsföreningar som arrangerat danser, i *Vidablick hembygdsgård*. Lerkils IF ordnade många danser i Lerkil, på dansbanan som hade musikpaviljong. Här ordnade också Röda Korset sommarbasar.

De allra flesta dansbanor förr var av enklare karaktär: bjälklag, golvbrädor, ett staket och kanske en liten scen för orkestern. Dessa konstruktioner var lätta att bygga upp och lätta att plocka ner; få av dem finns kvar idag. Efter kontakt med hembygdsrörelsen har en festplats uppmärksammats i inventeringen.

Särögården

Särögården hade ett populärt dansgolv, men har främst fungerat som en samlingsplats för många andra sorters aktiviteter, vilket förklarar varför den bättre har stått emot tidens och förändringarnas tand. År 1944 bildades Särö byggnadsförening. Folkets Husföreningen och Bygdegårdsföreningen gjorde gemensam sak och tillsammans med andra aktörer från föreningslivet kunde man uppföra Särögården 1950. Samlingslokalen blev en plats för dans och fest, men även för film och teater, danskurser, visafnär och möten. Idag hyrs lokalerna ut till fester och nyttjas också för kursverksamhet.

Anläggningen består av två byggnader. Den mindre entrébyggnaden har två våningar och är klädd i rödslammad locklistpanel. De vita tvåluftsfönstren är bytta. Sadeltaket täcks av betongtegel, även förstukvisten har ett litet sadeltak. Entrébyggnaden är ihopbyggd med den större huvudbyggnaden, vilken ligger högre i terrängen. Denna byggnad har en våning samt en inredd källare och vind. Fasaderna har vit locklistpanel och de

bytta vita fönstren har fyra lufter, likt korspostfönster. Sadeltaket är brant och täcks av betongtegel.

Särögården sedd från sydöst respektive nordöst

Varberg

I Varbergs kommun används åtminstone tre gamla festplatser fortfarande i viss utsträckning för dans och fest: *Solbacken* i Kungsäter, *Björkelund* i Karl Gustav och *Nöjesparken*, numera Nöjeshallen, inne i Varberg.

Nöjesparken

Förr kallades både den stora välvda byggnaden från 1936 och området omkring för Nöjesparken. Det var en välbesökt festplats, med dans och uppträdanden varje helg. Teater var också ett populärt inslag under många år. Här fanns även den mindre och äldre dansrotundan där det dansades gammaldans under somrarna, medan den modernare dansen och artisterna huserade i den större Nöjesparken. Denna kallas idag för Nöjeshallen och hela anläggningen går under namnet Sparbankshallen, som används för fester, uppträdanden och konferenser i Varberg Events regi.

Nöjesparken har genomgått stora förändringar, i samband med om- och tillbyggnader i mitten på 2000-talet. Det tidigare uttrycket upplevs främst från norr, där takets karaktäristiska välvning formar gavelns silhuett. Fasaderna har vit locklistpanel och det rundade taket täcks av papp. Den mindre rotundan byggdes om 2006, och fick då väggar där det tidigare var öppet på sidorna. Här finns nu istället stora fönster, i norr, öster och väster. Den södra sidan där scenen ryms saknar fönster. Rotundans planform är oval, tälttaket har en krönande lanternin och fasadernas stående träpanel är vit.

Vänster: Dansrotundan sedd från norr
Höger: Nöjesparken sedd från norr

Solbackens festplats

Vid sjön Fävren i Kungsäters socken började Kungsäters IF arrendera marken 1939 för att anlägga Solbackens festplats. Lars-Olof Johansson och Curt Larsson är båda uppväxta i Kungsäter och har tillbringat mycket tid på dansbanan, dansandes till orkestrarna såväl som arbetandes med chokladhjulet och annat på festkvällar. De träffade också sina respektive fruar på Solbacken. Hit gick både ungdomar och äldre för att dansa till lokala och mer riksända orkestrar. Den mest minnesvärda och välbesökta kvällen var 1965 då Sven-Ingvars kom för andra gången, då samlades 3000 människor på festplatsen. Annars var pingst- och midsommarafton stora kvällar för Solbacken. Man öppnade dansbanan för säsongen onsdagen före Kristi Himmelsfärd. Karl Gustavs dansbana Björkelund öppnade ännu tidigare, på Valborgsmässoafton. Då skulle alltid sommarkläderna på oavsett väder, berättar Lars-Olof och Curt. Damerna hade klänning och herrarna blazer; det var kallt! Solbacken turades om att ordna danser med festplatsen i Hjortnäs en bit bort.

Solbacken kunde fortsätta med regelbundna danskvällar en bit in på 1980-talet. Då hade problemen med raggarna blivit alltför stora, liksom på många andra festplatser. Raggarna kom i stora gäng och gick rakt in utan att betala. Det var inte roligt för de andra gästerna, stämningen blev dålig och publikantalet började minska, berättar Lars-Olof. Samtidigt minskade också intresset för dans "som det var förr" vilket också bidrog till att Solbacken fick allt färre besökare. Man fortsatte ändå med pensionärsdanser under 1980- och 90-talen, men det har blivit allt svårare att locka tillräckligt med besökare. Idag hyrs lokalerna mest ut till privata fester. De senaste åren har föreningen också anordnat populära allsångskvällar och häromåret blev det succé när Arvingarna kom och spelade upp till dans i rotundan.

Solbacken ligger vackert i en sluttning med utsikt över sjön Fävren. Festplatsen nås via två biljettkuror och består av fyra byggnader kring en stor gräsplan. I centrum står den stora dansrotundan, med pappklätt tälttak och ljus gul fjällpanel. På sidorna finns lämmar (luckor) som öppnas då det är dans. Från början var dansrotundan mindre och saknade tak, detta tillkom 1944. I mitten på 1960-talet tillbyggdes banan med ett varv och fick inner-tak. Vid sidan av dansgolvet finns den lilla logen kvar, som damerna hade

som sminkrum. Scenen utanför rotundan uppfördes i mitten på 1960-talet och ersatte då en mindre scen. I byggnaden strax intill fanns pilkastningen och skjutbanan. Det avlånga smala huset mittemot på andra sidan gräsplanen huserade kaffeservering, tombola, chokladhjul, korvförsäljning och under Solbackens tidigaste år såldes dansbiljetterna från den minsta luckan. Toaletter finns i en liten byggnad en bit bakom scenen, men vatten är inte draget till festplatsen. Dessa mindre byggnader har alla ljus gul fjällpanel och pulpettak.

Solbackens karaktär av festplats är mycket närvarande ännu 70 år efter dess uppförande. Byggnadernas uttryck är tidstypiska och mycket representativa för de festplatser som anlades grovt räknat mellan 1930- och 60-talet, med dansrotunda och andra byggnader för lek och nöje. I Varbergstrakten är Solbacken den bäst bevarade festplatsen, med ursprunglig fjällpanel på samtliga byggnader. Anläggningen har samhällshistoriska såväl som social-historiska värden, och förmedlar på ett pedagogiskt sätt berättelsen om en företeelse som var viktig för den fria tiden och för umgänget i trakten under lång tid. De välbevarade byggnaderna förstärker denna berättelse. Sammantaget är Solbackens festplats att betrakta som synnerligen märklig och en byggnadsminnesutredning bör inledas.

Wizex i Solbackens gästbok 1968

*Vänster: Rotundans dansgolv; Det långsmala huset för kaffeservering, tombola m.m.; Fika vid f.d. skjutbanan.
Nedan: Skjutbanan och scenen; Biljettkurerna.
Ovan: Vy över festplatsen*

Björkelund

I Karl Gustav finns festplatsen Björkelund, vars dansbana kallas Paviljongen. Den startades i början av 1930-talet och hade sin glansperiod under 1950- och 60-talen. Som mest har det kommit kring 2000 personer på en kväll, berättar Ove Andersson som är aktiv i den bollklubb som äger banan. Upp för den smala trappan, under takstolarna i den tillbyggda delen, fanns kappinlämningen om vintrarna, då man höll värmen i den lilla rotundan genom kaminer och dans. Fram till slutet av 1980-talet var det årliga knytkalaset mycket populärt, folk betalade ett litet inträde, ett band spelade och alla hade med sig mat. På somrarna hyrs lokalerna ut till fester och bröllop och fortfarande anordnas dans ibland.

Björkelund ligger i en björkdunge en bit från kyrkan i Karl Gustav, och består av en dansrotunda som byggts ihop med en serveringsdel samt två biljettkurer vid ingången till området. Byggnaderna har vitmålad lockpanel och röda knutar. Rotundan har tälttak och tillbyggnaden sadeltak, båda täcks av plåt. Sidorna på rotundan är öppna, lämmarna är borttagna. Inne i rotundan finns en liten scen.

Ovan: Dansrotundan med tillbyggnad från nordöst

Nedan från vänster: Chokladhjulet; Dansgolvet; Biljettkurererna vid entrén

Falkenberg

I Falkenberg fanns många festplatser. Falkenbergs museum genomförde 2005 utställningen *I afton Chanx* om dansband i trakten, och samlade då även in material om många av de dansbanor som nyttjats av dansbandspubliken. Ungdomsringen i Halland, Folklivsgruppen, har också givit ut skriften *Dansbanor i Falkenbergs kommun* i samarbete med museet. Där redogörs för vilka dansbanor som funnits i kommunen under 1900-talet, vilket är närmare 100 stycken. Ett fåtal av dessa finns kvar idag, och ännu färre används fortfarande som platser för fest.

Den äldsta festplats som fortfarande dansas på torde vara *Cortina* i Vinberg från 1930-talet. *Sjöviken* i Ätran har varit igång sedan 1949 och *Ugglarps dansbana* i Eftra drivs alltjämt av byalaget som ordnar sommardanser här sedan 1972. Den öppna dansbanan *Dans på kajen* läggs varje sommar ut av Glommens IF. Det startade på 1960-talet och dessförinnan använde man festplatsen *Balders Hage* i Glommen. Även dansbanan vid *Sjönevad Gästis* används ibland till dans och fest under somrarna. Ett danspalats som inte längre nyttjas för fest men där decennierna av dans och nöje fortfarande känns mycket närvarande är *Centrum* i Långås, en stor rotunda med välbevarad interiör.

Falkenberg hade också sin folkpark, *Furet*. Festplatsen blev folkpark 1931, men även tidigare fanns där en dansbana. Folkparken byggde ytterligare en bana som kom att användas för modern dans och uppträdanden, medan den gamla Polketten var för gammaldans. Orkestrar, artister och teater var viktiga inslag i folkparken, bland annat Alice Babs och Snoddas uppträdde. Det fanns också servering och lotteribodar, pokerhjul, chokladhjul och skjutbanor. Folkparken Furet lades ner 1956. En annan populär festplats var *Sjönelund* i Vessigebro, som hade sina glansdagar på 1960- och 70-talen. Där dansades det en bit in på 1990-talet, men idag är anläggningen riven.

En framträdande aktör på Falkenbergs dansbanescen var Hilding Johnson, som tillsammans med hustrun Emy drev många nöjesplatser under 1900-talets första halva. Paret försörjde sig på dansbanorna, utomhusdansbanor på sommaren och inomhusdansbanor på vintern. *Furelund*, *Tyrolen*, *Granelund*, *Skottbögen* (som senare byggdes in och fick namnet Casino) och inte minst den stora rotundan *Valencia* drevs alla av Hilding och Emy. Nore Nilsson är en annan aktör som dyker upp på flera av dansbanorna från 1960-talet och framåt. Han drev under flera år Centrum och Sjönelund tillsammans med brodern Lennart och hade även Cortina tillsammans

med sonen mellan 1987 och 1992. I Halmstad kommun drev han också Västerhagen, i mer än 30 år.

Ugglarps dansbana

Maskerad på Valencia 1930.
Fotograf Linus Almqvist. Falkenbergs museum

Valencia

Danspalatset Valencia byggdes kring 1928 av Hilding Johnsson. Rotundan blev stadens stora danspalats, dit folk kom dels från Falkenberg men också från Varberg, Halmstad och Borås. På lördagar och söndagar var det dans och ofta uppträdande. Det kunde vara danspar som hade uppvisning på scen, eller stora artister som Karl Gerhard och Harry Brandelius. Dansbanden spelade mest jazz, men också gammaldans som hambo, vals och mazurka. Emy Johnsson har berättat hur man ”dansade in” golvet med hyvlade paraffinbitar. Valencia ordnade som många andra dansställen maskerad i februari, här kallades maskeraden för Svarta Katten (se inledande bild Festplatser). Det fanns också en automathall där man kunde vinna pengar eller köpa ett spåkort. På läktaren fanns kaffeserveringen med bröd och kakor som Emy bakade själv.

I slutet av 1950-talet gick sista dansen på Valencia. Byggnaden såldes 1961 och sedan dess ägs och nyttjas lokalerna av Beranders Färg.

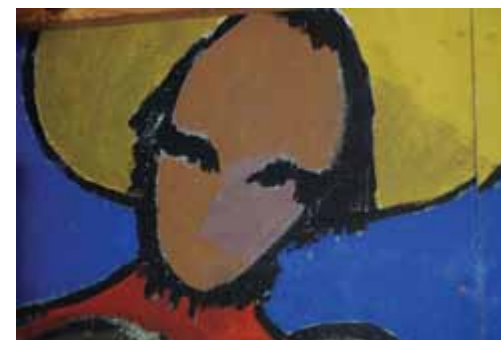
Dansrotundan är tillbyggd på flera ställen, men hade ursprungligen åtta sidor. Fasaden består av grönmålad locklistpanel. Byggnaden har ett tälttak, med ljust grönmålad falsad plåt. På taket finns en krönande lanternin med mindre fönster. Entrén ligger mot norr och är överbyggd.

Interiört har dansrotundan genomgått stora förändringar i omvandlingen till färghandel. Golvet är dock detsamma, trägolv lagt i mönster efter byggnadens åtta sidor. På bottenvåningen finns även pelarna kring dansbanan kvar, liksom namnet Valencia ovanför entrén. Taket är också ursprungligt, med den stora röda stjärnan i mitten. Detta kan dock bara upplevas från plan 1 tr, då man byggt in ett extra bjälklag för att få två våningar. Traporna till den gamla läktaren finns kvar, och dekorativa stjärnor pryder dess innertak. Bakom hyllorna på plan 1 tr finns också den gamla dekor-målningen kvar, med mexikanskt motiv.

Sjöviken

Sjövikens festplats invigdes 1949 i Gunnarps IF:s regi, som senare bytte namn till Ätråns IF. Sjöviken var en av Halland populäraste festplatser under 1950- och 60-talen. Besöksantalet låg i regel kring 2000 personer på en kväll, folk kom med bussar från bl.a. Hyltebruk och Falkenberg. På festplatsen fanns den övertäckta dansrotundan, men här fanns också tombola, skjutbana och korvförsäljning. År 1958 byggdes den lilla utomhusscenen för artistuppträdanden. Varannan lördag var det dans, och varje år hölls ett stort midsommarfirande. I slutet på 1960-talet och början på 1970-talet började publikantalet minska som på så många andra festplatser vid den tiden. De allmänna danskvällarna upphörde och det anordnades istället danskurser av olika slag. Idag driver Pensionärsföreningen Gunnarp-Kroksereds SPF verksamheten och hyr även ut till andra.

Anläggningen består av fyra byggnader kring en stor gräsyta med omgivande skog, nära Eseredssjöns västra strand. Huvudbyggnaden är dansrotundan med pappklätt tälttak. Fasaderna är klädda med liggande gul träpanel. Rotundan består av sex sidor och har två fönsterrader med vita bågar. En bred entré finns mot norr, med brunmålad pardörr och vit omfattning. I sydväst finns en mindre byggnad, med panel likt rotundans och plåttäckt pulpettak. Norr om rotundan ligger en långsmal byggnad, också den med liggande panel och pulpettak. Luckor löper längs hela dess södra sida. I nordöst finns en fjärde, senare tillkommen liten kioskbyggnad. Till anläggningen kommer man genom två biljettkurer. De är klädda med smal, stående gulmålad träpanel.

Valencias dekormålning, ursprungligen från 1948

*Vänster: Valencia
Rotundan med lanternin;
Dansgolvet med entrén i fonden;
Stjärnan i taket*

*Höger: Sjövikens i Ätran
Festplatsen med dansrotundan till
höger i bild;
Biljettkurser vid entrén;
Den lilla utescenen samt dansrotundan
till vänster i bild*

Centrum i Långås

Danspalatset Centrum byggdes 1939 av Carl-Eric Engström. Det sägs att han lät uppföra dansrotundan efter mått han tagit på Valencia, tillsammans med byggmästare Eric Olsson. De uppträdde som arkitekt och snickare under en maskerad på danspalatset inne i Falkenberg, och tog under kvällen mått på rotundan. Centrum var i första hand en mötesplats för den dansande ungdomen, men kom även att fungera som samlingsplats för annat, som kalas och politiska möten. Alice Babs och Siv Malmqvist är några som har uppträtt. Som mest har lokalen tagit 1300 personer på en kväll.

Den stora målningen över scenen gjordes av Falkenbergskonstnären Arvid Croon. De 14 målningarna på läktarbröstningarna tillkom efter 1945. De målades av polska flyktingkvinnor, som kommit med Röda Korsets vita bussar från koncentrationslägren. En av dem, Anna, hade då gift sig med Carl-Eric.

Lokalen hade sina olika territorier. Kvinnornas var till höger om scenen, där de la ifrån sig handväskorna under danserna. På motsatta sidan fanns männen. I rotundans södra sida stod pokerbordet och på norra sidan fanns ett chokladhjul. Det var också populärt att sitta på läktaren där det fanns servering, liksom ett kök bakom den stora målningen ovanför scenen.

Nore Nilsson ägde Centrum mellan 1967 och 1975 tillsammans med brodern Lennart. Då gick danspalatset under namnet Dans Intim. De hade några traditionella februarimaskerade, men Nore berättar att maskeradeorna försvann från dansställena under 1960-talet.

Centrum låg nere under ett antal år tills dagens ägare köpte byggnaden 1992. Då var rotundan mycket förfallen, bl.a. fick bjälklaget bytas ut och golvet läggas om. Den nye ägaren Bengt Johansson började anordna dans på Centrum igen, men våren 2010 upphörde verksamheten. Idag används rotundan för loppmarknader.

Byggnaden idag är mycket förändrad exteriört, då fasaden kläddes in på 1990-talet i vit korrugerad plåt för att stoppa förfallet. Den ursprungliga träfasaden har tidigare också varit klädd med eternitskivor. Likt flera andra dansrotundor kröns Centrums tak av en lanternin som är täckt av falsad

svart plåt. Denna har mindre fönster och kröns i sin tur av en liten krona.

Karaktären av festplats är mycket stark och närvarande inne på Centrum, tack vare den väl bevarade och underhållna interiören. Scenen finns kvar, och i mitten av dansgolvet finns en smäcker spegelpelare. Den stora målningen hänger fortfarande över scenen, liksom målningarna på läktarbröstningarna. Läktaren i sig är även den fint bevarad, med trägolv och smala pelare upp mot taket och ner mot golvet. Ett litet rum uppe på läktaren användes som garderob, här finns klädkrokarna kvar.

Cortina

På 1930-talet kom festplatsen Cortina till Vinberg, men då under namnet Furuparken. Namnet Cortina föddes på 1950-talet, efter olympiaden i Cortina som var 1956. Dansbanans glansdagar var under 1950- och 60-talen, men mest känt är Cortina för att AC/DC spelade här 1976, som pausunderhållning till dansbandet Jigs. Cortina har bl.a. drivits av Lindbergs IF, Vinbergs IF och av far och son Nilsson, som gjorde omfattande renoveringar i slutet på 1980-talet. Idag är festplatsen fortfarande i privat regi, och det hålls danskurser ibland.

Anläggningen består av tre byggnader kring en gräs- och grusplan samt biljettkurerna i entrén. Dansbanan är en rotunda med ett flackt tälttak som bärs av vitmålade stolpar. Väster om rotundan finns en smal länga med pulpettak, som rymmer kiosk, toaletter och servering i mitten. Fasadens träpanel är rödmålad. Norr om dansbanan finns en större rektangulär byggnad med träveranda. Fasaderna har liggande röd träpanel. Biljettkurerna har pulpettak och rödmålad locklistpanel och skyltar både mot entrésidan och festplatsen.

Centrum. Under takstolarna står pokerbordet kvar.

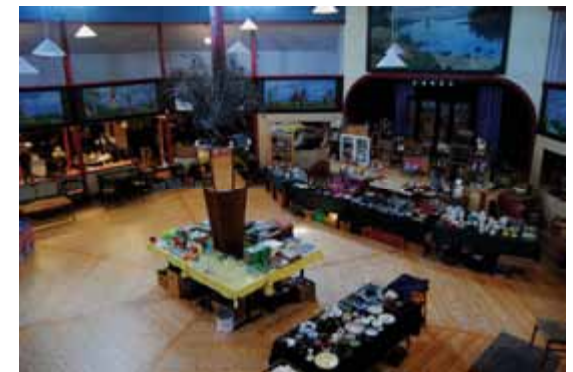
Ovan Centrum i Långås. Från vänster:

Vy från öster;

Spegelpelaren på dansgolvet;

På läktaren;

Dansgolvet och scenen från läktaren. Lägg märke till målningarna över scenen och på läktarbröstningarna.

Nedan Cortina i Vinberg. Från vänster:

Vy mot festplats;

Dansrotundan och serveringen;

Biljettkurerna och den större byggnaden till höger i bild

Sjönevad Gästis

Sjönevad Gästis kallades för Sjönevads nöjesplats. Erik Karlsson arrenderade gästgiveriet tillsammans med sin fru Ingrid under åren 2003-2008, men växte även upp ett stenkast från dansbanan och arbetade där som ung. Han berättar att det först dansades på logen i gästgiveriets magasin under 1940- och 50-talen. Kring 1960 lät de dåvarande ägarna Karin och Anders Nilsson uppföra en dansbana nere vid sjön. Den var till en början en öppen dansbana, men byggdes ut och fick tak efter några år. Ellen och Gunnar Thalín arrenderade festplatsen under 1960-talet. Det var en bra tid för dansbanan, det kom ofta mellan 1000 och 1500 personer på en kväll. Onsdagar och lördagar var danskvällar, på söndagarna var det istället Sjönelund och Åkulla som turades om. Det var dansbanemusik som gällde, mest foxtrot och ibland gammaldans. Det var främst lokala band som spelade, men större artister kom också, som Little Gerhard och Jokkmokks-Jokke. Som det anstod en festplats fanns också chokladhjul och lotterier. Erik berättar att dansbanan var en otrolig mötesplats; den låg mycket romantiskt vid sjön och många par träffades på dansgolvet.

I slutet på 1970-talet förändrades sättet att umgås och träffas, menar Erik. Samtidigt blev discomusiken populär, och det passade inte på utedansbanor. Festplatsen fick allt färre besökare och verksamheten kom istället att handla om uthyrning till privata fester. Erik och hans fru ordnade på det viset många bröllop, och han minns särskilt det första med glädje, hur vackert och uppskattat det var.

Sjönevad Gästis ägs nu av barnen till makarna Nilsson. Den stora händelsen för dansbanan idag är spelmansstämman som pågår under en hel vecka varje sommar och då lockar tusentals besökare.

Utedansbanan ligger i en sluttning alldeles invid Sjönevadssjön och nås via en allé av högväxta lövträd. Den är en stolpverkskonstruktion med rektangulär plan och plåtklätt sadeltak samt en liten inbyggd scen i söder, i övrigt är den öppen. Färgerna går i brunt och gult och i norr finns en liten serveringsbyggnad. Nordväst om dansbanan finns tre mindre hus som tidigare innehållit servering, chokladhjul och dylikt. Det finns också en liten biljettkur på vägen mot dansbanan, med gul träpanel.

Sjönevad Gästis.

Ovan: Dansbanan 1 maj 1961; Snoddas till vänster.

Nedan: Gun Thalín, dotter till Ellen och Gunnar som arrenderade under 1960-talet, i samtal med vakten Erik Qvarnström; Little Gerhard

Fotografer okända. Ur klippbok, Erik Karlssons ägo.

Ovan: Dansbanan från nordväst

Nedan: De mindre byggnaderna för chokladhjul m.m.

Ovan: Dansbanan från nordöst

Nedan: Allén och biljettkuren

Halmstad

Det har funnits flera festplatser i Halmstad, i det som förr var utkanterna av staden. En tidig mötesplats för nöje och rekreation i det gröna var Nore Katts park på Nissans västra strand som började anläggas på 1840-talet. Här fanns bl.a. en dansbana. På *Laxön* i Nissan möttes människor för dans från mitten av 1800-talet och på östra stranden anlades nöjesplatsen *Sommarlust* 1900. Här kom sedan *Folkparken Furet* att anläggas 1927.

Furet blev en central nöjesplats i Halmstad, mycket på grund av det 30-åriga engagemang som föreståndaren Bror Karlsson lade ner i verksamheten. Här samlades folk i alla åldrar, yrken och samhällsklasser, ambitionen var att göra skäl för namnet och vara en hela folkets park. Man satsade på många slags nöjen förutom dans: sång, karnevalståg, dragkamp, cabaretspej, fotbollsmatcher, nöjestivoli och fyrverkeri. Folkparken var också en viktig samlingsplats på första maj, ända sedan Sommarlusts dagar. Från utomhusscenen på den stora danshallen hölls talen, mellan vajande röda fanor. Folkparken sågs som ett viktigt verktyg i demokratiseringen av nöjeslivet och även för klassutjämningen.

Ännu fler festplatser fanns det på landsbygden. På 1920-talet var Oskarström känt för sina många orkestrar och dansbanor, och tack vare invandrad arbetskraft blandades här olika musiktraditioner. Även i Getinge fanns det många dansbanor under denna tid. Längre söderut, vid kusten i Haverdal, anlades festplatsen *Västerhagen* på 1950-talet. Nore Nilsson, som drev Västerhagen i över 30 år, kom att betyda mycket för dansbanans popularitet: än idag är tisdagkvällarnas danser kända och välbesökta.

Folkparken Furet

Föreningen Folkets Park i Halmstad bildades 1905, men det dröjde till 1927 innan man förverkligade idén om Folkparken i Furet. Här låg nöjesplatsen Sommarlust sedan 1900 och nu köptes både marken och byggnaderna, som renoverades. En ny monumental entréportal till parken byggdes, den stora danssalongen fick en tillbyggnad, parken inhägnades och nöjesplatsen fick elektrisk belysning. År 1932 hade man den första teaterföreställningen i folkparken, vilket uppskattades mycket. Teaterverksamheten växte och man ville satsa mer på denna konstform. Därför revs den gamla danssalongen och en ny dans- och teaterhall stod klar 1936. Den

nya byggnaden var stor, med ett brett valvtak under vilket det rymdes flera tusen människor. Det var en av de största i sitt slag i hela Skandinavien och den användes för dans, teater, sport och kongresser. I en minnesskrift från 1937 konstateras att Halmstad Folkpark hade flest besökare av de 150 parker som var anslutna till Folkparkernas Centralorganisation: 170 454 besökare under sommarmånaderna 1936.

Dansbanan Polketten uppfördes i Furet 1924. I denna rotunda dansade främst de äldre, då det var gammaldans. Idag ägs Polketten, liksom folkparksområdet, av en privatperson, och det anordnas då och då danskvällar och loppis i lokalen.

I den idag något ödsliga folkparken är det svårt att ana vilken populär festplats detta var. De storslagna rundbågiga entrévalven i rosa finns kvar vid parkens södra entré, med texten FOLKPARKEN i kopparbokstäver. 1930-talets stora dans- och teaterhall ligger en bit in i parken. Fasaderna är klädda i ljust gul träpanel. Den västra gavelns utformning har klassicistiska drag, med rundbågiga fönster på plan 2 tr, och ett krönande tympanonfält med tandad fris. Mot norr och framförallt öster är istället det funktionalistiska uttrycket dominerande, med en avskalad monumentalitet i den väldiga båge som den östra gavelns takform bildar. Mot norr finns också en stor bågform, som kröner utomhusscenen.

Polketten är väl bevarad, men i stort behov av underhåll och reparationer. Fasaderna består av smal, hyvlad och vitmålad träpanel, med luckor som. Takformen ger Polketten ett mycket särpräglat utseende: det smäckra plåttäckta tälttaket har ett mjukt svängt fall som för tankarna till Japan, vilket var vanligt på 1920-talet. Överst finns en nätt lanternin med små fönster. Takfoten skjuter ut relativt kraftigt och stöds av konsoler. Detta parti är målat i mörkgrönt.

*Folkparken Furet. Ovan: Entréns höga bågar
Nedan: Dans- och teaterhallens funktionalistiska sida, med scenen för Första Maj-tal.*

*Ovan: Dansrotundan Polketten från 1924
Nedan: Dans- och teaterhallen har även klassicistiska drag.*

Laxön

På Laxön fanns en nöjesplats från mitten på 1800-talet. Här dansade man på lördagar och söndagar, och anordnade idrottstävlingar. Fram till 1903 serverades det alkohol på ön, men det fick ett slut då föreningen Nytt och Nöje började samarbeta med Laxöns arrendator. En ny dansbana byggdes, samt en kägelbana. Stämningen blev lugnare. Här dansade de något finare, från "manchettyrkena", medan folkparken på andra sidan vattnet lockade den större allmänheten. Man kunde åka över med färja från den östra stranden av Nissan och det fanns också båtar som gick till Tivolibryggan på västra sidan. Festplatsen var länge en god inkomstkälla för de idrottsföreningar som hyrde in sig och anordnade olika tillställningar. Folkparken kom så småningom att ta över verksamheten och man byggde en bro mellan ön och den östra sidan. Populära revyartister, som Nils Poppe, uppträdde. Nöjeslivet minskade successivt på ön för att till slut försvinna 1939. Dagens byggnader är uppförda på 1990-talet, dansbanans utformning är inspirerad av den gamla. Kommunen hade dagkolloverksamhet för ungdomar på ön fram till 2009. Året därpå tog IOGT-NTO över hyreskontraktet och anordnar allsångskvällar med trivseldans.

Dagens festplats består av en dansbana med sadeltak. Staketet runt dansbanan och pelarna som bär takkonstruktionen är vitmålade medan de väggar som omsluter scenen i söder är rödmålade locklistpanel. Nordöst om dansbanan ligger en långsmal byggnad med en mindre servering som flankeras av två mindre byggnader med gavlarna mot gräsplanen. Dessa byggnader är klädda med rödmålade locklistpanel.

Västerhagen

I Haverdal, i skogsbrynet strax intill Kustvägen, startade denna dansbana på 1950-talet. Då var den en utomhusdansbana, idag är den inbyggd. Nore Nilsson ägde Västerhagen mellan 1967 och 1998, då Kvibille BK tog över. Hans minnen från dansbanan berättas i inledningen till avsnittet om festplatser. Västerhagen ordnar fortfarande dans varje tisdag under somrarna.

Västerhagen består av flera byggnader, där dansbanan är den största. Den har gul träpanel i olika utförande, och plåtklätt sadeltak. Den nås via en grusväg från entréns biljettkurer, vars fasader är klädda med fjällpanel. De

mindre byggnaderna i anläggningen är till förråd, servering och sittplatser, dessa har pulpettak.

Ovan: Dansbanan och serveringsbyggnaden på Laxön.
Motsatt sida, mindre bilden: Laxön från Nissans östra strand

Västerhagen

Ovan: Serveringsdelen

Ovan höger: Vy mot dansbanans byggnad

Nedan höger: Biljettkurer

Laholm

Föreningslivet har betytt mycket för festlivet i Laholms kommun och flera av platserna är fortfarande aktiva. I Ysby finns ännu *Karsefors festplats*, och i Våxtorp *Fågelsångs dansbana*. I Våxtorp finns även bygdegården från 1934, vars dansgolv blev mycket populärt och som ännu används för fester och möten. I Veinge fanns *Vingslätt bygdegård*, även den med ett välbesökt dansgolv där man ibland visade film. I utkanten av Veinge finns också den levande festplats i kommunen, och troligen även i länet, med längst kontinuitet: *Ramshall*. Det är den enda festplats i Halland som fortfarande regelbundet är i bruk för dans, under sommaren såväl som vintern.

Ramshalls dansbana

Dansbanan uppfördes ursprungligen 1912, av tegelbruksarbetare som tyckte att inträdet till Ramshalls nöjesplats var för högt. Byggnaden brann ner 1939, men byggdes upp igen. Musikerna satt från början i mitten av lokalen, men flyttade senare ut till sidan. Många kända artister gästade dansbanan, som Snoddas, Harry Brandelius, Ulla Billqvist och Lill-Babs. På 1960-talet utvidgades rotundan och byggdes in, därefter kunde den användas året runt. Under 1990-talet arrangerades discon i lokalerna och idag hålls alltjämt dansandet igång, med mogendans varje lördag då det ofta kommer 500 personer för att dansa till orkestrar från hela Sverige. Man har nyligen också börjat med dans för lite yngre personer på fredagar, berättar Anders Åkesson. Han tog över verksamheten efter pappa Åke Andersson som drev Ramshall mellan 1958 och 2008. Anders växte upp på dansbanan och ser det som en livsstil, drivkraften är att glädja folk.

Dansbanan ligger på en höjd väster om Veinge. Anläggningen består av två ihopbyggda hus: en dansrotunda och en rektangulär byggnad med servering. Fasaderna har rödmålad liggande träpanel och taken täcks av grå plåt, rotundan har tälttak och serveringsdelen sadeltak. Det finns få fönster; festkvällsstämningen känns lätt av inne i den dunkla rotundan där pelaren står i mitten och lamporna lyser upp parkettgolvet. Kring dansgolvet finns två varv med bord och stolar, scenen ligger i söder och serveringen i öster.

Våxtorps bygdegård, festplats sedan 1934

Vy mot Ramshall från öster. Ramshall även motsatt sida.

Ovan: Entrépartiet med rotundans lanternin i bakgrunden
Nedan: Anders Åkesson på scenen i rotundan

Ovan: Serveringen med dansgolvet i fonden
Nedan: Dansgolvet och dess mittpelare

Karsefors

Här, strax norr om Ysby vid Lagan, har det länge funnits en festplats. Roland Gottfridsson är aktiv i den samorganisation som nu driver festplatsen och han berättar att den fanns redan då fadern, som nu är 98 år, var barn. Då bestod festplatsen bara av en gräsplan. En dansbana tillkom så småningom och 1962 invigdes den dansbana som finns idag. Den hade då fått tak, och den lilla scenen som funnits tidigare fick vara kvar. Före 1962, då Ysby Ideella Samorganisation tog över driften, var det SLU, Svenska Landsbygdens Ungdomar, som skötte dansbanan. Den hade haft en rejäl nedgång under 1950-talet då det bara dansades på midsommarafton, men efter ombyggnationen kom en ny blomstringstid. Under 1960-talet kom det 1000 ungdomar till lördagarnas danser och man tog dit många populära artister. Publikrekordet var 1965, då 3000 personer kom för att dansa till Sven Ingvars.

I mitten av 1970-talet började publikantalet minska, bl.a. för att orkestrar-na blev allt dyrare att anlita och biljettpriserna fick anpassas därefter.

Festplatsen drivs fortfarande av Ysby Ideella Samorganisation, som förutom en årlig dansfestival ordnar fem-sex danser varje år. Man arrangerar också showkvällar och hyr ut lokalerna till privata fester.

Karsefors festplats består av sex byggnader kring en stor gräsplan. Anläggningen ligger nordöst om Ysby, i en glänta i lövskogen. Scenen och dansgolvet finns i den stora kvadratiske byggnaden. Denna har pulpettak och ett band av tvåluftsfönster med vita bågar. Fasadernas liggande träpanel är gulmålad. Interiört har dansbanan ett stort parkettgolv och stolpar skiljer dansgolvet från serveringsdelarna. I väster finns de väggfasta bänkarna kvar. I öster är huset tillbyggt med en lägre serveringsdel, och scenen finns i söder. Väster om dansbyggnaden ligger ett långsmalt lägre hus med servering och toaletter. Vid festplatsens ingång står en biljettkur och längre ner en mindre byggnad som fungerar som garderob.

Karsefors, vy mot festplatsen från sydöst. Till vänster syns dansbanans byggnad, i fonden serveringslängan och till höger garderobsbyggnaden.

Den lilla utscenen samt biljettkuren vid Karsefors entré

Vänster: Dansbanans byggnad. Serveringsdelen i öster, till vänster i bild, är senare tillkommen.

Nedan vänster: Dansgolvet och den västra serveringsdelen från scenen

Nedan: Serveringsbyggnaden nordväst om dansbyggnaden

Fågelsångs dansbana

I Våxtorp finns Fågelsångs dansbana sedan 1931. Från 1940-talet drevs den av SLU, senare CUF, Centerns Ungdomsförbund. På 1970-talet tog Centern och centerkvinnorna över verksamheten. Under 1970- och 80-talen hölls danskurser, och tidvis har dansbanan legat nere. Idag används den på somrarna för bl.a. mogendans.

Festplatsen består av en rotunda med tillbyggnader. Träpanelen är mörkt brun och tälttakets är pappklätt. Interiört syns den öppna takkonstruktionen och i varvet runt banan finns bord och stolar. Serveringen ligger i södra delen av byggnaden och den lilla scenen finns i väster. Vid ingången till festplatsen finns en biljettkur med vit träpanel och plantak, samt en fint utformad smidesgrind som anspelar på festplatsens namn.

Dansgolvet, scenen och takstolen i rotundan

Ovan: Dansrotundan från söder

Nedan: Biljettkuren med smidesgrinden till höger i bild

Ovan: Dansgolvet med öppen takstol

Nedan: Vy mot biljettkur och festplats

Hylte

I Hylte var bygdegårdarna viktiga samlingsplatser för fest och dans. Birgitta Holmén, ordförande i Långaryds hembygdsförening, berättar bl.a. om *bygdegården i Torup* och *Nyarps bygdegård*, där hon själv dansade mycket på 1950-talet. Nyarps bygdegård uppfördes under det tidiga 1930-talet och fick även en utedansbana. Där dansades det på somrarna, medan bygdegården intogs på vintrarna. I bygdegården var det också alltid folk på sommaren, här kunde man träffas och umgås även om man inte ville dansa. Dessa tillställningar var mycket viktiga för umgänget, det var så man möttes. Nästan varje lördag – på söndagarna dansade man inte – var det någon som ordnade dans. I Nyarps bygdegård var det ofta SLU (senare CUF, Centerpartiets ungdomsförbund) som arrangerade och man turades om med andra SLU-föreningar i trakten. Ulla Billqvist och andra av dåtidens stora artister engagerades. SLU använde också lokalerna till teater på 1940- och 50-talen. Medlemmarna spelade själva och det var mycket uppskattad underhållning.

På danskvällarna såldes det fika, det fanns alltid ett kaffelag som ordnade med det. Alkohol såldes inte, men många hade en egen plunta med sig som de drack i smyg ur i skogen utanför gården. Ordningsvakterna visste om det men såg mellan fingrarna om det inte gick överstyr. Birgitta tycker inte att det var så farligt stökigt, det var som idag, med några få som krånglade ibland. Om man var en av dem som dansade mycket märkte man knappt av det alls, på dansgolvet dracks det ingen alkohol. Längre var det vals och foxtrot som gällde på dansgolven, först på 1970- och 80-talen blev det populärt med gammaldans som schottis och hambo.

Dansen var det roligaste med bygdegården, säger Birgitta. Det gick nästan inte en lördag utan att man dansade, och det var inget dyrt nöje. Alltid ordnades det någon dans, någonstans. Hon tycker synd om ungdomar idag, de har ingenting att göra jämfört med hur det var förr.

Det dansas inte så ofta på Nyarps bygdegård längre, men det är fortfarande en mötesplats. Lokalen hyrs ut till fester och varje vecka är det filmvisning. Utedansbanan finns dock inte kvar.

En annan populär dansplats var *JUF:s bygdegård*. JUF, Jordbrukarungdomens förbund, uppförde 1936 en bygdegård i Jälluntofta. Bygdegården upphörde med danser på 1970-talet och idag finns Chalanderska Konst-

snickerimuseet i lokalerna.

Även nykterhetsrörelsen spelade en stor roll för festlivet i Hylte. Som en konkurrent till danserna i Nyarps bygdegård fanns *NTO-gården i Långaryd*, även om man främst höll föreningsmöten. Det förekom också en del spänningar mellan dansplatserna på grund av synen på alkohol, NTO-festerna var ju helt alkoholfria medan det fuskades en hel del i bygdegården. Även i *Landeryd* fanns en NTO-gård som anordnade danser och där det också spelades mycket teater. *Boarpslogen* är ytterligare en nykter festplats, som fortfarande är fint bevarad och idag drivs av en byaförening.

Arbetarrörelsen satte också prägel på nöjeslivet, det har funnits flera Folkets hus och park i kommunen. *Folkets hus och park i Hyltebruk* anlätade stora artister som Snoddas och hade även en biograf. Anläggningen revs i slutet av 1960-talet. *Folkets hus i Rydöbruk* var en välbesökt festplats och drivs ännu av Folketshusföreningen. Ytterligare en festplats där det fortfarande dansas ibland är *Folkets park i Unnaryd*.

Folkets park i Unnaryd

Folkparken - i folkmun kallat Busabohöjd – var en populär festplats som först anlades i början på 1900-talet. Glansdagarna var på 1950- och 60-talen. Många lokala orkestrar spelade, men även större artister. Man dansade vals, polka, schottis, hambo och foxtrot och drack kaffe i pausen. Innan bilen blev det vanliga transportmedlet cyklade ungdomarna dit. Då kunde flickorna hoppas på att åka med någon pojke på ramen, berättar Anita Kindstrand, tidigare ordförande i Södra Unnaryd/Jälluntofta fornminnes- och hembygdsförening. Bredvid parken låg tidigare Folkets hus men detta revs på 1970-talet. Här anordnades danser på vintrarna, bland annat hade man alltid en mycket välbesökt fest på annandag jul.

Folkets park i Unnaryd är väl bevarad och ligger i en ljus glänta i ett villaområde nordväst om sjön Unnen. Karaktären av festplats är fortfarande mycket närvarande. Anläggningen består av en inbyggd dansrotunda, två mindre byggnader för servering samt två biljettkurer vid entrén till festplatsen. De har alla gulmålad locklistpanel. Dansrotundan har luckor i fasaden och en krönande lanternin med fönster på det pappklädda tälttaket.

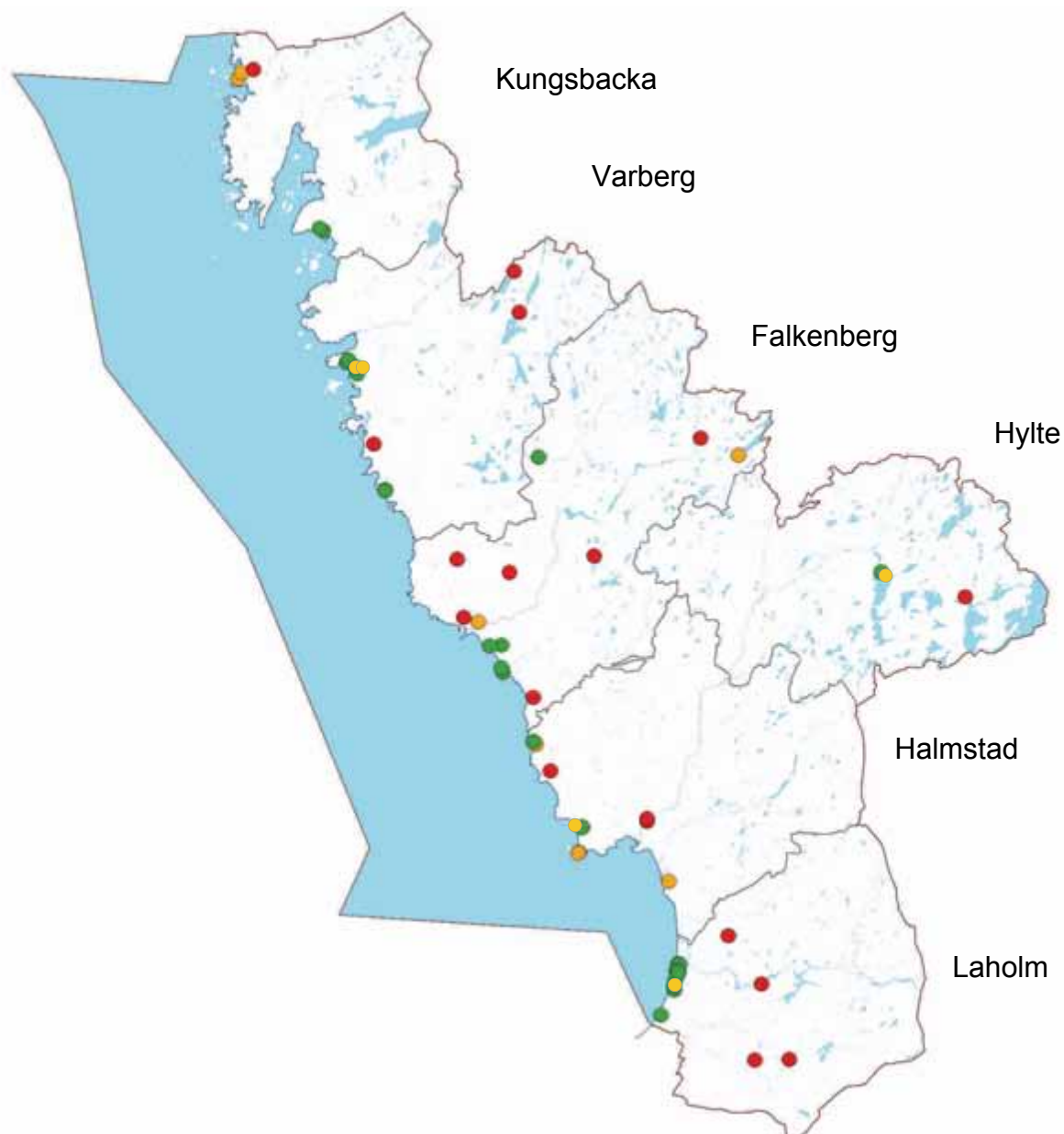
*Unnaryd Folkets park. Ovan: Biljettkurerna med rotundan i fonden från söder
Nedan: Mindre byggnad för lotterier el. dyl. samt rotundan till höger i bild*

*Ovan: Dansrotundan med krönande lanternin
Nedan: Serveringsbyggnad el. dyl. söder om rotundan*

Samtliga inventerade objekt

● Skollovskolonier 26

● Semesterhem 13

● Festplatser 18

Inventerade objekt / kommun

Kungsbacka 5

Varberg 12

Falkenberg 13

Hylte 3

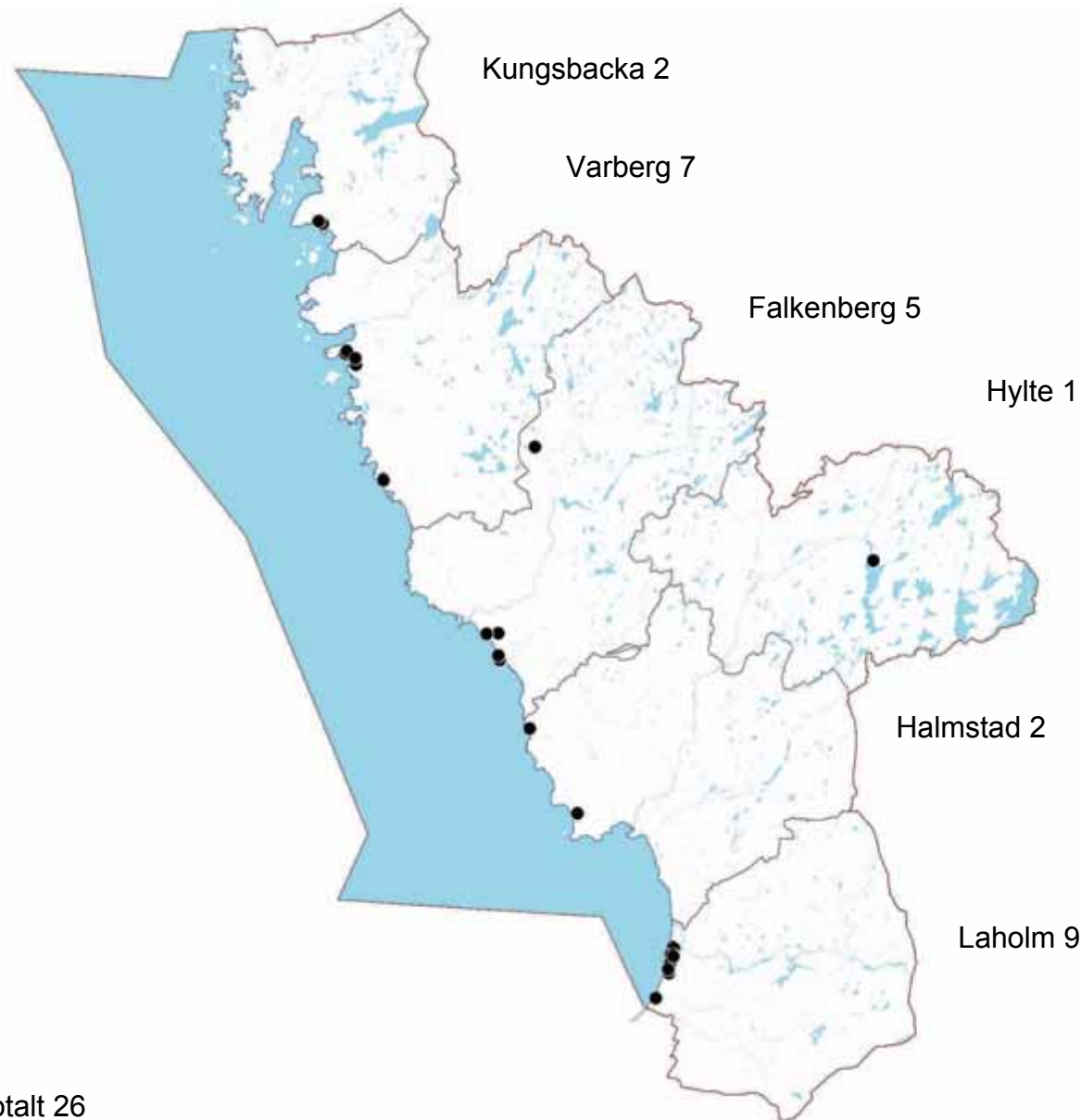
Halmstad 10

Laholm 14

Totalt 57

Sex av byggnaderna har inventerats som både skollovskoloni och semesterhem, antalet enskilda objekt uppgår till 51.

Skollovskolonier

Sidhänvisningar inom parentes

Kungsbacka

Solvik i Kuggavik (18)
Malmbergets Barnens Dags koloni (20)

Varberg

Rörvikskolonin (24)
Slumsystrarnas / Dispensärens koloni (26)
Kinnagården (28)
Viskadals fabrikers koloni (Kärragården) (28)
Solbacken (28)
SGU-gården (30)
Tidaholm (32)

Falkenberg

Svarträ (34)
Skreanäs/Hansagården (36)
Lidköpingskolonin (Bobergsgården) (38)
Växjökolonin (38)
Kalixkolonin (40)

Hylte

Mäster Olofsgården i Viken (53)

Halmstad

Huddinge barnkoloni (Steninge vandrarmhem) (42)
Kronolund (44)

Laholm

Norraahammar-Tabergsbygdens koloni (15)
Huskvarna Första Majblommas koloni (46)
Solstickan (46)
Mellbystrand / Laholmskolonin (48)
Kirunakolonin (48)
Älvdalens koloni (48)
Röda korsets Koloni (50)
Linköpingskolonin (50)
Växjökolonin (52)

Semesterhem

Sidbänvisningar inom parentes

Kungsbacka

Lokmannahemmet (64)
Kommunalarbetarnas semesterhem (64)

Varberg

Kinnagården (66)
Rörvikskolonin (66)

Falkenberg

Solvik (60)
Villa Terra (67)

Hylte

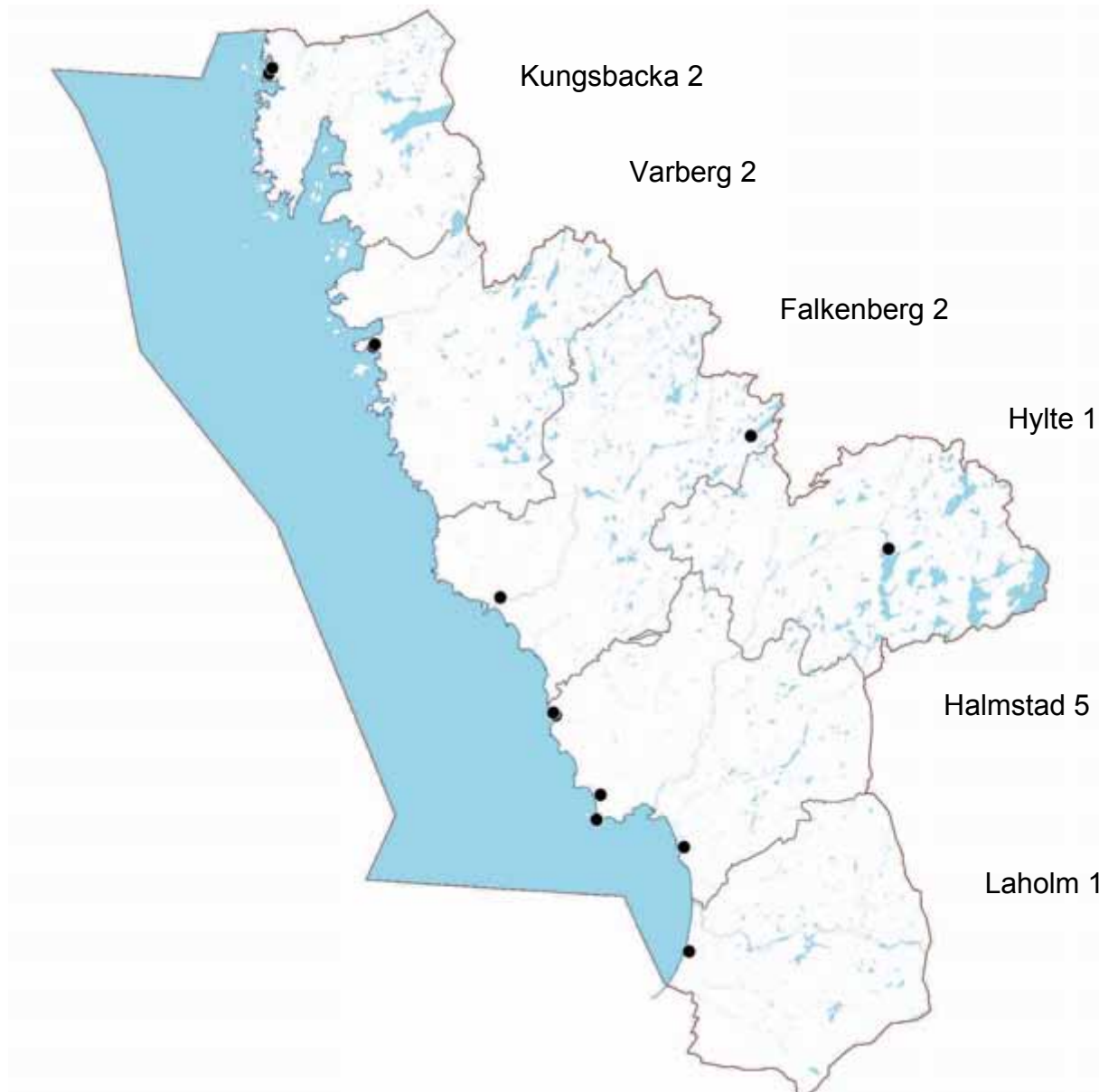
Mäster Olofsgården i Viken (77)

Halmstad

Oskarströms sulfittfabrik på Hammarsberget (72)
Kronolund i Frösakull (72)
Huddinge semesterhem (Steninge vandrarhem) (74)
Tullverket på Tyludden (74)
Lönnerbergs industriers semesterhem (Steningegården) (76)

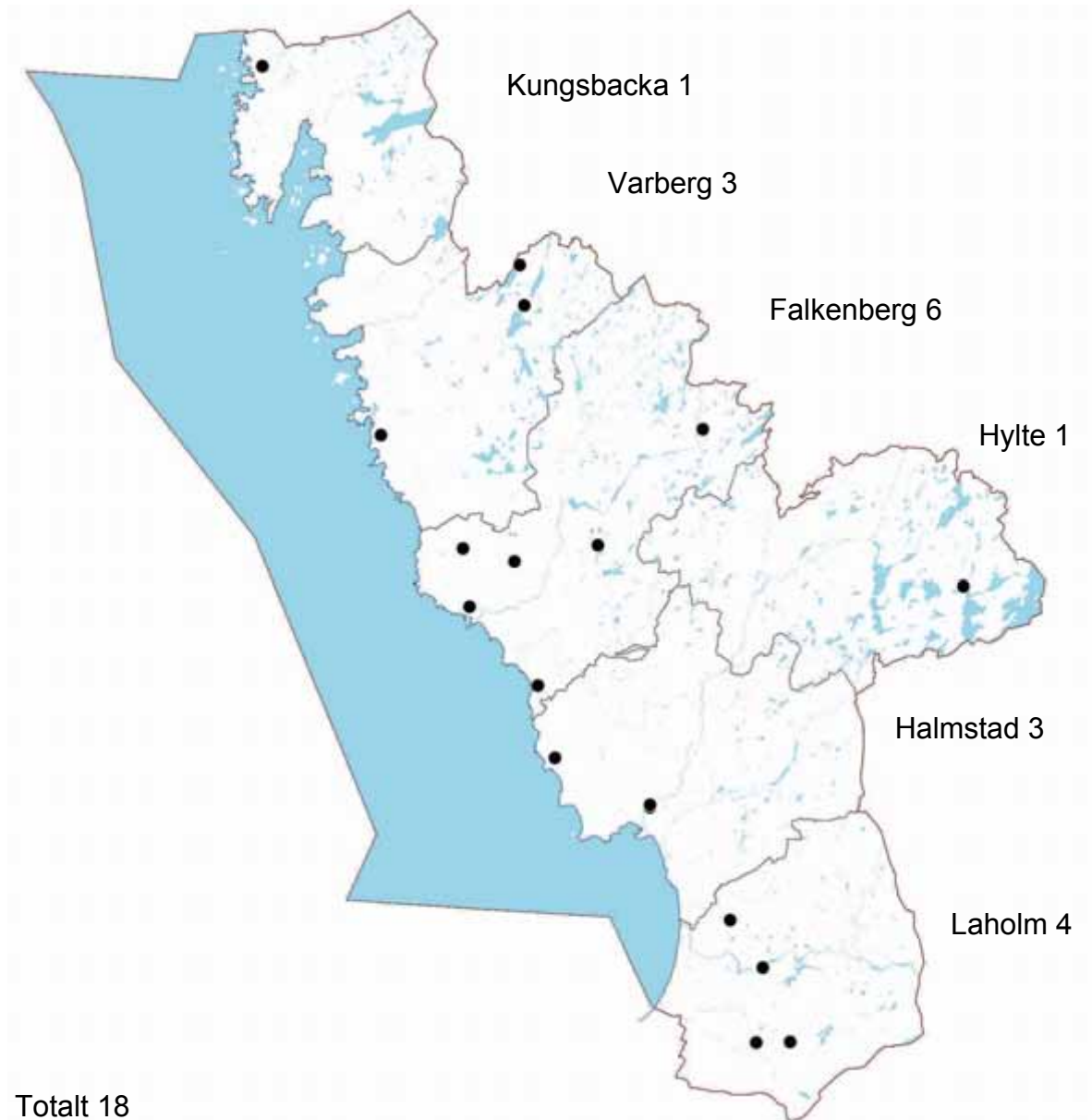
Laholm

Norrahammar-Tabergssbygdens koloni (77)

Totalt 13

Festplatser

Sidhänvisningar inom parentes

Kungsbacka

Särögården (86)

Varberg

Nöjesparken (87)

Solbacken (88)

Björkelund (90)

Falkenberg

Ugglarps dansbana (91)

Valencia (92)

Sjöviken i Åtran (92)

Cortina (94)

Centrum i Långås (94)

Sjönevad Gästis (96)

Hylte

Unnaryds Folkets park (108)

Halmstad

Folkets park med Polketten (98)

Västerhagen (100)

Laxön (100)

Laholm

Ramshalls festplats (102)

Våxtorps bygdegård (102)

Karsefors festplats (104)

Fågelsång dansbana (106)

Skollovskolonier

Inledning

Dahlberg, Bosse, Rörvikskolonin. Telefonsamtal 2010-07-22

Falkenberg kommunarkiv: Föreningen Falkenbergs skollovskoloni 1936-1954

Halmstad kommunarkiv: Föreningen Halmstad Folkskolors Skollovskolonier, F1:1

Lindberg, Stefan. Föreståndare Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloni. Telefonsamtal 2010-08-30

Länsstyrelsen i Halland: Arkiv CI:1-3, Barnavårdskonsulent, Nedlagda barnkolonier

Melchert, Daniel. Skollovskolonier och semesterhem I : *Skånska sommarnöjen*. Skånes hembygdsförbund, Lund 2004

Münger, Ann-Charlotte. *Stadens barn på landet - Stockholms sommarlovskolonier och den moderna välfärden*. Linköping 2000

Münger, Ann-Charlotte. Telefonsamtal 2010-06-23

Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloniförening 1939-1993. Minnesskrift med bl.a. Robert Svenssons invigningstal från 1940. Sven Gustafsson 1994

Kungsbacka

Andersson, Per. Stiftelsen Valldahemmet. Telefonsamtal 2010-07-22

Bebyggelseinventeringen, Halland

F.d. barnkolonin i Kuggavik. Restaureringsrapport. Kulturkontoret, Kungsbacka 1999

Föreningen Valldahemmet 60 år. Minnesskrift 1993

Hedlund, Bengt. Ordförande i Släps hembygdsgille. Telefonsamtal 2010-07-22, e-post 2010-07-26 samt 2010-08-02

Länsmuseet Varberg, fotoarkiv

Länsstyrelsen i Halland: Arkiv CI:1-3, Barnavårdskonsulent, Nedlagda barnkolonier

Löftadalens folkhögskolas hemsida www.loftadalenfhsk.se

Nordhallands hembygdsförening om Valldahemmet <http://www.hembygd.se/index.asp?lev=16269>

Swensson, Ulla-Britt. Stiftelsen Mårtagården. Telefonsamtal 2010-08-02

Varberg

Andersson, Barbro. FUB-gården. Samtal 2010-07-28

Badliv i Halland – inventering av bus och landskap (2000). Landstinget i Halland, Halmstad.

Bebyggelseinventeringen Halland

Dahlberg, Bosse, Rörvikskolonin. Telefonsamtal 2010-07-22

Dahlberg, Katharina, Rörvikskolonin. Telefonsamtal 2010-06-25

Folkrörelsernas arkiv Norra Halland: Varbergs skollovskoloni Svarträ B1:1 och F1:1

Grahn, Vivan och John. Ägare till Slumsystrarnas f.d. koloni i Kärradal. Samtal 2010-07-20

Johansson, Folke, f.d. ordförande i Socialnämnden Varberg. (Eja-Märtas) Telefonsamtal 2010-07-22

Karlsson, Maria, Tidaholm Kultur och fritidsförvaltningen, telefonsamtal 2010-07-09

Länsstyrelsen i Halland: Arkiv CI:1-3, Barnavårdskonsulent, Nedlagda barnkolonier

Runevad, Gösta och Lillemor. F.d. föreståndare resp. husmor SGU-gården. Telefonsamtal 2010-07-22 samt besök 2010-08-26

Varbergs Tidning 20/8 1958

Falkenberg

Agnåker, Stig. Skrea hembygdsförening. Telefonsamtal 2010-08-02

Bebyggelseinventeringen Halland

Detaljplan, utställningshandling <http://www.falkenberg.se/download/18.1f76c30910e73d993f180002102/Planbeskrivning.pdf>, 2010-07-07

Falkenbergs kommunarkiv: Föreningen Falkenbergs skollovskoloni 1936-1954

Falkenbergs museum, utställningsmaterial ihopsamlat av Jessica Andersson Sjögren

Folkrörelsernas arkiv Norra Halland: Varbergs skollovskoloni Svarträ B1:1, F1:1

Frisk, Hilma. Göteborgs Estniska förening. Telefonsamtal juli 2010

Kulturgården Bråttadal-Björkekullen, odaterat ur klippbok

Lindberg, Eva-Rut. *Gjort av jord : lerjord som byggmaterial i Sverige och länder med likartat klimat*. Lic. Tekniska högskolan i Stockholm 2002

Länsstyrelsen i Halland: Arkiv CI:1-3, Barnavårdskonsulent, Nedlagda barnkolonier

Münger, Ann-Charlotte. *Stadens barn på landet - Stockholms skollovskolonier och den moderna välfärden*. Linköping 2000

Halmstad

Aremar, Sven. Svärjarehålan – barnkoloni och handikappbad. I : *Staden – Havet – Människorna*. Bokförlaget Settern. Uddevalla 1993

Arneke, Margareta. Steninge Vandrarhem. Samtal 2010-07-20

Bjering K.B. Föreningen Gamla Laholm. Telefonsamtal 2010-08-23

Björk, Barbro. Telefonsamtal 2010-07-06

Björk, Barbro. *Bygget*. 2000

Halmstad kommun, kommunalt infoblad Hjärtefrågor <http://www.halmstad.se/download/18.31d9bb9f1285e3aab57800050379/100610-hjartefragor.pdf> 2010-07-21

Halmstad kommunarkiv: Föreningen Halmstads Folkskolors Skollovskolonier F1:1, F1:3, G4:1

Länsstyrelsen i Halland: Arkiv CI:1-3, Barnavårdskonsulent, Nedlagda barnkolonier

Norrahammar-Tabergsbygds barnkoloniförening 1939-1993. Minnesskrift som bl.a. nämner Huskvarnas koloni i Haverdal. Sven Gustafsson 1994

Laholm

Badliv i Halland – inventering av bus och landskap. Landstinget i Halland, Halmstad 2000

Badliv i Halland – historik och utveckling. Landstinget i Halland, Halmstad 2000

Bebyggelseinventeringen, Halland

Bevarandeplan – Kulturhistorisk inventering Mellbystrand, Skummeslövsstrand, Skottorp. Landsantikvarien Halland 1997

Björn, Kennerth. Ordförande FUB (För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning) Växjö. Telefonsamtal 2010-08-30

Carlsson, Lars-Göran. F.d. föreståndare Norrahammar-Tabergsbygds barnkoloni. Telefonsamtal 2010-09-01

Franzén, Shoba. *Majblomman*. Viebäcks folkhögskola 2001

Följ med på promenad i gamla tiders Mellbystrand. Föreningen Gamla Laholm och Kultur- och fritidsförvaltningen i Laholm 2006

Gamla Laholms årsbok 1996. Föreningen Gamla Laholm

Hallands Posten 2 juli 1953 s. 8

Jonasson, Dag. Ordförande i styrelsen Norrahammar-Tabergsbygds barnkoloni. Telefonsamtal 2010-07-02

Laholms kommunarkiv: Mellbystrands barnkolonis byggnadsförening, Protokoll Röda Korset 1936-1949 A1:1

Lindberg, Stefan. Föreståndare Norrahammar-Tabergsbygds barnkoloni. Telefonsamtal 2010-08-30

Länsstyrelsen i Halland: Arkiv CI:1-3, Barnavårdskonsulent, Nedlagda barnkolonier

Nord, Thomas. Älvdalens kommun. Telefonsamtal 2010-07-09

Norrahammar-Tabergsbygds barnkoloniförening 1939-1993. Sven Gustafsson 1994

Rönneke, Reidar. F.d. föreståndare Norrahammar-Tabergsbygds barnkoloni. Telefonsamtal 2010-08-25

Solstickans Vandrarhem, Cecilia. E-post 2010-06-24

Åkerberg, Lise-Lott. Huskvarna Förstamajblomman, telefonsamtal 2010-06-29

Hylte

Bebyggelseinventeringen Halland

Holmén, Birgitta. Långaryds hembygdsförening. Telefonsamtal 2010-07-26

Westman, Bo. Hylte hembygdförening. Telefonsamtal 2010-07-26 samt e-post 2010-08-05

Semesterhem

Inledning

Andersson, Ebon (red) *Drömmen som blev verklighet*. Malmö 1949

Folkrörelsernas arkiv i Södra Halland, Föreningen semesterhem för arbetarkvinnor i Halland 1938-1982: Tidningsklipp L1:1

Landstingsarkivet Halland: Husmoderssemesternämnden 1946-1970

Melchert, Daniel. Skollovskolonier och semesterhem I : *Skånska sommarnöjen*. Skånes hembygdsförbund, Lund 2004

Kungsbacka

Andersson, Per, Stiftelsen Valldahemmet. Telefonsamtal 2010-07-22

Badliv i Halland – historik och utveckling (2000)

Byggnadsinventering Fjärås socken 1975, Särö 1:441
Hedlund, Bengt. Ordförande i Släps hembygdsförening. Telefonsamtal 2010-07-22, e-post 2010-07-26 samt 2010-08-02
Landstingsarkivet Halland: Husmoderssemesternämnden 1946-1970

Varberg

Dahlberg, Bosse. Rörvikskolonin. Telefonsamtal 2010-07-22
Hallands Nyheter 2009-09-01 <http://hn.se/livetsgang/1.564711-sven-var-nio-ar-nar-varldskriget-brot-ut?m=print>, hämtat 2010-06-24
Landstingsarkivet Halland: Husmoderssemesternämnden 1946-1970 A3 a:1, a:2, a:3
Sunesson, Bo. Tidigare verksam på Röda Korset Marks kommun. telefonsamtal 2010-07-16

Falkenberg

Andersson, Ebon (red), *Drömmen som blev verklighet*. Malmö 1949
Ericsson, Barbro. Tidigare ordförande för Villa Terras semesterfond och aktiv i Centerkvinnorna. Telefonsamtal 2010-08-23 och 2010-08-27 samt e-post 2010-08-23
Falkenbergs kommunarkiv, Carl Estmars forskningsarkiv, Kyrkor i Falkenberg 1911-2000 F14:2
Falkenbergs museum, utställningsmaterial ihopsamlat av Jessica Andersson Sjögren
Folkrörelsernas arkiv södra Halland, Föreningen semesterhem för arbetarkvinnor i Halland 1938-1982: Semesterfonden 1946-82 F1:1-2; F2:1-3 Gästbok 1941-1948; Fotografier K1:1-2; Tidningsklipp L1:1; L2:1-2
Folkrörelsernas arkiv södra Halland, Centerns kvinnoförbund Hallands distrikt: Huvudbok Villa Terra G4:1-2
Karlsson, Iréne. Ägare Fegens vandrarhem. Samtal 2010-07-14
Rickardsson, Ulla. Vessige-Alfhögs hembygdsförening, telefonsamtal 6 juli 2010

Halmstad

Andersson, C.M. *Steningeboken*. Harplinge hembygdsförening. Halmstad 2001
Aremar, Sven. Verdandi – en nykter folkrörelse med 100 år i Halmstad I : *Tidsbilder*. Bokförlaget Settern. Kristianstad 1996

Bjering K.B. Föreningen Gamla Halmstad. Telefonsamtal 2010-08-23
Bjäreckull, Gun. Granne till Vita Bandet. E-post 2010-09-10
Björhag, Stig. Värnamo Pingstförsamling. Telefonsamtal 2010-07-21
Halmstad kommun, infoblad Hjärtefrågor med artikel om Steninge vandrarhem <http://www.halmstad.se/download/18.31d9bb9f1285e3aab57800050379/100610-hjartefragor.pdf> 2010-07-21
Hus för nöje och bildning. Folkets hus, Folkets park, Ordenshus. Länsstyrelsen i Kronobergs län, Växjö 1999
Landstingsarkivet Halland: Husmoderssemesternämnden 1946-1970 A3 a:1; Tidningsklipp och Fotografier från 1929, 1937 och 1974 i K1:1
Nilsson, Lizzie. F.d. stugvärd i Påarp. Telefonsamtal 2010-09-16
Något om Tjuvahalans historia. Kort historik av Blomberg, Kia. Via e-post från Ulf Ångemo 2010-08-03
Steninge vandrarhem. Odaterat tidningsklipp
Sulföten – en industripök i Oskarström. Oskarströms hembygdsförening. Växjö 1994
Wikipedia om Tjuvahalän, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Tjuvah%C3%A5lan>, 2010-07-12
Ångemo, Ulf. Tullverket. Telefonsamtal 2010-08-02

Laholm och Hylte

Badliv i Halland – Historik och utveckling (2000)
Ericsson, Barbro. Tidigare ordförande för Villa Terras semesterfond och aktiv i Centerkvinnorna. Telefonsamtal 2010-08-27
Landstingsarkivet Halland: Husmoderssemesternämnden 1946-1970 A3 a:1
Norrahammar-Tabergsbygdens barnkoloniförening 1939-1993. Sven Gustafsson 1994
Westman, Bo. Hylte hembygdsförening. E-post 2010-08-05

Festplatser

Inledning

Andersson, Erik. Tidigare arrendator Sjönevad Gästis. Samtal 2010-08-26
Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Kristianstad 2000
Hus för nöje och bildning. Länsstyrelsen Kronobergs län 1999
Håkansson, Arne. Länsstyrelsen Halland, samtal 2010-06-21
Västsvenska festplatser under 100 år på Moderna Västra Götalands hemsida http://modernavg.se/kulturvast_templates/Kultur_ArticlePage.aspx?id=37649

Kungsbacka

Hedlund, Bengt. Släps hembygdsgille. Telefonsamtal 2010-07-27
Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Kristianstad 2000
Särögården hemsida <http://www.sarogarden.se/ny/historia.html>, 2010-07-27

Källor Varberg

Andersson, Eivor. Karl Gustavs hembygdsgård. Telefonsamtal 2010-07-30
Andersson, Ove. Karl Gustav BK. Telefonsamtal 2010-08-24 och samtal 2010-09-07
Bebyggelseinventeringen Halland
Johansson, Lars-Olof. Kungsäters IF. Telefonsamtal 2010-08-24 och samtal 2010-09-07
Kungsäter IF hemsida <http://www.kungsatersif.se/> 2010-07-19
Larsson, Curt. Kungsäters IF. Samtal 2010-09-07
Persson, Kurt. SPF Kungsäter. Telefonsamtal 2010-07-30
Program för kulturmiljövård Varbergsbygd 1992
Varbergs bevarandeplan del 1 och 2
Varberg Event hemsida <http://www.varbergevent.se/sv/startsidea/sparbankshallen.htm>, 2010-07-19
Wallberg, Mats. Varberg Event. Telefonsamtal 2010-09-08

Falkenberg

Berander, Henrik. Beranders färghandel. Telefonsamtal 2010-07-23
Dansbanor i Falkenbergs kommun - inventering av 1900-talets dansbanor. Ungdomsringen i Halland, Folklivsgruppen. Falkenbergs museum 1994
Falkenbergs museum. Material från utställningen om dansband *I afton chanç*. Materialet omfattar bland annat intervjuer som museet genomfört med informanter, och skriftligt material som museet samlat in, från Torsten Andersson, Emy Johansson, Henry Karlsson och Asta och Bertil Östman.
Hiller, Agneta. Ugglarps byalag. Telefonsamtal 2010-07-23
Håkansson, Arne. Länsstyrelsen Halland, samtal 2010-06-21
Johansson, Bengt. Ägare till Centrum. Samtal 2010-07-14
Karlsson, Erik. Sjönevad Gästis. Telefonsamtal 2010-07-26 och samtal 2010-08-26
Karlsson, Henry. Ätrans IF. Telefonsamtal 2010-07-23

Larsson, Lars-Erik. F.d. ägare till Sjönelund. Telefonsamtal 2010-07-23
Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Kristianstad 2000
Nilsson, Nore. F.d. ägare till Centrum, Cortina och Sjönelund. Telefonsamtal 2010-07-26
Svensson, Leif. Glommens IF. Telefonsamtal 2010-07-23

Halmstad

Arema, Sven. *Kors och tvärs i tid och rum*. Bokförlaget Settern. Uddevalla 1991
Arema, Sven. *Staden – Havet – Människorna*. Bokförlaget Settern. Uddevalla 1993
Dansbanor i Falkenbergs kommun - inventering av 1900-talets dansbanor. Ungdomsringen i Halland, Folklivsgruppen. Falkenbergs museum 1994
Folkrorelsernas arkiv södra Halland, Föreningen Folkets Hus och Park Halmstad: F1:1 Ekonomiska/rapporter 1947-1950; Minnesskrift 30/4 1937; L2:1 Trycksaker
Gunnander, Sven-Åke. Kvibille Bollklubb. Telefonsamtal 2010-07-23
Hardin, Lena. Projektledare Laxön, IOGT-NTO. Telefonsamtal 2010-07-19
Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Förlaget Höjden. Kristianstad 2000
Nilsson, Nore. F.d. ägare till Västerhagen. Telefonsamtal 2010-07-26 samt 2010-09-02

Laholm

Andersson, Åke. F.d. ägare Ramshall. Telefonsamtal 2010-09-02
Bebyggelseinventeringen Halland
Fågelsångs hemsida <http://fagelsangs-festplats.se/index.php/1092919>. 2010-07-26
Gottfridsson, Roland. Kassör Ysby Ideella Samorganisation. Telefonsamtal 2010-08-25
Holgersson, Carina. Ordförande Våxtorps hembygdsförening. E-post 2010-07-29
Karsefors festplats hemsida <http://www.karsefors.se/>, 2010-07-26
Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Förlaget Höjden. Kristianstad 2000
Ottosson, Karin. Våxtorps hembygdsförening. Telefonsamtal 2010-07-26
Ramshall hemsida <http://www.ramshall.nu/nostalgi2?stat=1>, 2010-07-26
Åkesson Anders. Hallandsnöjen i Veinge AB. E-post 2010-08-20 och samtal 2010-08-31

Hylte

Bebyggelseinventeringen Halland

Holmén, Birgitta. Ordförande Långaryds hembygdsförening. Telefonsamtal 2010-08-24

Kindstrand, Anita. F.d. ordförande i Södra Unnaryd/Jälluntofta fornminnes- och hembygdsförening. telefonsamtal 2010-08-24

Martinsson, Sven. *Dansbanor och spelemän i Hallands län*. Förlaget Höjden. Kristianstad 2000